

Høgskulen på Vestlandet

Masteroppgave

MASA645

Predefinert informasjon

Startdato:	13-03-2019 09:00	Termin:	2019 VÅR
Sluttdato:	21-06-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
SIS-kode:	203 MASA645 1 MG 2019 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 401

Informasjon fra deltaker

Antall ord *: 30858

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Gatelaget, en treningsarena for mer enn fotball?

ET ALTERNATIVT TILBUD FOR PERSONER MED RUSUTFORDRINGER.

The street team, a training arena for more than
football?

AN ALTERNATIVE OFFER FOR PEOPLE WITH DRUG CHALLENGES.

Elisabeth Hjelmervik Lofthus

Master i samfunnsarbeid
Høgskulen på Vestlandet
Institutt for velferd og deltaking
Veileder: Kjetil Grimstad Lundberg
Innleveringsdato: 21.06.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle
kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

FORORD

Denne masteroppgaven er en selvstendig studie som setter søkelys på hvordan et gatelag i en større norsk by tilrettelegger for deltakelse, og hvordan utøverne i laget opplever denne deltakelsen. Deltakelsen omfatter ikke bare deltakelse i laget, men i samfunnet for øvrig. Studien hadde ikke vært mulig uten gatelagets utøvere, trener og administrasjon, som tok meg imot med åpne armer, selv med mine manglende fotballegenskaper. Av dere har jeg lært mye om fellesskap, deltakelse og ikke minst om meg selv. Dere har utfordret meg fysisk, på fotballbanen, og psykisk, i diskusjoner på lunsjrommet og under intervjuene. Stor takk til dere!

Videre ønsker jeg å takke min veileder, Kjetil Grimstad Lundberg, førsteamanuensis ved Institutt for Velferd og Deltaking ved Høgskulen på Vestlandet, for god støtte og veiledning i en krevende og lærerik prosess.

Utover dette vil jeg takke mine medstudenter for mange gode skriveseminarer og kritiske diskusjoner. Særlig vil jeg takke min kollokviegruppe, bestående av Ellisiv Førde Holmstrøm og Isa Natalie Simavik Bremnes, for støtte i opp-og-nedturer, gjennom kollokviearbeid, gruppechatdiskusjoner, treningsøkter, og ikke minst jentekvelder.

Til sist vil jeg takke min samboer, Fredrik Løvold Lie, for gode ord og klemmer i en krevende periode.

Bergen, juni 2019

Elisabeth Hjelmervik Lofthus

SAMMENDRAG

De siste årene har toppidretten arbeidet med å utvide sin kontaktflate gjennom en rekke folkehelse – og samfunnsarbeidsprosjekter. Fotballstiftelsen ble opprettet på tvers av eliteserieklassene, og har i dag overordnet ansvar for gatelagene i Norge. Fotballstiftelsens gatelag er til for mennesker med rusutfordringer og sikter mot å gi utøverne «*Et bedre liv med flere dager uten rus – gjennom fotball, fellesskap og glede*».

Denne studien er en kvalitativ studie som baserer seg på deltakende observasjon av og semistrukturerte intervju med utøverne i ett av Fotballstiftelsens gatelag. Studien tar utgangspunkt i ulike teorier innenfor samfunnsarbeid og følgende problemstilling:

Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?

Utover dette har fellesskap, empowerment, endringsprosesser og nettverk (sosial kapital) vært viktige analytiske utgangspunkt.

Studiens funn viser gatelagskonseptets flersidighet. Gatelaget er mer enn et tilbud for de som liker å spille fotball og ha det gøy som lag, det er en prosess mot rollen som fullverdig medborger. Fellesskapet som oppstår i gatelaget kategoriseres av samhold og forståelse, samtidig som det har en viktig disiplinerende rolle som er avgjørende for å skape et trygt fellesskap. Videre er fellesskapet utgangspunkt for utøvernes individuelle endringsprosesser på veien mot medborgerskap og rusfrihet.

ABSTRACT

In recent years, top-level sports have been working to expand their contact with society through several public health – and community work projects. *Fotballstiftelsen* was established across the top-level football clubs in Norway and has overall responsibility for the Street teams (gatelagene). The Street teams are for people with drug challenges and aim to give the athletes “*A better life without substance abuse – through football, community and joy*”.

This study is a qualitative study that is based on participatory observation and semi-structured interviews with athletes from a Street team in Norway. The study is based on various theories within Community Work and the following issue:

What forms of participation does The Street team (Gatelaget) facilitate and how do the athletes experience this participation?

Beyond this, community, empowerment, change processes and networks (social capital) have been important analytical starting points.

The study’s findings show different sides of participation within the Street team. The Street team is more than an offer for those who like to play football, it is a process towards the role of citizenship. The community that occurs in the Street team is categorized by unity and understanding while having an important disciplinary role that is crucial to creating a safe community. Furthermore, the community is the starting point for the athlete’s individual change processes on the road to citizenship and drug abstinence.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	1
SAMMENDRAG	2
ABSTRACT	3
1 INNLEDNING	6
1.1 OPPGAVENS FAGLIGE UTGANGSPUNKT.....	6
1.2 GATELAGENES HISTORIE.....	8
1.3 OMTALELSE AV INFORMANTENE/AKTØRENE.....	9
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	9
2 FORSKNING PÅ FELTET	11
2.1 GATELAGENES BETYDNING I INTERNASJONAL OG NASJONAL KONTEKST	11
2.2 FOTBALLBANEN SOM INKLUDERENDE OG EKSKLUDERENDE ARENA	14
2.3 FYSISK AKTIVITET SOM VIRKEMIDDEL I RUSBEHANDLING.....	15
3 OPPGAVENS TEORETISKE FORANKRING	17
3.1 FELLESSKAP SOM UTGANGSPUNKT FOR DELTAKELSE, EMPOWERMENT OG SOSIAL KAPITAL	17
3.2 DELTAKELSE FRA ET SAMFUNNSARBEIDSPERSPEKTIV.....	18
3.3 EMPOWERMENT	21
3.4 SOSIAL KAPITAL.....	24
3.5 RELASJONEN MELLOM DE ULIKE TEORIENE BRUKT I DENNE OPPGAVEN	25
4 METODE	27
4.1 VITENSKAPSTEORETISK FORANKRING: HERMENEUTIKK, FORSTÅELSE OG MENING.....	27
4.2 DELTAKENDE OBSERVASJON AV GATELAGET	28
4.3 KVALITATIVE, SEMISTRUKTURERTE INTERVJU MED GATELAGETS UTØVERE.....	32
4.4 ANALYSE AV DATAMATERIALET	34
4.5 VURDERING AV DATAKVALITET: STUDIENS RELIABILITET OG VALIDITET	35
4.6 ETISKE VURDERINGER	37
5 GATELAGET SOM FELLESSKAP	41
5.1 MOTIVASJONSFAKTORER FOR DELTAKELSE I LAGET	41
5.2 SAMHOLD I LAGET	43
5.3 EN Plass SOM SKAPER TILHØRIGHET OG IDENTITET.....	47
5.4 GATELAGETS REGLER.....	49
5.5 ANSVAR I LAGET	54
5.6 PÅVIRKNINGSKRAFT I GATELAGET.....	56
5.7 FELLESSKAPETS GRENSE.....	57

5.8	AVSLUTNING	61
6	ENDRINGSPROSESSER OG NETTVERKSBYGGING UTOVER FOTBALLTRENING	63
6.1	PERSONLIG UTVIKLING OG ØKT TRO PÅ SEG SELV	63
6.2	HELSE OG RUSFRIHET	64
6.3	HVORDAN VIRKER GATELAGET BROBYGGENDE TIL ANDRE ARENAER?	66
6.4	HVORFOR GATELAGSTILBUDET FREMFOR ANDRE TILBUD?	74
6.5	AVSLUTNING	77
7	AVSLUTTENDE KAPITTEL	78
7.1	ULIKE FORMER FOR DELTAKELSE I LAGET	78
7.2	SOSIAL KAPITAL OG EMPOWERMENT	81
7.3	GATELAGET: ET MANGEFASSETTERT TILBUD.	84
7.4	AVSLUTTENDE TANKER OG VEIEN VIDERE FOR GATELAGENE I NORGE	87
8	LITTERATURLISTE	88
9	VEDLEGG	93
9.1	VEDLEGG 1: NSD VURDERING	93
9.2	VEDLEGG 2: OBSERVASJONSGUIDE	95
9.3	VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE	96
9.4	VEDLEGG 4: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTENE	99

FIGUROVERSIKT

<i>Figur 1: Åtte trinn på deltakelsesstigen (Arnstein, 1969, s. 217).....</i>	<i>19</i>
<i>Figur 2: Relasjonsmodell mellom de ulike teoretiske forankringene brukt i denne oppgaven.....</i>	<i>26</i>
<i>Figur 3: Den hermeneutiske spiral</i>	<i>28</i>
<i>Figur 4: Gatelagets formelle regler.</i>	<i>50</i>
<i>Figur 5: Prosessen fra gatelagsutøver til ordinært arbeid, basert på observasjon av og intervju med utøverne.</i>	<i>67</i>
<i>Figur 6: Arnsteins (1969, s. 217) deltakelsesstige. Ytterligere presentert i kapittel 3.1.</i>	<i>78</i>

TABELLOVERSIKT

<i>Tabell I: Utøvernes plassering i prosessen mot arbeid (knyttet til figur 6).....</i>	<i>68</i>
<i>Tabell II: Relasjonstabell over sammenhengen mellom sosial kapital og empowerment. Kolonnen (vertikal) viser ulike former for sosial kapital presentert i denne oppgaven, mens raden (horisontal) viser individuell og kollektiv empowerment. I kryssningen mellom dem finner du sammenhengen mellom sosial kapital og empowerment.</i>	<i>83</i>

1 INNLEDNING

Toppidretten har i de senere årene arbeidet med å utvide sin kontaktflate, blant annet gjennom samfunnsarbeidsprosjekter som spillerbesøk og ulike treningstilbud. Fotballklubbene i eliteserien har for eksempel startet egne lag for grupper av mennesker som «typisk» faller utenfor i dagens samfunn, for eksempel psykisk og fysisk utviklingshemmede og rusavhengige. Tilbudet for rusavhengige kalles gatelag og er et dagtilbud, i regi av eliteserielagene og Fotballstiftelsen.

Denne masteroppgaven er en empirisk studie som undersøker gatelagene som et alternativt tilbud for personer med rusutfordringer. Analysen tar utgangspunkt i teorier og teoretikere innenfor samfunnsarbeid; deltakelse, empowerment og sosial kapital. På bakgrunn av dette har jeg valgt problemstillingen:

Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?

Deltakelsesaspektet i problemstillingen refererer ikke bare til deltakelse innad i gatelaget, men også deltakelse i samfunnet ellers, for eksempel gjennom ordinært lønnsarbeid.

Temaer som mestring, fellesskap og nettverk (sosial kapital) er sentrale elementer i utforskningen av problemstillingen, og er formulert i mindre forskningsspørsmål:

- Hva kategoriserer gatelaget som fellesskap?
- Hvilke endringsprosesser opplever utøverne som følge av deltakelse i gatelaget?
- Hvordan har utøvernes deltakelse i gatelaget bidratt til mestring og empowerment?
- På hvilken måte virker gatelaget brobyggende til andre arenaer/nettverk? (for eksempel jobb og/eller andre sosiale arenaer)

Det vil også være interessant å undersøke hvordan fysisk aktivitet virker inn på prosessene i gatelaget og hvordan de ulike elementene påvirker rusavhengiges mulighet til å oppnå rollen som medborger.

1.1 OPPGAVENS FAGLIGE UTGANGSPUNKT

Jeg fikk først høre om gatelagskonseptet fra en av mine veiledere på master i samfunnsarbeid. På dette tidspunktet hadde jeg planer om å skrive om et annet prosjekt, men ble umiddelbart

interessert i konseptet. Ved en senere anledning kom gatelagets trener for å presentere fotballklubbens ulike prosjekt, hvor gatelaget var et av dem. På bakgrunn av denne presentasjonen samt min interesse for fysisk aktivitet knyttet til fysisk og psykisk helse og hvordan det kan være grunnlaget for å skape en inkluderende arena, valgte jeg å konsentrere masteroppgaven min rundt gatelagskonseptet.

I mitt masterprosjekt ser jeg på *gatelaget* som en konkret case for empirisk utforskning av gatelagskonseptet og empirisk forståelse av ulike deltakelsesformer. Videre kan casen være utgangspunkt for teoretisk generalisering av Fotballstiftelsens gatelag. Studien sikter mot å utvikle en helhetlig forståelse av gatelaget, ved å studere mindre underenheter; gatelagets utøvere (aktører) og deres handlinger og meninger. Analysen av datamaterialet vil ta utgangspunkt i fagfeltene samfunnsarbeid og folkehelsearbeid.

Samfunnsarbeid kan defineres ulikt, anta mange former og utspille seg på mange ulike arenaer, nivå og medier. Sudmann og Henriksbø (2011, s. 51) beskriver samfunnsarbeid som «*en prosess for å bistå folk som ønsker å forbedre egne fellesskap gjennom kollektiv handling*». På denne måten vektlegger samfunnsarbeid medborgerrollen framfor brukerrollen og bidrar til å forsterke samfunnets svake stemmer og støtte initiativ for sosial endring til fellesskapets beste (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 51).

En gruppe som kan sees på som særlig marginalisert i vårt samfunn er personer med rusutfordringer, blant annet fordi rusavhengighet sees på som et sosialt avvik. Brudd på lover, regler eller sosiale normer forårsaker en eller annen form for negativ reaksjon hos de som blir oppmerksom på det (Skog, 2006, s. 16). Jo mer alvorlig et normbrudd oppfattes, desto sterkere vil vanligvis sanksjonene mot bryteren være (Skog, 2006, s. 17). Sanksjonene kan innebære alt fra hevede øyenbryn og sosial utestengelse til fengsling og, i noen land, dødsstraff.

Gatelagene er i samfunnsarbeidets ånd ved at de forsøker å forsterke personer med rusutfordringers stemme og handlingskraft, slik at de kan endre sin situasjon til det bedre. På denne måten er gatelagene et prosjekt som vektlegger medborgerrollen fremfor brukerrollen. Samtidig er sentrale begreper i samfunnsarbeidet; som deltakelse, empowerment, tilhørighet og sosial kapital, også sentrale i gatelagenes målsetting.

Folkehelsearbeid kan også dreie seg om veldig mye. Én måte å beskrive det på er:

Samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller

lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen (Helse- og omsorgsdepartementet, 2011).

Rusavhengighet er en av mange folkehelseutfordringer som finnes i Norge i dag. Bruk av alkohol og illegale rusmidler er viktige risikofaktorer for forgiftning, kreft, trafikkulykker, selvskaade og vold (Folkehelseinstituttet, 2018, s. 13). Lavere forbruk i befolkningen kan gi en betydelig folkehelsegevinst og minske sosial ulikhet i helse (Folkehelseinstituttet, 2018, s. 31). Gatelaget sikter mot at utøverne skal ha flere dager uten rus og bruker fysisk aktivitet som et virkemiddel. På den måten faller gatelagskonseptet også under fagfeltet folkehelsearbeid.

1.2 GATELAGENES HISTORIE

Gatelagskonseptet er ikke særegent for Norge. I følge Emma Sherry (2010, s. 59) stammer begrepet fra det australske begrepet «*Street Socceros*», og målgruppen var i hovedsak hjemløse som erfarte psykiske helse – og rusutfordringer. Initiativene til disse lagene ble ofte tatt av frivillige og humanitære organisasjoner som for eksempel Frelsesarmeen. På verdensbasis arrangeres «Homeless World Cup», hvor lag fra hele verden deltar. Frelsesarmeen i Norge var den første organisasjonen som drev med organisert gatefotball (Thompson, Knutsen, Johansen, Borg, & Karlsson, 2019, s. 11). Andre frivillige organisasjoner som Kirkens Bymisjon og Blå Kors har også egne fotballag knyttet til deres aktiviteter.

Videre ble det opprettet gatelag i eliteseriens fotballag, men dette er noe tilfeldig. Styreleder i FERD-konsernet, Johan H. Andresen, fortalte til Aftenposten om en skotte han møtte på messe i Davos. Skotten fortalte om et fotballmesterskap for hjemløse (The Homeless world cup), og hvordan det hadde blitt en internasjonal suksess. Noen år senere traff Andresen tidligere fotballspiller i Viking, Morten Nyborg, som hadde planer om å opprette et fotballtilbud for personer som sto utenfor samfunnet og trengte støttespillere for å gjennomføre prosjektet. Etter kort tid opprettet Nyborg, i 2011, sammen med FERD og Fredrikstad Fotballklubb et gatelag. Dette gatelaget var starten på de tretten lagene som i dag eksisterer under Fotballstiftelsen (Bugge, 2016).

Fotballstiftelsen ble dannet i 2015, på bakgrunn av gode erfaringene fra Fredrikstad Fotballklubb, og andre norske klubber som Viking, Stabæk, Brann m.fl. Gjennom Fotballstiftelsen fikk norsk gatefotball en organisering av turneringer, seriekamper samt deling av erfaringer og kunnskap om gatelagene (Thompson et al., 2019, s. 11).

Fotballstiftelsens målgruppe er mennesker med alle slags former for rusavhengighet, og omtales ofte som et lavterskeltilbud rettet mot personer som sliter med rusutfordringer (Hystad, 2017, s. 7). Dette innebærer både personer i aktiv rus, mennesker under rehabilitering eller de som har klart å bli rusfrie. Målet er at rusavhengige gjennom fotballen skal oppleve et trygt fellesskap hvor de etablerer et nytt nettverk. De blir en del av en klubb og opplever mestring både på og utenfor banen. Dette er ment å gi dem verdighet og tro på seg selv. Mange av utøverne har også klart å bli rusfrie gjennom aktiviteten og noen har også kommet seg ut i jobb (Fotballstiftelsen, Udatert-a). Gatelagens overordnede visjon er dermed: *Et bedre liv med flere dager uten rus – gjennom fotball, fellesskap og glede.*

1.3 OMTALELSE AV INFORMANTENE/AKTØRENE

Rusmisbruker, rusavhengig, narkoman, narkis; begrepene som omhandler personer med rusutfordringer er mange. Tidlig i prosessen valgte jeg å bruke begrepet rusavhengig fordi jeg mener det er mindre belastende enn for eksempel rusmisbruker. Dette fordi et misbruk betegner bruk som vurderes som negativt og uønsket, til forskjell for andre former for bruk (Skog, 2006, s. 184). I tilfellet med rusbruk kan dette begrepet derfor indikere at det finnes en riktig måte å bruke det på, men at rusmisbrukerne gjør det «feil».

Under datainnsamlingen ble jeg imidlertid oppmerksom på at informantene sjeldent omtalte seg selv eller andre som rusavhengig, rusmisbruker eller narkoman og bestemte meg dermed for å omtale dem på samme måte som de selv gjorde. Når de pratet om seg selv, i sammenheng med gatelaget, brukte de ord som utøver, spillere og lagkamerater. Kanskje dreier det seg om at disse begrepene er mer positivt ladd og mindre stigmatiserende enn begrepet rusavhengig. I tillegg kan det dreie seg om at utøverne i gatelaget ikke lenger ser på seg selv som rusavhengige, det tilhører fortiden. Nå har de tredd inn i rollen som fotballspillere og lagkamerater.

I kapittelet hvor jeg skriver om utøvernes endringsprosesser (kap 6), særlig knyttet til arbeid, kan de også omtales som ansvarspersoner, praktikanter og arbeidstakere.

De ulike begrepene vil være relevant i ulike prosesser i gatelaget. Tanken er imidlertid at utøverne i laget skal tre ut av rollen som rusavhengig og inn i rollen som medborger for eksempel gjennom å skaffe seg ordinært arbeid.

1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING

Jeg starter oppgaven (kapittel 1) med å presentere oppgavens fagfelt; begrunnelse for valg av tematikk, gatelagens historie i og utenfor Norge, og omtalelse av informantene. Videre

presenterer jeg forskning på gatelagskonseptet og andre relevante fenomener jeg vil diskutere i empirikapitlene, før jeg legger frem oppgavens teoretiske forankring; deltakelse, empowerment og sosial kapital fra et samfunnsarbeidsperspektiv.

Metodekapittelet er delt inn etter de ulike metodene jeg har benyttet meg av, deltakende observasjon og semistrukturerte intervju. Disse delkapitlene inneholder forberedelse og gjennomføring av datainnsamling og analysen. Kapittelet avsluttes med en vurdering av studiens datakvalitet og etiske aspekter.

Deretter kommer oppgavens empirikapitler; «Gatelaget som fellesskap» (kap. 5) og «Endringsprosesser og nettverksbygging utover fotballtreninge» (kap. 6), som knytter sammen mitt datamateriale, teoriene og tidligere forskning på gatelagskonseptet.

I det avsluttende kapittelet diskuterer jeg oppgavens problemstilling, forskningsspørsmål og teoretiske utgangspunkt, knyttet til ulike former for deltakelse i laget, sosial kapital og empowerment. Jeg diskuterer også kategoriseringen av gatelaget som et lavterskeltilbud, og hva det har å si for tilbudet. Til slutt skriver jeg noen avsluttende tanker om veien videre for gatelagene i Norge.

2 FORSKNING PÅ FELTET

De siste årene er det blitt publisert en rekke forskning på gatelagskonseptet, både fra internasjonal og norsk kontekst. I de neste delkapitlene vil jeg presentere gatelagens betydning (for utøverne) i internasjonal og nasjonal kontekst, herunder også betydningen av HWC (Homeless World Cup). Videre presenterer jeg forskning på hvordan fotball (og fysisk aktivitet) kan virke både inkluderende og ekskluderende, og brukes som virkemiddel i rusbehandlingen.

2.1 GATELAGENES BETYDNING I INTERNASJONAL OG NASJONAL KONTEKST

Professor Emma Sherry er en av dem som har forsket på gatelagskonseptet og hvordan sport/ idrett kan bidra til sosial endring. En av Sherrys (2010, s. 68) studier av gatelagskonseptet konkluderte blant annet med at deltakelse i sport kan gi mennesker muligheten til å bli aktive og aksepterte medlemmer av samfunnet. Andre positive utfall var knyttet til gjenoppsettelse av selvtillit og tilhørighetsfølelse, noe som begge er identifiserbare indikatorer på sosial kapital (Sherry, 2010, s. 68). Denne forståelsen av sosial kapital relateres til idrettsprogrammets evne til å adressere kompliserte sosiale intervensjoner gjennom å fremme sosial inkludering (Sherry & Strybosch, 2012, s. 495). Burnett (2006, s. 285) viser til ulike undersøkelser om hvordan idrett kan ha en rolle i styrking av sosial kapital. En av disse studiene undersøkte hvordan nederlandske innvandrere opplevde å utvikle sosiale og emosjonelle ferdigheter, relasjonsbygging og sosial deltakelse, via multietniske idrettstilbud. En annen studie viste hvordan strukturerte former for idrett har vært en faktor i nedgangen av ungdomskriminalitet, og hvordan strukturerte, ferdighetsbaserte, lagorienterte og læringsrike program var med å styrke sosial kapital ytterligere. Strukturerte former for deltakelse i idrettsaktiviteter kan altså fungere som bidragsytere i styrking av sosial kapital (Burnett, 2006, s. 285). Videre har idrett vist seg å være et nyttig verktøy for å utvikle programmer for å integrere minoriteter; som flyktinger, funksjonshemmede, hjemløse og i dette tilfellet rusavhengige (Sherry & Strybosch, 2012, s. 495).

Siden starten av gatelagene i Norge i 2011 er det gjort få systematiske studier relatert til norsk kontekst. I januar 2019 publiserte imidlertid Fotballstiftelsen, Senter for Sosialt Entreprenørskap og Samskapende Sosial Innovasjon (SESAM) og Senter for psykisk helse og rus (SFPR) en forskningsrapport om gatelagsfotballen i Norge. Studien fokuserte på gatefotballens bidrag til utøvernes recoveryprosess, sosiale situasjon og livssituasjon, i tillegg til hvilke synspunkter og forslag deltakerne hadde til endring og forbedring av gatelagstilbudet (Thompson et al., 2019, s. 7). Studien tar utgangspunkt i begrepet recovery, og hvordan man

kan arbeide med recovery som utgangspunkt i psykisk helse – og rustjenestene. Recovery vektlegger like menneske – og samfunnsrettigheter for alle innbyggere i et samfunn, særlig for mennesker som forstås annerledes fra det store flertallet (Thompson et al., 2019, s. 18). Recovery finner sted i tjenestene, uavhengig av tjenester og fagpersoner og alltid i lys av samfunnsmessige betingelser. Sentralt i recoveryretningen er at ingen personer kan forandres utenfra, men at hver enkelt har best kunnskap om hva som er til hjelp for en eller ikke (Thompson et al., 2019, s. 18).

I forskningsrapporten fra 2019 ble det benyttet flerstegsfokusgruppeintervjuer med deltakere fra fire gatelag, totalt åtte intervjuer, med i alt 50 deltakere (Thompson et al., 2019, s. 33). Studiens funn ble delt inn i fire hovedkategorier, som igjen ble delt inn i undertemaer. Den første hovedkategorien omhandlet fotballaget som meningsfull arena, en treningsarena for mer enn fotball og en arena hvor trenere så hvert enkelt menneske (Thompson et al., 2019, s. 36). Kategori nummer to dreide seg om «Et samhold som gjør at du kan være deg selv» og viste til gatelagets fellesskap og å vise og få tillit (Thompson et al., 2019, s. 42). Den tredje funnkategorien omhandlet gatelaget som ettervern og fant hvor viktig det var at rus- og psykiske helsetjenester, NAV og ulike tiltaksarrangører samarbeidet godt med gatelagene (Thompson et al., 2019, s. 45). Til sist kategoriserte forskningsgruppen utøvernes ideer til videreutvikling av gatelagsfotballen. De fant blant annet at utøverne ønsket anerkjennelse av gatefotball i tjenestene og samfunnet for øvrig, mer profesjonell markedsføring og mer informasjon ut til institusjoner og samarbeidspartnere, mer profesjonelt tilbud på trening og flere jenter i gatelagene (Thompson et al., 2019, s. 48).

Funnene fra denne studien vil bli brukt til sammenligning av funnene i min egen studie, men fra et samfunnsarbeidsperspektiv. Recovery og samfunnsarbeid har mye til felles knyttet til å heve samfunnets svake stemmer og å tilrettelegge for deltakelse i egne eller samfunnets utviklingsprosesser. Min forståelse er imidlertid at samfunnsarbeid i større grad vektlegger fellesskapet som utgangspunkt for kollektiv handling og sosial endring. Utover dette er forskningsrapporten relevant fordi den stammer fra den samme norske konteksten jeg har forsket på. På grunn av ulike fokus vil jeg imidlertid kunne finne andre aspekter ved gatelagsfotballen enn hva som er vektlagt i forskningsrapporten.

Jacob Hystad, tidligere student på master i samfunnsarbeid, skrev også sin masteroppgave om gatelagskonseptet. Hans problemstilling var som følgende; «*Korleis tek deltaking og samhandling på eit gatelag form og held fram?*» (Hystad, 2017, s. 6). I denne studien kom det

blant annet fram at utøverne var en del av en gruppentallitet som gikk ut på å verne om hverandre, og verdier som tillit, kameratskap og samhold sto sterkt hos utøverne. På den annen side er det noen situasjoner som truer utøvernes verdier, og det å tilhøre klubben og klubbens fellesskap krever dermed disiplin av spillerne (Hystad, 2017, s. 2). Hystads (2017) studie vil være relevant å bruke til sammenligning, for eksempel i beskrivelsen av gatelaget som fellesskap. Hans oppgave vil imidlertid ikke være like relevant i kapitlet om utøvernes endringsprosesser ettersom han ikke fokuserer like mye på individuelle prosesser i laget. Hystad (2017) gjennomførte sin studie på samme gatelag, men to år før meg, og det kan derfor være interessant å se hvordan laget har utviklet seg.

2.1.1 THE HOMELESS WORLD CUP (HWC)

De siste årene har det blitt mer og mer vanlig å bruke sport/ idrett som virkemiddel for å øke menneskers sosiale kapital (Sherry, Karg, & O'May, 2011, s. 111). HWC er et eksempel på dette. HWC er en internasjonal, årlig gatelagscup for hjemløse med mål om å gi tilgang til sosiale tjenester og økt sosial interaksjon. I tillegg skal den øke bevisstheten rundt utfordringene med hjemløshet (Sherry et al., 2011, s. 111) og potensielt utfordre stigma rettet mot hjemløse og rusavhengige (Magee & Jeanes, 2011, s. 3). I tillegg kan HWC gi et mer positivt bilde av hjemløse og være en transformativ strategi for å gjøre dem til aktive medlemmer av samfunnet (Magee & Jeanes, 2011, s. 14).

Hvert HWC lag blir valgt ut fra sitt hjemland gjennom deltakelse i små, lokale «street soccer programmes». I Norge blir dette laget valgt ut fra Frelsesarmeens gatelag. For å delta i cupen må utøverne ha vært hjemløse eller i et program for rusavhengige, i løpet av de siste to årene (Sherry et al., 2011, s. 111). Det er imidlertid, så vidt jeg vet, ikke uttak til cuplaget og dersom man oppfyller kriteriene beskrevet ovenfor er man velkommen til å delta.

Sherry et al. (2011, s. 112) bruker Putnams (2000) tolkning av sosial kapital, og referer til både sammenbindende (bonding) og brobyggende (bridging) sosial kapital innenfor moderne politisk orienterte diskurser om sport og fritid. Sammenbindende kapital er blitt observert i interaksjonen mellom utøverne, som har lignende bakgrunn (hjemløshet eller rusavhengighet), mens brobyggende kapital blir utviklet i møte mellom utøverne og tilskuerne (Sherry et al., 2011, s. 112). Jeg vil komme nærmere tilbake til teorien om sosial kapital i oppgavens teoretiske forankring (kapittel 3).

En annen studie av Sherry og O'May (2013) undersøkte forholdet mellom sport og sosial kapital i forsøket på å forbedre marginaliserte menneskers (hjemløse, rusavhengige og personer med psykiske utfordringer) sosiale situasjon. Det ble gjennomført semistrukturerte intervjuer med 27 informanter fra HWC i Melbourne (åtte fra Skottland og 19 fra Australia). Intervjuene fokuserte på informantenes interesse for å delta i sport, faktorer som påvirket denne deltakelsen, endringer informantene mente skjedde på bakgrunn av deltakelse i programmet og faktorer som påvirket sosial eksklusjon (både før og etter deltakelsen) (Sherry & O'May, 2013, s. 2). Resultatene tydet på at deltakelse i idrett i utgangspunkt utviklet sammenbindende sosial kapital i et mindre sosialt nettverk, men at det over tid kunne skape andre typer sosial kapital (brobyggende) og gi tilgang til andre tjenester (Sherry & O'May, 2013, s. 6).

2.2 FOTBALLBANEN SOM INKLUDERENDE OG EKSKLUDERENDE ARENA

Både Sherry (2010) og Magee og Jeanes (2011) lister opp og underbygger positive effekter som turneringen, og deltakelse i gatelagene for øvrig, kan ha på deltakerne. Likevel finnes det potensielle baksider. I Magee og Jeanes' (2011, s. 14) studie oppdaget de at enkelte spillere opplevde å møte på samme utfordringer i turneringen som i livet for øvrig, nemlig å ikke strekke til. Dette henger sammen med at sport naturlig virker ekskluderende for de som ikke mestrer aktiviteten (Magee & Jeanes, 2011, s. 14). Idrett kan derfor være med på å øke selvtilliten hos dem som mestrer aktiviteten, men kan være nok en arena for nederlag hos de som ikke gjør det (Sugden & Yiannakis (1982), sitert i Magee & Jeanes, 2011, pp., s. 14). Dette vil jeg diskutere nærmere i kapittel 5.

Fotballstiftelsens gatelag er åpne for både kvinner og menn. Likevel finnes det svært få kvinnelige deltakere i disse lagene. I en analyse av menn i det norske fotballfeltet uttrykte trenere og spillere positive holdninger til kvinnefotball og kvinnelige fotballspillere (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 176). Likevel var det flere stemmer som tyder på at negative holdninger til kvinner fortsatt eksisterer og fremstår som en hindring for kvinnelige fotballspillere. Kvinnelige fotballspillere blir akseptert og møtt med positive holdninger, så lenge de betegnes som «gode nok» sammenlignet med sine mannlige kolleger (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 176). Dette kan tolkes som et eksempel på hvordan det ofte forventes at kvinnelige idrettsutøvere skal prestere etter mannlige standarder skapt for og av menn (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 177). Dette henger sammen med at hva som er mannlig/maskulint og kvinnelig/feminint er kulturelt konstruerte kjønnsrelasjoner, som er praktisert av både menn og kvinner gjennom kroppslige erfaringer og kultur (von der Lippe, 2003, s. 7). Idrett er fra

gammelt av en typisk maskulin aktivitet, noe som preger dagens bilde av idrettsprestasjon – og deltakelse. Likevel er det enklere å være kvinnelig fotballspiller i dag enn for tjue år siden (Skogvang & Fasting, 2013, s. 12).

2.3 FYSISK AKTIVITET SOM VIRKEMIDDEL I RUSBEHANDLING

Fysisk aktivitet er et naturlig fokus i folkehelsearbeidet og en stor del av gatelagsprosjektet. Dette er trolig fordi organisert fysisk aktivitet og trening kan dempe den subjektive følelsen av ubehag i den akutte abstinensfasen (Prochazka, Hellandsjø Bu, & Martinsen, 2009, s. 208). Mange beskriver fysisk aktivitet som en alternativ behandlingsmetode mot rusavhengighet. Det kan også redusere faren for tilbakefall i tillegg til å styrke selvfølelsen og bidra til å fylle tomrommet etter misbruket/avhengigheten (Prochazka et al., 2009, s. 208).

En amerikansk studie fra 2013 presenterte lovende resultater om fysisk aktivitet, mer spesifikt trening, og rusavhengighet (Lynch, Peterson, Sanchez, Abel, & Smith, 2013, s. 1622). Noen av effektene som fremheves i studien er; at trening i første omgang kan forebygge initiert bruk av rusmidler gjennom utskilling av dopamin og at trening kan forebygge tilbakefall til rus (på grunn av interaksjoner med glutamat, dopamin og kromatin). På bakgrunn av dette kan trening være et nyttig verktøy for å behandle rusavhengighet (Lynch et al., 2013, s. 1639).

En annen studie, fra Danmark, undersøkte hvordan trening kunne endre rusavhengiges oppførsel (Roessler, 2010, s. 664). Deltakerne i studien deltok i to forskjellige, planlagte og repetitive mønster av fysisk aktivitet. Det første omhandlet individuell aerobisk trening (for eksempel spinning) og ble gjennomført minst to ganger i uken. Det andre mønsteret var knyttet til volleyball og badminton, og fokuserte mer på det sosiale aspektet av treningen.

Studien var basert på kvalitative og kvantitative før-og-etter-undersøkelser av begge gruppene, og fokuserte på deltakernes effekt av den fysiske aktiviteten (Roessler, 2010, s. 665). Roessler (2010, s. 669) konkluderer med at denne typen intervensjoner, som fokuserer på endring i oppførsel hos rusavhengige, ofte kan ende i nederlag. Likevel kan høgintensitetstrening bli brukt som en suksessfull del av rusbehandlingen ved at bedret fysisk form kan gi rusavhengige en følelse av kontroll over egen kropp. Videre anbefaler Roessler (2010, s. 669) å fokusere på treningsgrupper, for eksempel i lagsport, som et sted for mellommenneskelig læring.

I norsk kontekst var det i 2018 gjennomført en kvalitativ studie, med fem semistrukturerte intervju, om hvordan brukere opplever fysisk aktivitet som tiltak mot rusavhengighet (Johansen & Redzovic, 2018, s. 18). Informantene opplevde fysisk aktivitet som et godt tiltak og uttrykte

at deltakelse i for eksempel idrett førte til en opplevelse av: «å få det til, her og nå», å være en del av et fellesskap, å føle seg normal og økt velvære og kontroll over rusuget (Johansen & Redzovic, 2018, s. 23-25)

Selv om det finnes forskning som peker på den positive effekten av fysisk aktivitet i rusbehandlingen er det viktig å understreke at effekten av trening på rusavhengighet er omdiskutert og ikke et veldefinert fenomen. Det kreves dermed mer forskning for å fastslå hvordan trening på best mulig måte kan brukes i behandlingsforløpet av rusavhengighet.

3 OPPGAVENS TEORETISKE FORANKRING

Gatelagskonseptet befinner seg i et krysningspunkt mellom samfunnsarbeid og folkehelsearbeid. Hovedfokuset vil imidlertid være lagt på teorier og teoretikere innenfor samfunnsarbeid. I samfunnsarbeid vektlegges fellesskapets betydning i ulike teoretiske tilnærminger. Jeg starter dermed kapittelet med å presentere begrepet fellesskap før jeg går videre inn på teoriene jeg har brukt til å analysere datamaterialet; deltakelse, empowerment og sosial kapital.

Utover teoriene presentert i dette kapittelet benytter jeg meg også av stigmat teorien (Goffman, 2000), plassbegrepet (Cresswell, 2004) og en rekke andre teorier for å utdype analysen av mitt datamateriale. Disse teoriene gjorde seg imidlertid mindre gjeldende og blir presentert undervegs i empirikapitlene.

3.1 FELLESKAP SOM UTGANGSPUNKT FOR DELTAKELSE, EMPOWERMENT OG SOSIAL KAPITAL

Fellesskap er et komplekst og sammensatt begrep som blant annet kan knyttes til samhold, integrasjon, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og fysisk nærvær (Tjora, 2018). Fellesskap kan utvikles gjennom felles interesser og erfaringer. Det dreier seg om mennesker som vil oppnå og gjøre noe sammen eller ganske enkelt vil være sammen om noe (Thompson et al., 2019, s. 42).

At mennesket er et sosialt vesen og fremstår som et monster utenfor eller i mangel av fellesskap, er opplest og vedtatt siden Aristoteles slo det fast for drøye to tusen år siden. Men om Aristoteles påpekte en tidløs sannhet, så er forholdet mellom individ og gruppe slett ingen statisk affære, men en konstellasjon som uopphørlig gjennomgår endring (Vetlesen, 2009, s. 19).

Der Aristoteles så på fellesskap som det alltid gitte og som rammer for individets eksistens, snur Thomas Hobbes (engelsk filosof) forholdet på hodet og fastslår at individet foreligger på egen hånd og fellesskapet krever en forklaring/ begrunnelse (Vetlesen, 2009, s. 22). I dagens individualistiske samfunn betyr dette at deltakelse i et fellesskap forutsetter at individet ser på det som verdifullt; Fellesskapet må respektere individets rett til selvbestemmelse, det må tjene individet (deltakelsen må fremstå som hensiktsmessig fremfor ikke-deltakelse), deltakelse må være frivillig og fellesskapet må være legitimt fra individets perspektiv (Vetlesen, 2009, s. 25-26).

De aller fleste deltar i en rekke fellesskap av ulik størrelse og betydning. Gatelaget er et eksempel på et mindre fellesskap av stor betydning for deltakerne/ utøverne (diskuteres ytterligere i kapittel 5).

Videre kan velferdsstaten og storsamfunnet sees som det største fellesskapet innenfor Norges landegrensar. For å bli en del av dette fellesskapet må en oppnå rollen som medborger. Medborgerskap handler om å føle seg sett, møtt og respektert som et verdifullt medmenneske, og å ha en plass i samfunnet på lik linje med andre, både økonomisk, sosialt, kulturelt og rettighetsmessig (Sommer, Strand, Borg, & Ness, 2013, s. 36). Mange med psykiske helseproblemer, deriblant problemer med rus, opplever at deres rolle som medborgere blir svekket, og føler seg definert som annenrangs borgere, pasienter eller brukere av systemet (Sommer et al., 2013, s. 36).

Jans (2004) opererer med fire diskurser for medborgerskap knyttet til barn. Jeg mener imidlertid diskursene kan brukes om alle typer borgere, også voksne personer med rusutfordringer. Diskursene er; medborgerskap som rettighet, ansvar, identitet og deltakelse (Jans, 2004, s. 38). Her er det imidlertid viktig å poengtere at diskursene ikke er gjensidig utelukkende, men kan overlappe og flyte inn i hverandre. Utover dette kan det være nødvendig å oppfylle flere av diskursene for å oppnå medborgerrollen.

I denne oppgaven er gatelaget (et mindre fellesskap) utgangspunktet for deltakelse, empowerment og sosial kapital. Videre kan dette være utgangspunkt for at utøverne oppnår medborgerskap gjennom ansvars-, identitets-, og deltakelsesdiskursen (diskuteres ytterligere i kapittel 5 og 6)

3.2 DELTAKELSE FRA ET SAMFUNNSARBEIDSPERSPEKTIV

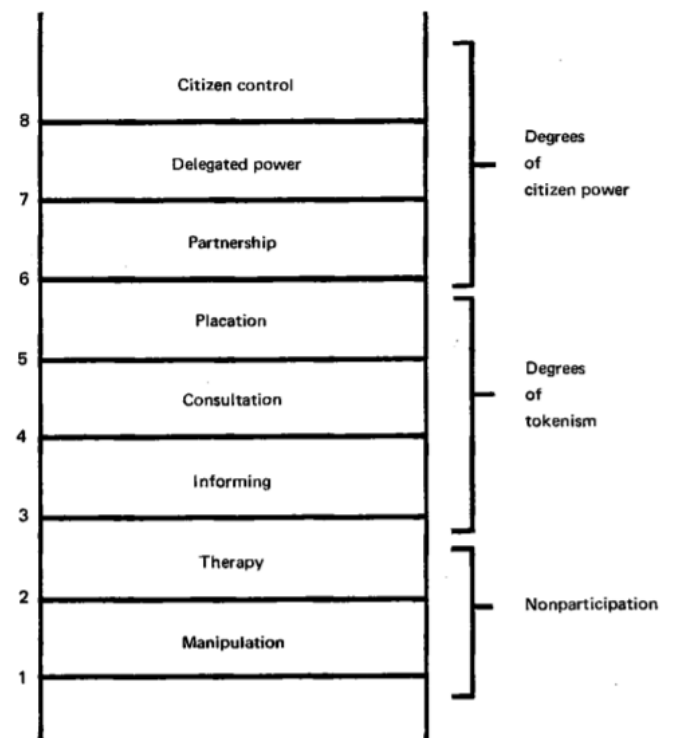
“True participation is achieved in community development through the empowerment of people to engage in collective action for justice and democracy from a critical perspective” (Ledwith, 2011, s. xiv)

Deltakelse er et kjernefenomen i samfunnsarbeid og en forutsetning for fellesskapsbygging, innflytelse og endring (Sudmann & Henriksbø, 2011, s 51). En måte å definere deltakelse på er som samfunnsorganisering (Community organizing) som starter hvor folk er og engasjerer samfunnsmedlemmer som likeverdige (Minkler, 2005, s. 35). Videre er dialog en essensiell del av deltakende praksis (Ledwith & Springett, 2010, s. 127). Freire beskriver dialog som *«møtet mellom mennesker, formidlet av verden for at man skal kunne gi verden et navn»* (Freire, 1999,

s. 72). Videre kan ikke dialog reduseres til en handling hvor en person overfører sine ideer til en annen (Freire, 1999, s. 73). Jeg tolker Freire (1999) slik at dialog må være en gjensidig prosess mellom mennesker, hvor alle parter får delta og utveksle ideer.

På bakgrunn av dette jobber samfunnsarbeidere blant annet med å skape arenaer for dialog, medvirkning og deltakelse (Ledwith & Springett, 2010, s. 127). Her blir det også viktig understreke at deltakelse er langt mer enn bare prat. Det er en viktig hjørnestein i demokratiet og handler også om påvirkningskraft (Arnstein, 1969, s. 216). Sherry Arnstein (1969, s. 216) skriver at deltakelse er omfordeling av makt, som gjør det mulig for alle, selv de som er utelukket fra politiske og økonomiske prosesser, å være med på å forme sin fremtid. Det er en strategi, der selv undertrykte, får bli med å bestemme hvordan informasjon blir gitt, hvilke mål som blir satt og hvilke ressurser som blir brukt (Arnstein, 1969, s. 216). Kort sagt, er det et middel som kan fremkalle betydelig sosial reform, og omfordele godene i samfunnet på en mer rettferdig måte. Wilcox (1993) fremmer samme type argumenter, og foreslår at begrepene informasjon, konsultasjon, felles beslutning, felles handling og støtte er relevante begreper i dagens forståelse av reell deltakelse. Videre illustrerer Arnstein (1969, s. 217) graden av deltakelse som en stige med åtte trinn (figur 1).

De to første trinnene, manipulasjon (1) og terapi (2), beskriver et nivå av «ikke – deltakelse», som ofte erstatter reell deltakelse. I disse trinnene prøver makthaverne å «undervise» eller «kurere» deltakerne. Jeg tolker dette som det Freire (1999, s. 55) kaller de bankundervisning. Arnstein og Freires teorier kan knyttes sammen fordi de begge skriver om maktbalanse og deltakelse. Arnstein (1969) beskriver de første trinnene i stigen som en form for undervisning eller overføring av ideer, noe som ligner det Freire (1999) kaller bankundervisning. Her trer makthaverne/ trenerne inn i den rollen som læreren har hos Freire; de er de allvitende, de nedlatende, og utøverne i gatelaget blir da de undertrykkede uvitende elevene (Freire, 1999, s. 55).

Figur 1: Åtte trinn på deltakelsesstigen (Arnstein, 1969, s. 217)

De tre neste trinnene i Arnsteins stige dreier seg om ulike former for symbolsk deltakelse (1969, s. 217). Informasjon (3), konsultasjon (4) og rådgiving (5), kan være et viktig første steg mot reell deltakelse, men prosessen ender ofte der. Jeg tolker dette trinnet som en form for ensidig eller manglende dialog, fordi dialog ikke kan reduseres til en handling hvor en person overfører sine ideer til en annen (Freire, 1999, s. 73). Symbolsk deltakelse gir utøverne informasjon om hva som skal skje og kanskje også muligheten til å ytre sin mening om det, men tar ikke høyde for deres meninger. Problemet med denne formen for «falsk» deltakelse kan være at tilretteleggerne, for eksempel gatelagets administrasjon, oppfatter det som reell deltakelse.

Videre oppover stigen finner man innbyggermakt og deltakelse med økende grad av innflytelse. Disse trinnene er hva man kan kalle reell deltakelse. Samarbeid (6), delegert makt (7) og innbyggerkontroll (8), som gjør det mulig for utøverne i gatelaget å forhandle med trener og bestemme hva som skal skje for eksempel på treningene (Arnstein, 1969, s. 217). Et eksempel på samarbeid kan være at utøverne og trener sammen kommer frem til den beste måten å drive tiltaket på, gjerne ved at gruppen kommer med tilbakemeldinger som blir hørt og vurdert. Delegert makt kan imidlertid handle om delegering av ansvar og å vise, i dette tilfellet gatelagsutøverne, tillit. Her blir det viktig for meg å poengtere at en ikke bare kan delegerer ansvar til personer som ikke ønsker det og kalle det deltakelse. Utøveren må også være komfortabel i ansvaret han/hun blir tildelt. Til slutt kan innbyggerkontroll handle om at trener tar et skritt tilbake og lar utøverne ta fullstendig kontroll over treningene.

Igen, tolker jeg dette i sammenheng med Freire. Freire (1999, s. 63) beskriver problemrettet undervisning som en form for dialog hvor argumenter basert på «autoritet» ikke lenger er gyldige. I denne prosessen er det ingen som lærer bort og det er heller ikke noen som er selvlærte (Freire, 1999, s. 64). Den problemrettede undervisningen er som de tre siste trinnene i Arnsteins (1969) stige en prosess hvor en lærer av hverandre og utvikler seg og for eksempel tiltaket *sammen*. Min forståelse er at det er de tre øverste trinnene man ofte streber etter når man driver med samfunnsarbeid. Likevel er det viktig å understreke at stigen ikke skal forstås slik at det er bedre dess lenger opp en kommer (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 53). Den skal heller illustrere at ulike formål krever ulike former for deltakelse og deltakerkompetanse (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 53). Dette tolker jeg som at all form for deltakelse må tilpasses den enkelte situasjonen og at det ikke finnes en enerådig og enestående fasit for hvordan en skal tilrettelegge for deltakelse.

Arnsteins (1969) perspektiv på deltakelse er relevant for problemstillingen fordi jeg gjennom deltakende observasjon og intervju skal undersøke ulike former for deltakelse i gatelaget. Stigen er et forenklet verktøy som hjelper meg å sortere deltakelsesformene og diskutere dem opp mot hverandre. Samtidig er det viktig å poengtere at ulike former for deltakelse ikke nødvendigvis kan kategoriseres utelukkende innenfor ett enkelt trinn på stigen, men flyter over i flere. Stigen illustrerer gradsforskjeller heller enn rene dikotomier.

Jeg vil forholde meg til hele modellen, men gå særskilt inn i kategoriene/ trinnene som står sterkest frem. Gatelaget er et komplekst og flersidig fenomen, og Arnsteins deltakelsesstige åpner for å undersøke ulike dimensjoner ved, eller former for, deltakelse i laget. I denne oppgaven dreier deltakelse seg om ansvar og påvirkningskraft, medbestemmelse i individuelle endringsprosesser, og deltakelse i samfunnet som medborger.

3.3 EMPOWERMENT

«Empowerment involves a form of critical education that encourages people to question their reality: this is the basis of collective action and is built on principles of participatory democracy» (Ledwith, 2011, s. 2).

Begrepet empowerment er blitt svært populært, men det er imidlertid ikke lett å finne ut av hva det innebærer (Askheim & Starrin, 2007, s. 13). Det finnes nemlig ingen konsensusdefinisjon av begrepet empowerment, og det er derfor et vidt definert, beskrevet og karakterisert begrep (Tveiten & Boge, 2014, s. 15). Myndiggjøring, brukermedvirkning, livsstyrketrening, egenkraftmobilisering, pasientkraft og å ha handlingsrom over eget liv er noen definisjoner som er ofte brukt om empowermentbegrepet (Tveiten & Boge, 2014, s. 15).

Askheim (2012) benytter ulike tilnæringer til empowerment, basert på individuelle eller kollektive prosesser. Felles for disse tilnærmingene er imidlertid at de deler et positivt menneskesyn der mennesket er et aktivt og handlende individ, som vil og kan sitt eget beste hvis forholdene legges til rette for det (Askheim, 2012, s. 17). Et annet kjennetegn er begrepets emosjonelle dimensjon; knyttet til emosjonell energi, og skam og stolthet (Askheim, 2012, s. 17).

Ledwith (2016, s. 42) stiller seg imidlertid kritisk til inndelingen av empowerment i kollektive og individuelle prosesser, da hun ser empowerment som en kollektiv og ikke individuell prosess. Hun skriver;

Empowerment is always a collective and not an individual process: personal empowerment is only truly empowering when it leads to collective action for transformative change. the process begins in dialogue in a community group; from there it moves into local action, But it never stops at the boundary of community (Ledwith, 2016, s. 42).

Askheim og Ledwiths ulike forståelse av empowermentbegrepet åpner for å problematisere inndelingen i den kollektive og individorienterte tilnærmingen til begrepet. De ulike tilnærmingene er ikke gjensidige utelukkende, men illustrerer ulike gradforskjeller i empowermentbegrepet. Et eksempel på dette er hvordan den terapeutiske tilnærmingen kan ta utgangspunkt i fellesskapet ved å benytte selvhjelpsgrupper.

For enkelthetens skyld skal jeg nå presentere kollektiv og individorientert empowerment hver for seg, men vil senere i oppgaven forsøke å belyse gradforskjellene i begrepet.

3.3.1 KOLLEKTIV EMPOWERMENT: ETABLERING AV MOTMAKT

I motmaktstilnærmingen står sammenhengen mellom enkeltindivid og gruppers livssituasjon og samfunnsmessige, strukturelle forhold i fokus (Askheim, 2012, s. 21). Utgangspunktet er at den enkeltes posisjon i samfunnsstrukturen ikke er naturgitt, men et resultat av menneskeskapte, historiske prosesser (Askheim, 2012, s. 21).

Freire (1999) sies å være inspirasjonskilden for denne empowerment – tradisjonen. Han arbeidet med fattige bønder i Brasil og var opptatt av hvordan uvitenheten og apatien som preget dem var en konsekvens av situasjonen de befant seg i. Freire (1999) poengterer at de undertrykte både var undertrykte og sin egen undertrykker. Han skriver at for å overvinne situasjonen en befinner seg i må en bli bevisst på dens årsaker, slik at en kan skape en bedre situasjon (Freire, 1999, s. 13). Det er imidlertid viktig å understreke at bevisstgjøringen i seg selv ikke er nok for å frigjøre den undertrykte, men et skritt i riktig retning (Freire, 2014, s. 24).

I motmaktstenkningen er kollektivet det sentrale utgangspunktet for bevisstgjøring og handling (Askheim, 2012, s. 23). Bevisstgjøringsprosessen skjer gjennom kollektiv erfaringsdeling, for å oppdage de konkrete grunnene for ens undertrykkelse (Freire, 2014, s. 24). Videre er dette utgangspunktet for kollektiv handling og deltakelse i samfunnet (Freire, 1999, s. 13).

Askheim (2012) skiller også mellom vertikal og horisontal empowerment. Vertikal empowerment referer til å styrke aktørenes maktposisjon i forhold til overliggende maktnivåer,

mens horisontal empowerment dreier seg om kollektiv mobilisering og styrking av handlingskapasiteten mellom aktører på samme nivå (Askheim, 2012, s. 23). Kollektiv empowerment kan også bidra til positiv identitetsdannelse på bakgrunn av aktørenes felles erfaringer, noe som kan være essensielt for marginaliserte grupper i samfunnet da de ofte blir tillagt negative identiteter (Askheim, 2012, s. 24).

3.3.2 INDIVIDORIENTERT EMPOWERMENT

På individuelt nivå betyr empowerment å øke individets selvtillit slik at kraften og ressursene den enkelte har kan utvikles, men uten at denne prosessen settes inn i en samfunnsmessig kontekst (Askheim, 2012, s. 35). Det er gjennom oppbygging av selvtillit og styrke at den enkelte blir i stand til å realisere sine ressurser og tilegne seg kontroll over eget liv (Askheim, 2012, s. 36). Videre skiller Askheim (2012, s. 36) mellom tre former for individorientert empowerment, disse er; markedsbasert konsumentorientering, empowerment som individuell selvrealisering og en terapeutisk posisjon.

Utgangspunktet for den markedsorienterte konsumenttilnærmingen til empowerment er ideen om det frie, selvstendige individet (Dwyer, 2000, sitert i Askheim, 2012, s. 37). Et slikt standpunkt er basert på tillit til individet, som sees på som uavhengig, kompetent og rasjonelt og den som best er i stand til å ivareta egne interesser (Askheim, 2012, s. 37). Denne formen for empowerment sees tydeligst i nasjoner med liberale velferdsstater, som for eksempel USA.

Ut fra markedstenkningen og konsumentperspektivet kom empowerment sett på som individuell selvrealisering (Askheim, 2012, s. 42). Her fokuserer en på den enkeltes individuelle livsverden og å få frem det autentiske i individet, men uten å relatere det til sosiale relasjoner eller strukturer (Askheim, 2012, s. 42). Denne empowermentretningen står kanskje aller sterkest i den amerikanske kulturen og knyttes til den sterke individualismen som preger dette samfunnet (Askheim, 2012, s. 43). Et tydelig innslag, særlig gjennom publiseringen av utallige selvhjelpsbøker, er fokuset på positiv tenkning som løsningen for å få et bedre liv (Askheim, 2012, s. 44).

Til sist har individuell empowerment en terapeutisk tilnærming som særlig knyttes til helse – og sosialfagene (Askheim, 2012, s. 46). Innenfor denne tradisjonen finnes også modeller knyttet til fellesskap av ulike brukere, gjennom selvhjelpsgrupper. Målet med disse gruppene er å styrke den enkeltes mulighet til å delta i sin egen endringsprosess og å gi dem styrke til å mestre hverdagen bedre (Askheim, 2012, s. 47). Selvhjelpsgrupper kan ha en slik funksjon at den

styrker deltakerne gjennom gruppen. Deltakerne opplever at erfaringsutvekslingen bidrar til økt mestringsevne og økt mot til å håndtere egne utfordringer. De mobiliserer ressurser og får økt motivasjon for endringsarbeid (Askheim, 2012, S. 47). Ved å gi hverandre støtte og konfrontere hverandres virkelighetsoppfatninger, blir deltakerne rustet til å ta bedre beslutninger og valg. På bakgrunn av dette har selvhjelpsgruppene likhetstrekk med motmaktstiltakene til empowerment, som også vektlegger kollektivets betydning (Askheim, 2012, s. 47).

I denne oppgaven benytter jeg både kollektiv og individorientert empowerment som teoretisk utgangspunkt. Førstnevnte er særlig nyttig i beskrivelsen av gatelaget som fellesskap, mens den individorienterte (særlig den terapeutiske tilnærmingen) først og fremst nyttes i beskrivelsen av utøvernes individuelle endringsprosesser. Likevel er det viktig å poengtere at de ulike tilnærmingene ikke er klart avgrenset, og derfor flyter inn i hverandre i diskusjonene rundt gatelaget. Som Ledwith (2016, s. 42) poengterer henger kollektiv og individuell empowerment sammen.

3.4 SOSIAL KAPITAL

«Bonding social capital constitutes a kind of sociological superglue, whereas bridging social capital provides a sociological WD-40¹» (Putnam, 2000, s. 23).

Det finnes flere former for kapital; økonomisk, kulturell og sosial. Bourdieu (1995, s. 34) bruker begrepene økonomisk og kulturell kapital for å illustrere en persons samlede kapital og plassering i samfunnet. Mens den økonomiske kapitalen er adgangen til penger og materielle goder, er kulturell kapital opparbeidet gjennom oppvekst og utdanning (Bourdieu, 1995, s. 34), for eksempel språk og forståelse av samfunnsstrukturer.

En tredje form for kapital er sosial kapital. Begrepet sosial kapital kan spores tilbake til de Tocqueville, Durkheim og Bourdieu, men det var først ved Robert Putnams beskrivelse av begrepet at det fikk oppmerksomhet utover fagmiljøene (Peachey, Cohen, Borland, & Lyras, 2011, s. 22). Putnam (1995, s. 66) definerer sosial kapital som *“features of social organisation such as networks, norms and social trust that can facilitate coordination and cooperation for mutual benefit”*.

Sosial kapital er en viktig ressurs for både enkeltindividet og for samfunnet som helhet (Ødegård, Loga, Steen-Johansen, & Ravneberg, 2014, s. 9). Burnett (2006, s. 283) påpeker at

¹ Multi-Use Product: The Can With a Thousand Uses

sosial kapital ikke kan sees på som økonomisk kapasitet, men som fordeler en oppnår ved sosial samhandling eller tilkobling. Ved å delta i ulike fellesskap vil en kunne oppnå handlinger preget av gjensidige forhold til hverandre, relasjonsbygging og styrking av sosiale og følelsesmessige ferdigheter. Et eksempel på dette er hva Hjelseth (2005, s. 70) kaller *fotballkulturell kapital* som er et resultat av relasjoner mellom fotballelsupportere, og som består av «lojalitet, autensitet, lokal forankring og solidaritet» til fotballklubben en brenner for.

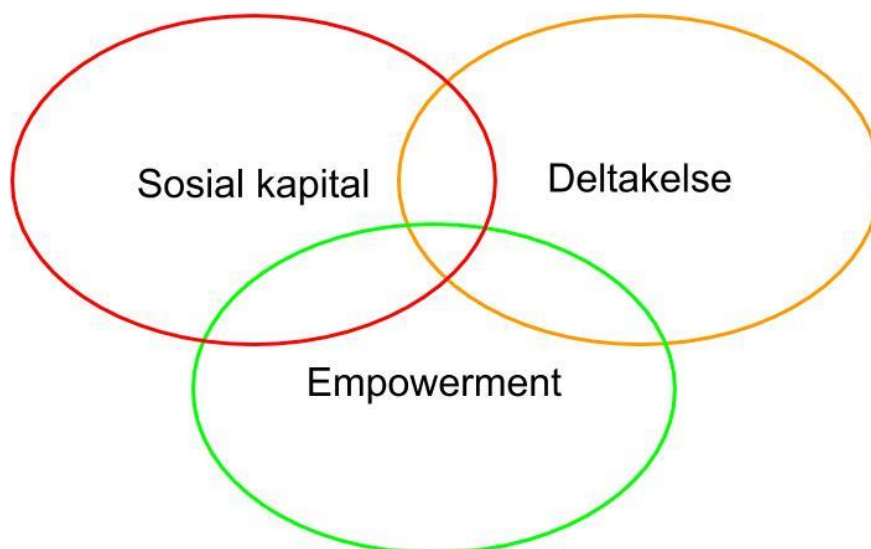
Videre kan sosial kapital defineres ulikt, avhengig av om det dreier seg om sosial kapital som en individuell egenskap eller egenskaper ved samfunnet. Putnams (2000) teori om sosial kapital betoner imidlertid betydningen av arenaer som skaper tillitsdannende nettverk mellom mennesker og stiller spørsmål ved forutsetningene for at dette skal skje.

Putnam (2000, s. 22) beskriver to former for sosial kapital; sammenbindende (bonding) og brobyggende (bridging). Mens et sammenbindende nettverk vil koble sammen individer med mye til felles, for eksempel etnisitet, språk eller religion, vil brobyggende nettverk koble enkeltindivider sammen på tvers av forskjeller (Ødegård et al., 2014, s. 9). For enkeltindivider vil et bredt nettverk være med på å øke tilgangen til informasjon, og å møte nye mennesker som kan være viktige døråpnere i yrkeslivet eller på andre arenaer (Ødegård et al., 2014, s. 9).

Kapitalteorien er relevant for denne oppgaven ettersom gatelaget søker etter å skape arenaer for sosial deltakelse og nettverksbygging. Sosial kapital som analytisk begrep er særlig relevant knyttet til forskningsspørsmålet om hvordan gatelaget virker brobyggende til andre arenaer/nettverk. Utover dette brukes begrepet i sammenheng med egenskaper utøverne tilegner seg gjennom deltakelse i gatelaget, som kan være nyttig på andre samfunnsarenaer og i utøverens endringsprosesser.

3.5 RELASJONEN MELLOM DE ULIKE TEORIENE BRUKT I DENNE OPPGAVEN

Gatelagskonseptet kan relateres til alle de ulike teoriene presentert i dette kapitlet, men teoriene henger også sammen og avhenger av hverandre (se figur 2).

Figur 2: Relasjonsmodell mellom de ulike teoretiske forankringene brukt i denne oppgaven.

Deltakelse krever deltakelseskompetanse, kunnskap til å kunne delta, som kan sees på som en form for sosial kapital. Samtidig er sosial kapital fordeler, kunnskap eller ressurser oppnådd ved sosial samhandling og deltakelse (Burnett, 2006, s. 283).

Videre henger sosial kapital sammen med empowerment ved at økt sosial kapital, på et individuelt nivå gir, i dette tilfelle utøverne i gatelaget; økt selvtillit, kunnskaper og ferdigheter (Askheim, 2012, s. 26). Empowerment øker også utøvernes mulighet for å tilegne seg kapitalen.

Empowerment kan defineres som økt selvtillit slik at en blir i stand til å realisere egne ressurser, og være deltakende i eget liv og egne endringsprosesser. Omvendt kan også deltakelse i for eksempel endringsprosesser eller i utviklingen av et tilbud gi utøverne økt selvtillit og dermed følelsen av empowerment. I mine undersøkelser gjaldt dette særlig i situasjoner hvor utøverne fikk ansvar i gatelaget (se kapittel 5.5, 6.3.2 eller 7.1 for nærmere analyse av dette).

4 METODE

Denne studien er en casestudie med gatelaget som analyseenhet. Ettersom enheten er svært kompleks har jeg imidlertid valgt å studere flere underenheter; aktører, handlinger og hendelser. Studien er dermed en syntese av sammensatte bruddstykker, som er utgangspunktet for ny kunnskap om gatelagskonseptet.

For å samle inn kunnskap om enhetene, og videre svare på oppgavens problemstilling; «*Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?*», har jeg benyttet meg av metodetriangulering. Triangulering betyr innenfor samfunnsvitenskapen å studere sosiale fenomener fra ulike synsvinkler og synspunkter (Grønmo, 2016, s. 67). Metodetriangulering innebærer å bruke to eller flere metoder for å besvare forskningsprosjektets problemstilling (Grønmo, 2016, s. 67). I denne studien har jeg benyttet deltakende observasjon og kvalitative, uformelle intervju. En kombinasjon av de ulike metodene gir et bredere datagrunnlag og videre et sikrere grunnlag for tolkning.

Observasjonen ble i hovedsak brukt til å identifisere og beskrive ulike former for deltakelse i gatelaget samt lagets primæraktiviteter og utøvernes samhandling. Intervjuene gikk i dybden på hvordan utøverne opplevde deltakelsen i gatelaget, i tillegg til en rekke andre tema, som sosial kapital/nettverk, tilhørighet og individuelle endringsprosesser.

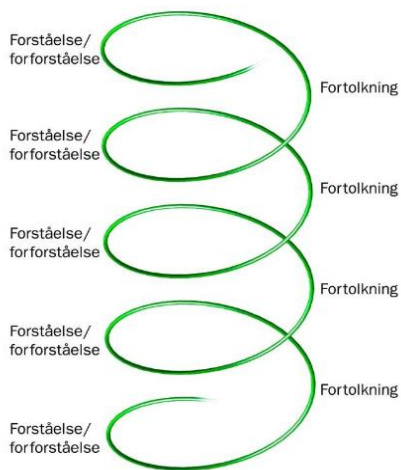
Datainnsamlingen startet i januar 2019, hvor de to metodene ble gjennomført parallelt i en periode på fire uker. Intervjuene ble gjennomført i fotballklubbens lokaler etter trening, om lag én informant hver gang (to intervju i uken). Jeg valgte å gjøre det på denne måten for at det skulle være enklere å få til intervjuavtaler ettersom informantene allerede skulle på trening med gatelaget.

4.1 VITENSKAPSTEORETISK FORANKRING: HERMENEUTIKK, FORSTÅELSE OG MENING

Det vitenskapsteoretiske ståstedet for mitt valg av metode bygger i stor grad på et hermeneutisk perspektiv. Gilje og Grimen (2013, s. 143) definerer moderne hermeneutikk som «*forsøk på både å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener, og på å beskrive vilkårene for at forståelse av mening skal være mulig*». Mye av datamaterialet i samfunnsvitenskapene består av meningsfulle fenomener; som handlinger, muntlige ytringer og tekster, noe som gjør det relevant for hermeneutikken (Gilje & Grimen, 2013, s. 144).

Fordi samfunnsforskere må forholde seg til en verden som allerede er fortolket av de sosiale aktørene selv, snakker vi ofte om dobbel hermeneutikk (Gilje & Grimen, 2013, s. 145). Det vil

si at en må forholde seg til den fortolkede verdenen, samtidig som en driver forskning og må rekonstruere de sosiale aktørenes fortolkninger innenfor et samfunnsvitenskapelig språk, ved hjelp av teoretiske begreper (Gilje & Grimen, 2013, s. 146)

Figur 3: Den hermeneutiske spiral

I min studie konsentrerer jeg mine fortolkninger rundt informantenes handlinger og muntlige ytringer. Jeg forsøker å tolke dem med henhold i den hermeneutiske sirkel, også kalt den hermeneutiske spiral (se figur 3), som peker på forbindelsene mellom det vi skal fortolke, min og aktørenes forforståelse og den sammenhengen eller konteksten det må fortolkes i (Gilje & Grimen, 2013, s. 153). Enkelt forklart betyr det at jeg, med min forforståelse, tolker informantenes handlinger og ytringer knyttet til teori (deltakelse, sosial kapital og empowerment) og tidligere forskning på feltet/konteksten.

4.2 DELTAKENDE OBSERVASJON AV GATELAGET

Deltakende observasjon innebærer at forskeren samler inn data ved å se og høre på aktørene (utøverne i gatelaget) mens de handler eller samhandler, uttrykker meninger eller er involvert i hendelser (Grønmo, 2016, s. 155). For å kunne gjøre dette må forskeren være til stedet der aktørene er, og når de aktuelle handlingene, meningsytringene eller hendelsene foregår (Grønmo, 2016, s. 155). Forskeren blir altså både deltaker og observatør.

Jeg var til stede på gatelagets treninger, både som deltaker og observatør på sidelinjen, i en periode på fire uker, åtte treninger til sammen. Etter hver trening skrev jeg feltnotater som inneholdt handlingsforløpet, interessante samtaleemner, subjektive analytiske synspunkt og metodologiske vurderinger.

4.2.1 FORBEREDELSE TIL DATAINNSAMLINGEN

Deltakende observasjon er en fleksibel metode hvor det er umulig for forsker å forutse aktørenes handlinger, og man kan derfor ikke legge detaljerte planer før observasjonen starter (Grønmo, 2016, s. 155). Likevel er det en rekke forberedelser en kan og bør gjøre. Dette innebærer valg av felt, adgang til feltet, posisjon og synsvinkel, fokus for observasjonen og grad av åpenhet.

4.2.1.1 VALG OG TILGANG TIL FORSKNINGSFELTET

Feltet i denne studien var et gatelag i en større norsk by. Observasjonen var avgrenset til gatelagstreningene da dette er aktørenes/utøvernes samlingspunkt. Det kunne også ha vært interessant å følge utøverne på andre aktiviteter, men grunnet begrensede ressurser ble dette nedprioritert i min studie. Likevel kan observasjonen, sammen med intervjuene, gi meg innsikt i informantenes liv utenfor samlingene ettersom dette var noe de pratet om på treningene og i intervjuene.

Jeg fikk tilgang til dette feltet gjennom samtaler med trener, som våren 2018 presenterte gatelagsprosjektet i en av våre forelesninger på master i samfunnsarbeid. I utgangspunktet hadde jeg planer om å skrive om et helt annet prosjekt, men ble umiddelbart interessert i laget under presentasjonen. Laget har tidligere vært med i andre forskningsprosjekt og var åpne for å delta i studien, noe trener også forsikret meg om. Han oppfordret meg også til å delta på treningene, slik at jeg fikk et mer helhetlig bilde av laget. Dette var noe jeg i utgangspunktet var skeptisk til grunnet mine manglende fotballferdigheter. Jeg var redd for at utøverne skulle synes jeg var til bry og begrenset deres treningsutbytte.

Etter grundig diskusjon med meg selv, medstudenter og veileder fant jeg imidlertid ut at jeg måtte kunne være sårbar overfor aktørene, dersom jeg skulle tillate meg å prate med dem om sensitive tema, og takket derfor ja til å delta. Dette dilemmaet kom også opp i Prieurs (1994) studie av meksikanske transvestitter, da hun måtte danse med dem på diskoteker. Hennes vurdering var imidlertid at det viktigste var å delta, selv om man verken var komfortabel eller dreven i det man skulle gjøre (Prieur, 1994, s. 56). Klumset forsøkte jeg å henge med på de ulike treningsøvelsene, og selv om dette var til latter for de andre utøverne, følte jeg meg mer som en del av gjengen. Jeg opplevde utøverne som enklere å prate med på bakgrunn av min deltakelse. Jeg ble det Prieur (1994, s. 53) kaller en «akseptert outsider».

Her kan en også diskutere hvor akseptert jeg egentlig ble. Utøverne var fra starten klar over at jeg bare skulle delta i laget over en kort periode. Reaksjonen på mine manglende fotballkunnskaper ville muligens vært annerledes dersom jeg skulle delta i laget under turneringer og kamper. Dette kan jeg imidlertid ikke fastslå, og på bakgrunn av mine opplevelser under observasjonen velger jeg å forholde meg til Prieurs (1994, s. 53) vurdering om at det viktigste er å delta for å bli akseptert.

4.2.1.2 SYNSVINKLER

Jeg har gjennom studien vekslet mellom flere posisjoner og synsvinkler blant annet fordi jeg benyttet meg av flere metoder (deltakende observasjon og kvalitative intervju), i en metodetriangulering. Dette var et valg jeg tok tidlig i forberedelsesfasen, for å få et mer helhetlig bilde av gatelagstilbudet og fordi de ulike metodene ville gi meg ulik informasjon. Innledningsvis hadde jeg en formening om at observasjonen ville gi meg oversikt, og intervjuene dybde. Selv om dette til en viss grad stemte, tror jeg observasjonen også har gitt meg bedre forståelse av informasjon som kom frem i intervjuene. På den måten har metodene utfyllt hverandre.

I tillegg vekslet/triangulerte jeg mellom flere synsvinkler i selve observasjonen, hvor jeg både deltok som utøver på treningene og sto på sidelinjen. Grunnen til denne vekslingen var at jeg på forhånd tenkte de to synsvinklene ville gi meg innsyn i ulike aspekter ved gatelagstilbudet, i tillegg til å opprette kontakt med utøverne. Observasjonen fra sidelinjen gav meg oversikt, mens deltakelsen på treningene gav meg innsikt.

4.2.1.3 FOKUS FOR OBSERVASJONEN OG GRAD AV ÅPENHET

I forkant av observasjonen utformet jeg en observasjonsguide (se vedlegg 2) hvor jeg trodde følgende aspekter ville være særlig viktig å fokusere på; samspillet mellom utøverne, samspillet mellom utøvere og trener, primæraktivitetene på frokosten, treningen og lunsjen, og ulike former for deltakelse. Utover dette forsøkte jeg å plukke opp interessante samtaler jeg kunne spørre mer om i intervjuprosessen, for eksempel knyttet til utøvernes aktiviteter utenfor gatelaget og deres jobbsituasjon.

Utøverne og administrasjonen fikk fra starten av innsikt i studiens formål og problemstilling, men ikke det konkrete fokuset for observasjonen (og intervjuene). Jeg var hele tiden åpen for å svare på spørsmål, men opplevde ikke at verken utøverne eller administrasjonen ønsket ytterligere innsikt i datainnsamlingens fokus.

4.2.2 GJENNOMFØRING AV DELTAKENDE OBSERVASJON

Gatelagstreningene består av tre deler; frokost, trening og lunsj. Mine data baserer seg på observasjon av alle tre delene.

Utøverne kommer til stadion mellom ni og ti, og får tilbud om frokost. Deretter informerer trener om dagens trening og eventuelle andre ting; som for eksempel oppkommende kurs, ekskursjoner eller kamper. Utøverne går så og skifter til treningstøy i en av garderobene på

stadion, før de beveger seg ut på banen og setter i gang med oppvarmingen. Trener kommer til banen og starter dagens treningsøvelser. Etter fullført trening går utøverne og skifter og dusjer, før de beveger seg tilbake i oppholdsrommet for å spise lunsj.

Jeg var både fullt og delvis deltakende på treningene, noe som innebar at jeg på noen treninger sto på sidelinjen mens utøverne spilte fotball og andre ganger trente sammen med dem. Her er det imidlertid viktig å påpeke at jeg, ettersom jeg er kvinne, ikke skiftet i samme garderobe som utøverne og derfor «mistet» denne delen av treningene. Garderobepratene vil derfor ikke være en del av denne oppgaven.

I de tilfellene hvor jeg forsøkte å trekke meg unna aktivitetene, for eksempel ved å stå på sidelinjen under trening, var det for å skape en analytisk distanse til det som utspilte seg foran meg. Deltakende observasjon handler om å iaktta det som skjer samtidig som en samhandler med andre (Fangen, 2010, s. 13). Fangen (2010, s. 13) beskriver deltakende observasjon som nivåer på en skala; fra utelukkende observasjon til utelukkende deltakelse. Dette er ytterpunktene på skalaen, men sier noe om behovet for å finne en posisjon eller en balanse mellom deltakelse og analytisk distanse (Fangen, 2010, s. 72).

4.2.2.1 FELTNOTATER

Dataregistreringen fra observasjonen foregikk ved hjelp av feltnotater. Å skrive feltnotater innebærer å dokumentere et forbigående øyeblikk slik at en kan analysere det i etterkant (Fangen, 2010, s. 102).

Jeg benyttet meg av tre former for feltnotater. Disse var; *observasjonsnotater*, *analytiske notater* og *metodologiske notater* (Grønmo, 2016, s. 162). Observasjonsnotatene beskrev hva jeg så og hørte under gatelagstreningene. De analytiske notatene ble brukt til å redegjøre for mine substansielle analyser, altså mine vurderinger og fortolkninger av hva jeg observerte knyttet til mine teoretiske utgangspunkt (deltakelse, empowerment og sosial kapital) og tidligere forskning på feltet. Til slutt inneholdt de metodologiske notatene mine vurderinger av fremgangsmåtene og strategiene under datainnsamlingen. Dette innebar at jeg kontinuerlig vurderte min tilnærming til informantene og hvordan dette påvirket dem og observasjonen. Jeg noterte også interessante aspekter jeg ville undersøke nærmere i fremtidige observasjonsøkter eller intervjuer.

Etter hver observasjonsøkt brukte jeg mellom en og to timer på å arbeide med feltnotatene slik beskrevet ovenfor.

4.3 KVALITATIVE, SEMISTRUKTURERTE INTERVJU MED GATELAGETS UTØVERE

Kvalitative, semistrukturerte intervju er innsamling av kvalitative data basert på informanter som kilde (Grønmo, 2016, s. 167). Metoden gjennomføres av forskeren i form av samtaler med informantene (Grønmo, 2016, s. 167). Kvalitative intervjuundersøkelser sikter mot å forstå verden fra informantenes synspunkt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 1).

Jeg gjennomførte semistrukturerte intervju med syv av gatelagets utøvere parallelt med observasjonsprosessen. Intervjuene ble gjennomført i gatelagets lokaler for å gjøre det enklere å avtale og gjennomføre dem. Dette fordi utøverne allerede befant seg der to ganger i uken.

4.3.1 UTFORMING AV INTERVJUGUIDE

I forkant av intervjuene velger forskeren ut tema som skal inngå i samtaler, men gjennomføringen av intervjuene skal skje på en fleksibel måte (Grønmo, 2016, s. 167). Flexibiliteten kan være en fordel, men gjør også metoden utfordrende fordi den vektlegger forskerens konversasjonsevner (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 1).

Temaene for samtalen struktureres inn i en intervjuguide som gir intervjuet retning (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 130). Hvor strukturert og bindende en intervjuguide er varierer med hver studie (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 130).

I mitt masterprosjekt valgte jeg å gjennomføre semistrukturerte intervjuer. Dette innebar en ganske omfattende intervjuguide (se vedlegg 3) med mange tema og spørsmål, men rekkefølgen ville bli bestemt underveis i samtaler. I intervjuguiden skisserte jeg opp ulike temaer knyttet til min problemstilling og plasserte relevante spørsmål under hvert tema. Disse temaene var; gatelaget som møteplass, deltakelse (barrierer og ressurser), og nettverk (sosial kapital) og endringsprosesser. I tillegg startet jeg med noen spørsmål om informantens bakgrunn. Jeg var også åpen for å stille oppfølgende spørsmål, dersom det skulle være relevant/interessant.

Intervjuguiden ble laget i forkant av datainnsamlingen, men ble revidert underveis på bakgrunn av interessante funn i observasjonen og foregående intervjuer. Dette innebar både revidering av spørsmålenes formulering og utbygging av enkelte spørsmål.

4.3.2 UTVALG TIL INTERVJUENE

Mine intervjuer var begrenset til et mindre utvalg fra gatelaget, syv informanter. I forkant av observasjonen og intervjuene presenterte jeg prosjektet for gatelaget. Utvelgingen skjedde ved

selvseleksjon (Grønmo, 2016, s. 116), som vil si at informantene fikk informasjon om studien (både muntlig og skriftlig) og ble invitert til å delta i den. Utvalget ble etablert på grunnlag av de som selv meldte seg og sa seg villig til å delta i intervjuene.

Rekrutteringen fant sted omtrent én måned i forkant av datainnsamlingen, og det var umiddelbart fem utøvere som meldte seg. Da jeg satt i gang med intervjuprosessen var det imidlertid noen informanter som hadde falt fra gatelaget. På bakgrunn av dette måtte jeg ha en ny rekrutteringsrunde. Denne gangen spurte jeg utøverne i plenum under en av frokostene om det var noen som kunne tenke seg å la seg intervju, og at jeg ønsket en til to informanter. Etter dette meldte ytterligere tre utøvere seg som jeg gjennomførte intervju med de kommende ukene.

Utvalget besto både av personer fra «kjernegruppen» (lang deltakelsestid) i laget, samt nyere medlemmer. Ettersom alle informantene var utøvere fra gatelaget hadde de alle en rushistorikk, med varierende rusmidler. I tillegg til dette hadde mange hatt en tøff oppvekst hvor både systemet og personlig støtteapparat sviktet dem. Hvorvidt de hadde tidligere erfaring med fotball varierte, men de aller fleste hadde spilt fotball eller drevet med en annen idrett i oppveksten.

4.3.3 GJENNOMFØRINGEN AV INTERVJUENE

Intervjuene ble gjennomført parallelt med observasjonen. Gjennom trener fikk jeg avtalt bortimot ett intervju etter hver trening. Jeg valgte å avtale intervjuene direkte etter trening for å gjøre det enklere å få gjennomført avtalene. Det var imidlertid viktig for meg at intervjuene ikke skulle frarøve utøverne treningstid og ble derfor gjennomført i etterkant. Hvert intervju varte i underkant av én time.

Til å begynne med syntes jeg intervjusituasjonen var vanskelig, ettersom jeg har lite erfaring med metoden. Gjennom datainnsamlingen gikk jeg gjennom en læringsprosess hvor jeg utviklet meg som intervjuer. Dette innebar blant annet at jeg ble bedre til å stille gode oppfølgings spørsmål og å gi informantene tid til å svare på spørsmålene mine, uten at jeg forhastet meg. Jeg tror det var en fordel at jeg gjennomførte flere intervju enn først planlagt, da de to første ikke var like gode som de resterende fem. Med det mener jeg ikke at informasjonen som kom frem var irrelevant eller dårlig, men at jeg fikk mer utfyllende svar i de fem siste.

For å bedre intervjuprosessen kunne jeg gjennomført testintervjuer. Dette ville både vært hensiktsmessig for å sikre at spørsmålene var forståelige og for å prøve ut metoden i forkant av datainnsamlingen. Samtidig ville det være utfordrende å finne riktige intervjusubjekter til

testintervjuene. Det enkleste ville vært å bruke mine medstudenter som forsøkskaniner. Mine medstudenter har imidlertid helt andre forutsetninger for å forstå spørsmålene og deres relevans for oppgaven, enn for eksempel utøverne i gatelaget. Å bruke helt utenforstående intervjusubjekter ville trolig heller ikke være hensiktsmessig da de ikke ville hatt kunnskap om gatelaget og derfor ikke kunne svart på spørsmålene. Fordelen ville imidlertid vært at denne gruppen kunne hjulpet meg å forenkle spørsmålene ytterligere i forkant av datainnsamlingen.

4.4 ANALYSE AV DATAMATERIALET

Etter å ha transkribert alle intervjuene gjennomførte jeg en klassisk tematisk analyse av datamaterialet. Analysen tok utgangspunkt i perspektiver fra teorier innenfor samfunnsarbeid; deltakelse, empowerment og sosial kapital.

I forkant av datainnsamlingen hadde jeg valgt ut tre overordnede tema jeg mente var passende empirikapitler (samsvarende med temaene i intervjuguiden). Etter å ha revidert disse gikk jeg gjennom transkriberingene og observasjonsnotatene og markerte (i ulike fargekoder) utsagn og notater som var relevant for de ulike temaene; (1) karakteristiske trekk ved gatelaget som fellesskap, (2) deltakelse og (3) endringsprosesser. Jeg markerte også særlig gode sitater jeg ville bruke i oppgaven.

Denne fremgangsmåten for analyse kalles koding, som betyr å samle og fortolke for å organisere data, konsentrere meningsinnhold og hente frem direkte meninger (Kvale & Brinkmann, 2009). Koding og samling vil gi struktur og bedre oversikt over datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 208-214).

De ulike temaene, brukt i analysen, ble grunnlaget for mine empirikapitler. Disse ble imidlertid revidert underveis i skriveprosessen. Det første empirikapitlet om gatelaget som fellesskap er basert på en fordeling av metodene (observasjon og intervju). Det siste empirikapitlet om endringsprosesser og nettverksbygging er imidlertid i hovedsak basert på intervjuene ettersom det for det meste omhandler individuelle prosesser som ikke kan observeres. Selv om intervjuene kommer tydeligere frem i empirikapitlene, i form av sitater, har observasjonen gitt viktig kontekstuell forståelse av informantenes utsagn. Observasjonen har også vært viktig for å opprette kontakt og tillit mellom meg og aktørene/informantene.

Den empiriske analysen i denne oppgaven kan være utgangspunkt for teoretisk generalisering av gatelagskonseptet. Teoretisk generalisering betyr «å studere utvalgte enheter med sikte på å utvikle en helhetlig forståelse av den større gruppen eller konteksten som disse enhetene til

sammen utgjør» (Grønmo, 2016, s. 103). I denne studien innebærer det å oppnå en helhetlig forståelse av det enkelte gatelaget som studeres, men også de resterende lagene under Fotballstiftelsen. Jeg diskuterer relasjonen mellom det konkrete caset i denne studien og ulike aspekter ved gatelagene generelt i Norge. Utover dette kan generaliseringen underbygges av min bruk av teorier innenfor samfunnsarbeid. Jeg bruker blant annet deltakelsesteori knyttet til bestemte aspekter ved deltakelsen i gatelaget for å få en mer helhetlig forståelse av gatelagskonseptet. Tabeller og figurer, som illustrerer funnene i denne oppgaven, har også blitt til på bakgrunn av teoretisk generalisering av utøvernes utsagn og handlinger.

Selv om jeg sikter mot en generalisering av Fotballstiftelsens gatelag vil det finnes forskjeller mellom lagene basert på ressurser og kunnskap. Forskningsrapporten om gatelagene i Norge omfatter fire gatelag (Thompson et al., 2019) og brukes til sammenligning for å underbygge generaliseringen.

4.5 VURDERING AV DATAKVALITET: STUDIENS RELIABILITET OG VALIDITET

Datamaterialets kvalitet sees i sammenheng med hva det skal brukes til, altså hvilken problemstilling det skal belyse (Grønmo, 2016, s. 238). Datakvaliteten er dermed høyere jo mer velegnet materialet er til å belyse problemstillingen. En vanlig måte å vurdere datakvalitet på i samfunnsvitenskapelige studier er å se på studiens reliabilitet og validitet. Mens reliabilitet referer til datamaterialets *pålitelighet*, dreier validitet seg om datamaterialets *gyldighet* for problemstillingene som skal belyses (Grønmo, 2016, s. 240-241). Påliteligheten (reliabiliteten) kommer til syne ved at en får tilnærmet like funn dersom en bruker samme undersøkelsesopplegg ved ulike innsamlinger av data om det samme fenomenet (Grønmo, 2016, s. 241). Validiteten er derimot et uttrykk for hvor godt datamaterialet svarer til forskerens intensjoner med undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen (Grønmo, 2016, s. 241).

4.5.1 VURDERING AV RELIABILITET I KVALITATIVE STUDIER

I kvalitative studier er det som regel ikke mulig å teste og beregne reliabilitet ved hjelp av standardiserte metoder (Grønmo, 2016, s. 248). Dette fordi undersøkelsesopplegget og datamaterialet er mindre strukturert enn i kvantitative studier, og at datainnsamlingen ikke kan skilles ut som en separat fase av forskningsprosessen (Grønmo, 2016, s. 248). På grunn av dette mener noen at begrepet reliabilitet ikke er relevant for kvalitetsvurdering av kvalitative studier. Likevel er det mulig å etablere et visst empirisk grunnlag for å vurdere reliabiliteten i form av stabilitet og ekvivalens (Grønmo, 2016, s. 249). I forhold til stabilitet kan forskeren foreta gjentatte datainnsamlinger av forhold som antas å være stabile.

I deltakende observasjon kan de samme aktørene observeres flere ganger i tilnærmet samme situasjon. Jeg var til stedet på åtte gatelagstreninger, over en kort periode på fire uker. Det er imidlertid gjennomført deltakende observasjon av samme gatelag på et tidligere tidspunkt, i Hystads (2017) masterprosjekt. Likevel kan det være utfordrende å sammenligne funn ettersom han hadde et annet fokus, og det vil derfor være mer hensiktsmessig om jeg gjentar observasjonen ved en senere anledning, for å sikre studiens stabilitet eller å undersøke hvordan gatelagstilbudet utvikles videre.

I uformelle intervju kan forskeren ha flere samtaler med informanten om de samme temaene. Ettersom dette er mitt masterprosjekt, som går over en begrenset tidsperiode, har jeg ikke gjennomført flere intervju/samtaler med de samme informantene. Dette vil imidlertid være mulig å gjennomføre i etterkant av masterprosessen om ønskelig. Ettersom jeg har utformet en intervjuguide og beskrevet min fremgangsmåte i dette kapittelet vil det også være mulig for andre forskere å gjennomføre gjentatte undersøkelser/ intervjuer med de samme informantene. Andre forskere vil imidlertid kunne få andre svar basert på forskerens oppfølgingsspørsmål og kommunikasjonen mellom forsker og informant. Det fleksible undersøkelsesopplegget kan dermed gjøre det utfordrende å vurdere studiens reliabilitet ut ifra stabilitet.

Reliabilitet i form av ekvivalens kan vurderes ved å sammenligne ulike forskeres beskrivelser av de samme forholdene (Grønmo, 2016, s. 250). Jeg har sammenlignet og diskutert mine funn opp mot annen relevant litteratur på feltet. Denne litteraturen stammer både fra internasjonal og norsk kontekst. I internasjonal kontekst har Emma Sherrys forskning på The Homeless World Cup (HWC) (2010) og det australske begrepet Street Socceros (2012) vært sentral.

I norsk kontekst har blant annet forskningsrapporten «Gatelagsfotball som recovery på banen – Verdens beste ettervern?» vært et særlig viktig dokument i min drøftingsprosess og har flere ganger blitt brukt til sammenligning (Thompson et al., 2019). I tillegg har jeg, som tidligere nevnt, benyttet Hystads (2017) masteroppgave «*Deltaking og samhandling på eit gatelag*». Her er det imidlertid viktig å poengtere at jeg opplever å ha vært til stedet i en relativt stabil periode i laget, mens Hystad har observert en periode med noe mer konflikt. Dette var også noe utøverne i laget informerte meg om. På grunn av forskjellig bruk av metode, Hystad benytter seg utelukkende av deltakende observasjon, legger min oppgave også større fokus på individuelle prosesser.

Utover dette er det imidlertid gjennomført lite forskning på gatelag i den norske konteksten og mine funn bør derfor undersøkes ytterligere.

4.5.2 VURDERING AV VALIDITET I KVALITATIVE STUDIER

Som reliabilitet er validitet utfordrende å vurdere for kvalitative studier. I en del litteratur brukes *gyldighet* i stedet for validitet, når en snakker om kvalitativ forskning (Grønmo, 2016, s. 254). Det finnes imidlertid spesielle typer validitet som er tilpasset de karakteristiske trekkene ved kvalitative undersøkelsesopplegg (Grønmo, 2016, s. 254). Disse er; kompetansevaliditet, kommunikativ validitet og pragmatisk validitet. Jeg vektlegger kommunikativ og pragmatisk validitet i vurderingen av denne studien.

Kommunikativ validitet bygger på dialog og diskusjon mellom forskeren og andre om hvorvidt datamaterialet er treffende ut fra problemstillingen til studien (Grønmo, 2016, s. 255). Om datamaterialet har god validitet er derfor bestemt av deltakerne i diskusjonen (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 253). Hvis drøftingene resulterer i enighet om at det ikke foreligger spesielle svakheter i forhold til intensjonene med studien, kan validiteten antas å være tilfredsstillende (Grønmo, 2016, s. 255). Jeg har gjennom hele prosessen hatt diskusjoner med veileder, samt medstudenter på master i samfunnsarbeid. Vi har diskutert mine funn og hvordan disse kan knyttes opp mot teori, forskning og ikke minst oppgavens problemstilling. Det er imidlertid viktig å påpeke at personopplysninger ikke har vært tilgjengelige i disse diskusjonene. I tillegg er det kun jeg og veileder som har hatt adgang til de transkriberte intervjuene.

Til sist vurderes kvalitative studiers validitet gjennom pragmatisk validitet. Pragmatisk validitet viser i hvilken grad studiens resultater danner grunnlag for bestemte handlinger (Grønmo, 2016, s. 256). Lagets administrasjon vil få tilgang til masteroppgaven så snart den er ferdig og må vurdere om mine funn kan være nyttige i utviklingen av gatelagskonseptet.

Utover dette bruker jeg casen (gatelaget) til å referere til verden utenfor. Det er en dybdestudie som kan brukes til å generalisere. Ved å gå i dybden på det konkrete caset sier jeg noe vesentlig om gatelagskonseptet og utøverne i laget. Kunnskapen presentert i denne oppgaven er gyldig og sann, og dersom det gjennomføres en ny studie av gatelaget vil en finne noe av det samme.

4.6 ETISKE VURDERINGER

Det er en lang tradisjon innen samfunnsvitenskapen å forske på marginaliserte grupper (Barron, 2009 s. 38). Dette innebærer å forske på grupper som økonomisk, politisk eller sosialt befinner seg i utkanten av samfunnet (Barron, 2009 s. 38). Personer med rusutfordringer er en slik gruppe og en må dermed ta særskilte etiske vurderinger i forskningsprosessen. En må erkjenne

forskerens overlegne maktposisjon når han/hun er i kontakt med marginaliserte informanter, samt når de analyserer datamaterialet (Barron, 2009, s. 48). Jeg følte på en skjev maktbalanse mellom meg og informantene, fordi jeg skulle stille spørsmål om tema jeg egentlig ikke hadde rett til å vite noe om. Derfor ble det viktig for meg å presisere at utøverne ikke skulle fortelle mer enn de selv ville, og spørsmål om bakgrunn var derfor svært åpne. Utover dette prøvde jeg å minske ubalansen mellom oss ved å delta på treningene, og vise noen av mine sårbare sider.

Videre må en, som i enhver samfunnsvitenskapelig studie vurdere forskningsetiske reguleringer i forhold til menneskene som deltar i undersøkelsen (Grønmo, 2016, s. 33). Dette innebærer blant annet at de som deltar i undersøkelsen skal informeres om undersøkelsens mål og opplegg, at deltakerne selv kan avgjøre om de vil delta og eventuelt avbryte deltakelsen, at deltakerne ikke skal utsettes for fysiske eller psykiske skadevirkninger og at informasjon om enkeltpersoner skal behandles konfidensielt. Informantene ble underrettet om de forskningsetiske reguleringene på informasjonsmøtet og gjennom informasjonsskrivet (se vedlegg 4). Det er Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) som vurderer om hensynet til personvern er blitt ivaretatt i det planlagte forskningsprosjektet, og videre er det opp til forskeren og følge disse i gjennomføringen av prosjektet.

I forkant av datainnsamlingen utformet jeg en prosjektskisse som blant annet omhandlet prosjektets felt, valg av teorier, metode og personvern. Prosjektskissen ble lagt som vedlegg i min søknad til NSD, i tillegg til intervjuguide, observasjonsguide og informasjonsskriv til informantene. Søknaden ble godkjent tidlig januar 2019, om lag én uke før jeg startet med datainnsamlingen (se vedlegg 1).

Jeg skal nå gå videre inn på etiske vurderinger, knyttet til hver metode i forskningsprosjektet mitt.

4.6.1 ETISKE VURDERINGER UNDER DELTAKENDE OBSERVASJON

Forskningsetiske spørsmål i deltakende observasjon kan deles inn i fire grupper (Fangen, 2010, s. 189). Disse er: (1) krav til forskningsopplegg og hensyn til forskersamfunnet, (2) hensyn til individer og institusjoner som utforskes, (3) hensyn til oppdragsgivere og brukere og (4) hensyn til det bredere publikum (Fangen, 2010, s. 189).

I mitt tilfelle var det mest relevant å fokusere på punkt nummer to; hensyn til individer og institusjoner som utforskes. Deltakende observasjon sies å være minst påtrengende av metodene som involverer direkte kontakt mellom forsker og informant (Fangen, 2010, s. 189). Dette fordi

en inntar en behagelig deltakende rolle i stedet for å lage en formell situasjon som skaper avstand mellom forsker og informant (Fangen, 2010, s. 189), som for eksempel intervju situasjonen. Forskjellen mellom de ulike metodene fikk jeg føle på kroppen ettersom informantene snakket svært fritt under observasjonen, mens enkelte «frøs» i intervjuene.

Under observasjonsprosessen vekslet jeg mellom to posisjoner; deltakende i treningen og på sidelinjen. Dette skapte en behagelig relasjon mellom meg og utøverne og jeg opplevde at vi lett kunne føre samtaler og tøyse med hverandre. I tillegg tror jeg min deltakelse var med på å gjøre intervju prosessen enklere da jeg ikke var et fullstendig ukjent ansikt og hadde vist flere sider av meg selv i forkant av relativt sensitive intervjuer.

Jeg innhentet muntlig samtykke fra trener og utøverne til å observere treningene. Jeg valgte imidlertid å konsentrere feltnotatene til informantene som hadde signert samtykkeerklæring for å delta i studien (i forbindelse med intervjuene). Utøvere som ikke hadde signert samtykkeerklæringen ble observert som en del av gatelagets helhet, men ikke som enkeltindivider. Dette innebar at de ble en del av feltnotatene når jeg for eksempel noterte utøvernes samhandling. Som en konsekvens av dette har disse utøverne ikke blitt tildelt fiktive navn i oppgaven, men sees som en del av fellesskapet.

4.6.2 ETISKE VURDERINGER UNDER VEGS I INTERVJUPROSESSEN

Etiske utfordringer i intervjuundersøkelser oppstår spesielt på grunn av kompleksiteten i å undersøke personers privatliv og publisere det i offentlig rom (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 62). Videre finner en etiske problemstillinger gjennom hele intervju prosessen, og etiske bekymringer bør derfor vurderes fra start til slutt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 62). Kvale og Brinkmann (2009, s. 63) skisserer ulike etiske utfordringer i intervjuundersøkelser.

Allerede før oppstart må en vurdere om intervjuundersøkelsen kan bidra til mer enn vitenskapelig verdi og kunnskap, nemlig å bedre målgruppens situasjon (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 63). Jeg har utviklet oppgavens problemstilling og tema uavhengig av gatelaget, ettersom studien ikke er oppdragsforskning. Forhåpentligvis vil gatelaget og gatelagets administrasjon likevel finne nytte i min masteroppgave.

Etiske utfordringer i utformingen av intervjuene (designfasen) innebærer å få informantenes samtykke, samt å sikre informantenes anonymitet og vurdere eventuelle konsekvenser (for informantene) av studien (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 63). I forkant av intervjuene utformet jeg et informasjonsskriv (se vedlegg 4) hvor jeg la frem informantenes rettigheter. Når

informasjonsskrivet ble delt ut forklarte jeg i detalj om studiens formål og problemstilling. Jeg informerte også om settingen rundt intervjuene, at det ville bli tatt opp på bånd, videre transkribert, og hva som ville skje med opptak og transkribering etter endt studie (de ville bli slettet). Utøverne var velkomne til å stille spørsmål og meldte seg som informanter på bakgrunn av informasjonsmøtet (ved selvseleksjon). Rett før intervjuet skulle gjennomføres gjentok jeg informasjonsskrivets innhold. Informantene fikk nok en gang mulighet til å lese gjennom dokumentet før de signerte samtykkeerklæringen.

Informantenes personlige data ble anonymisert allerede før transkriberingene og alle navn, også de som kun var nevnt i intervjuet, ble erstattet med fiktive navn eller kode. I tillegg har jeg unngått å oppgi personopplysninger som kan gjøre informantene gjenkjennelige for andre personer i samme miljø. Det er imidlertid mulig at informantene kjenner seg selv igjen basert på direkte sitat. Jeg har valgt å skrive alle sitatene på bokmål fremfor informantenes dialekt fordi utøverne innad i laget lett kan identifisere hverandre basert på dialekt og talemåte. Informantenes språk er heller ikke noe jeg har analysert eller diskutert i empirikapitlene.

For å sikre at transkriberingene stemte overens med informantenes utsagn, ble intervjuene tatt opp på bånd i tillegg til at jeg gjennomførte en klarering underveis i intervjuet. Dette innebar at jeg oppsummerte hva informanten hadde sagt og spurte om jeg hadde forstått informasjonen riktig. På slutten av hvert intervju fikk informantene også muligheten til å tilføye informasjon eller meninger dersom det var ønskelig.

I analysestadiet kan en risikere at forskeren tillegger enkelte utsagn større vekt eller tolker det ulikt fra informantenes mening (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 63). Dette er særlig viktig å vurdere i studier av marginaliserte grupper fordi forskeren befinner seg i en maktposisjon ovenfor informantene (Barron, 2009, s. 48). En må derfor vurdere om informantene skal få påvirke hvordan deres utsagn tolkes. Jeg valgte å ikke la informantene få fullstendig innsyn i mine analyser. De fikk imidlertid mulighet til å rette opp i egne uttalelser umiddelbart etter intervjuene (som beskrevet ovenfor). Grunnen til dette var at jeg naturlig vil tolke utsagn og handlinger litt annerledes på bakgrunn av min forforståelse og teoriene jeg benytter i denne oppgaven. Det betyr ikke at mine tolkninger er feilaktige, men at de har et annet utgangspunkt.

5 GATELAGET SOM FELLESKAP

I samfunnsarbeid er fellesskapet utgangspunkt for kollektiv bevisstgjøring, organisering og handling som skal bidra til sosial endring (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 52). Fellesskap er plassert i tid og rom, hvor samhandling oppstår i møte mellom mennesker (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 52). Videre kan fellesskap være avgrenset til en konkret sak, et problem, interesse, eller geografisk område (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 52). I denne oppgaven omtales gatelaget som et fellesskap; avgrenset av geografisk område, en større norsk by, og en konkret sak/utfordring; rusavhengiges deltakelse i samfunnet.

Gjennom min tematiske analyse har jeg blant annet fokusert på hva som karakteriserer gatelaget som fellesskap. Karakteristikken kan deles inn i forhåndsbestemte rammer på bakgrunn av hvem tilbudet er for og gatelagets regler, og de uformelle mekanismene som har oppstått i laget. Kapitlet består av utøvernes motivasjonsfaktorer for deltakelse i laget, hva som skaper samhold i laget og på hvilken måte gatelaget har blitt en meningsfull plass som skaper identitet. Videre diskuteres de mer formelle karakteristikene av gatelagstilbudet; som gatelagets regelverk, utøvernes ansvar ovenfor laget og klubben og fellesskapets grenser.

5.1 MOTIVASJONSFAKTORER FOR DELTAKELSE I LAGET

Gatelaget beskrives, av klubben og Fotballstiftelsen, som et dagtilbud for personer med rusutfordringer som liker å spille fotball og ha det kjekt som lag. Fotballstiftelsens hensikt med tilbudet er at flere skal ha en meningsfull og rusfri hverdag, med økt livskvalitet gjennom fellesskap og fysisk aktivitet i en trygg arena (Fotballstiftelsen, Udatert-a). Dette er store og hårete mål som ikke vil bli realiteten for alle, men for noen kan det sette i gang en viktig endringsprosess i livet.

Selv om rusfrihet er et av Fotballstiftelsens hovedmål varierer utøvernes motivasjonsfaktorer. Gjennom deltakende observasjon og intervju identifiserte jeg ulike motivasjonsfaktorer for deltakelse i laget, både knyttet til aktiviteten i seg selv (fotball), fysisk aktivitet og helse, rutiner og ordinært arbeid, og sosialt samvær.

«De beste øyeblikkene er når vi er samlet ute på treningsfeltet. Da er vi samlet og alle er i gang og du ser vi alle er der for å gjøre vårt beste, de tar ut sitt aller beste og får en god mestringsfølelse» (Gaute)

Gaute motiveres tydelig av selve aktiviteten, noe som gjaldt samtlige av utøverne med fotballerfaring eller fotballinteresse. Gjennom ulik mobilisering har fotballinteressen blitt

vekket til live ved at de har blitt invitert til å delta i gatelaget, gjerne av bekjente eller ruskonsulent. Den tidligere interessen for fotball er derfor en grunnleggende motivasjonsfaktor, og er for mange assosiert med positive opplevelser (Thompson et al., 2019, s. 49). Videre opplever utøverne mestring på banen, noe som er en form for empowerment fordi utøverne får økt selvtillit og tro på egne ferdigheter (Askheim, 2012, s. 35). Dette kan også styrke utøverne slik at de blir i stand til å realisere sine ressurser og ta kontroll over eget liv (Askheim, 2012, s. 36). En norsk studie fra 2018 viste hvordan deltakelse i idrett kunne gi deltakerne en opplevelse av «å få det til, her og nå» (Johansen & Redzovic, 2018, s. 23-25). Videre poengterer Magee og Jeanes (2011, s. 14) at mestring på fotballbanen har overføringsverdi til andre arenaer – får jeg til dette, kan jeg også få til andre ting også.

For andre utøvere handlet det ikke om fotball i seg selv, men om å være i fysisk aktivitet og komme i bedre form. Lars presiserte det slik;

«Jeg gidder ikke å jogge, fordi det er helt meningsløst for meg, selv om man trener kondis. Jeg må ha en grunn for å være aktiv og derfor trener jeg fotball»

Fokus på bedre helse gjennom fysisk aktivitet og kosthold var gjeldende hos flere av informantene, og noe administrasjonen forsøkte å legge til rette for på treningene. Thompson et al. (2019, s. 50) fant også at å komme i bedre form og å kunne oppleve en mer meningsfull hverdag var viktige motivasjonsfaktorer for å delta i gatelagene. I tillegg til disse delene av helseaspektet var flere motivert til å delta i laget fordi det hjalp dem å holde seg rusfrie. Dette henger muligens sammen med at trening, og særlig organisert trening forebygger tilbakefall under rusbehandling (Lynch et al., 2013, s. 1639) i tillegg til at gatelaget gir utøverne sosial støtte (mer om dette i kapittel 6.2).

Flere av informantene presiserte også at å være en del av fotballklubben og bære klubbens drakt motiverte dem. Gatelagsutøverne trener, i deler av sesongen, på banen ved siden av A-lagsspillerne og blir behandlet som en del av fotballklubben. Når spurt hvordan det er å trene på stadion og å være en del av fotballklubben, sa Pål;

Åh, det er kjempegøy ... det er motiverende når A-laget kommer ut der og trener ved siden av oss og ... De kommer og gir «high five» og spør «hvordan går det?», og vi blir inkludert i klubben. (...) Jeg tenker sånn at det er ikke alle som får klem av A-lagsspillere eller står og snakker med dem og, blir kjent med de på den måten som vi har blitt her.

(...) Jeg føler meg viktig. Det blir litt sånn at A-lagsspillerne, de er ikke arrogante drittsekker, de er litt sånn ...de blir glad i gatelaget sitt. Vi er viktige i klubben.

Jeg tolker Påls utsagn slik at utøverne har blitt en del av mer enn gatelaget, de har blitt aksepterte medlemmer av klubben som helhet. I tillegg ser det for meg ut som at kontakt med A-lagsspillerne er en motiverende faktor.

Videre virker bruk av klubbens drakt motiverende på utøverne. I sin masteroppgave skriver Hystad (2017, s. 47) at å bære klær med symboler eller logoer, slik utøverne i gatelaget gjør, synliggjør hva vedkommende støtter opp under. Drakten blir en uniform som forteller noe om rollen og tilhørigheten en har (Hystad, 2017, s. 48). For meg ser det ut som utøverne bærer drakten med stolthet og at det å trene og spille kamper i drakten virker motiverende.

En annen motivasjonsfaktor identifisert i mitt datamateriale omhandlet å skape rutiner i utøvernes hverdag. Det betyr imidlertid ikke at utøverne mangler rutiner fra før, men at de har et ønske om å skape rutiner som er overførbare til andre samfunnsarenaer. Rutinene kan sees som en form for sosial kapital og kan være det første steget mot ordinært arbeidsliv. Ordinært arbeidsliv var for mange det store målet med å delta i gatelaget og utøverne ble tydelig motivert av å se dette som en mulighet. Prosessen mot arbeid vil jeg diskutere ytterligere i kapittel 6.

Den siste motivasjonsfaktoren omhandler utøverens ønske om sosialt samvær. Ved å delta i gatelaget får utøverne omgås andre mennesker, med lignende ønsker om utvikling, to ganger i uken. Utover dette møtes også utøverne i andre sosiale tilstelninger; som bowling, revy og reiser, noe som skaper et sterkt samhold dem imellom.

5.2 SAMHOLD I LAGET

Gatelaget er et klassisk eksempel på det Putnam (2000, s. 22) kaller et sammenbindende nettverk fordi det består av personer med lignende bakgrunn, blant annet på grunn av inklusjonskriteriet om rushistorikk. I tillegg til rushistorikken har samtlige informanter fortalt om traumatiske hendelser i oppveksten; særlig knyttet til familieforhold og skolegang. Flere har opplevd å miste støtteapparatet sitt, til rus eller annen død, eller at omsorgspersoner har forsømt sitt ansvar ovenfor utøveren.

Sherry et al. (2011, s. 112) fant at idrett skapte sammenbindende kapital i interaksjonen mellom utøvere med lignende bakgrunn, som for eksempel i gatelaget. Den sammenbindende sosiale kapitalen kan videre legges til grunn for en del av de andre mekanismene som har oppstått i

gatelaget, blant annet knyttet til samhold, støtte og fellesskap. Flere har opplevd lignende hendelser og kan dermed relatere til hverandres utfordringer, og føle på trygghet i fellesskapet.

«Det er en veldig fin plass å komme. Det er med åpne armer liksom ... uansett hvor man kommer fra (bakgrunn)» (Lars)

«Det er et fristed da ... rett og slett. Det er et sted å komme til hvor en blir tatt imot med åpne armer og ... Her er vi alle like, uten fordommer» (Truls)

Truls beskriver møteplassen som et fristed uten fordommer. I gatelagsrapporten kom det også frem at utøverne trygt kunne stå for egne historier uten å måtte pakke dem inn eller pynte på dem (Thompson et al., 2019, s. 42). Kanskje bunner dette i at møteplassen er et sammenbindende nettverk hvor utøverne ikke er i kontakt med omverdenen, og derfor ikke føler på stigma i denne situasjonen.

Store deler av Goffmans (2000, s. 55) analyse av stigma konsentrerer seg rundt møtet mellom den stigmatiserte og den «normale», særlig i tilfeller hvor begge parter befinner seg i umiddelbar nærhet av hverandre. I disse situasjonene tvinges partene til direkte konfrontasjon med stigmaets årsaker og virkninger (Goffman, 2000, s. 55). Goffman argumenterer imidlertid for at den stigmatiserte ofte tilrettelegger livene sine for å unngå slike møter. Gatelaget kan være et eksempel på en arena som skjerner utøverne fra de «normale», fordi rushistorikk er inklusjonskriteriet for deltakelse. På den måten vil utøverne i denne settingen unngå kontakt med mennesker som tilhører normaliteten, og derfor ikke føle på stigma. Når den stigmatiserte unngår slike møter avskjærer han/hun seg samtidig for jevnlig stimulans; som daglig kontakt, og kan for andre virke mistenksom, deprimert og fiendtlig (Goffman, 2000, s. 54). Dette kan igjen føre til at de «normale» utøver bestemte former for diskriminering ovenfor den stigmatiserte. De danner seg et bilde av den stigmatiserte for å forklare og rettferdiggjøre den stigmatisertes underlegenhet. I tillegg bruker de ofte skjellsord og betegnelser for å forsterke bildet ytterligere, og arbeider aktivt med å rasjonalisere motviljen som rettes mot den stigmatiserte gruppen eller personen. Fremstillingen av rusavhengige som kriminelle og umoralske kan være et eksempel på dette.

Jeg kan imidlertid ikke slå fast at utøverne unngår møte med normaliteten utenfor gatelagstilbudet, men vil poengtere at denne formen for isolasjon kan skape økt stigmatisering mot gruppen og være en bakside av det sammenbindende nettverket. Gatelagenes deltakelse i landsdekkende turneringer kan imidlertid motvirke stigmatiseringen mot det sammenbindende

nettverket. Sherry et al. (2011, s. 111) fant at større turneringer (Nasjonaltturneringen og The Homeless World Cup) kan være med å øke bevisstheten rundt rusavhengiges utfordringer og ressurser, og utfordre stigmaet rettet mot dem. I tillegg kan dette føre til et mer positivt bilde av gruppen og være en transformativ strategi for å gjøre dem til aktive og aksepterte samfunnsmedlemmer (Magee & Jeanes, 2011, s. 14). Gatelaget kan gjennom turneringene virke brobyggende i møtet mellom utøvere og tilskuere (Sherry et al., 2011, s. 112), og dermed forebygge stigmatisering på bakgrunn av isolasjon av det sammenbindende nettverket.

Sammenbindende sosial kapital er også viktig fordi den gir deltakerne tilhørighet og identifikasjon med gruppen/ laget (Ødegård et al., 2014, s. 9). Dette har resultert i at utøverne føler på stor grad av tilhørighet til laget, og flere beskriver gatelaget som en andre familie, en fotballfamilie. Når spurt om viktigheten av gatelaget som møteplass, sa Gaute:

(...) Etter hvert som årene har gått så er det faktisk blitt en familie rett og slett. Det er blitt et familieopplegg for meg eller en familie i forhold til fotballfamilie som vi sier da. Altså sant, når jeg er hjemme har jeg jo min private familie, men når jeg kommer her de to dagene i uken så er det liksom min fotballfamilie. Vi er i det samme, vi står i det samme, vi har støttespillere i hverandre i laget.

Pål sa; «Gatelaget er som en familie nr. 2, og man må jo ta vare på familien sin»

Slike familieforhold kom til syne på treningene ved at utøverne i tillegg til å være gode mot hverandre, kunne komme med konstruktive tilbakemeldinger. På fotballbanen tullet de med hverandre og gav hverandre ros, men kunne også krangle dersom det oppsto uenigheter. Sistnevnte skjedde særlig under en aktivitet de kalte GRIS. GRIS gikk ut på at utøverne sto i sirkel og skulle holde ballen i luften ved å heade eller sparke ballen. Dersom en utøver skjøt ballen bort eller ikke klarte å ta den imot fikk han én bokstav, G. Dette fortsatte til én utøver hadde fått G-R-I og S, og dermed tapte. Denne leken virket relativt enkel, men reglene kunne likevel skape diskusjoner. Én av reglene innebar blant annet at en ikke kunne heade ballen to ganger etter hverandre. Dersom en utøver tok imot ballen på hodet, måtte neste ta imot med beina eller en annen kroppsdel. Da Gaute en gang fikk ballen i haken etter en heading, ble det stor diskusjon om haken var en del av hodet eller ikke. Denne diskusjonen holdt på en god stund og ble til tider ganske høylytt. Til slutt ble det besluttet at haken var en del av hodet, Gaute måtte gi seg og fikk bokstaven G. Han virket smålig irritert, men humøret snudde raskt og alle var fort i gang igjen. Situasjonen beskrevet ovenfor; hvor en er uenige, diskuterer/krangler, for så å bli venner igjen, minner om søskeninteraksjon og kan være et eksempel på

familieforholdene utøverne imellom. Utover dette overhørte jeg mange samtaler hvor utøverne pratet om hva de hadde gjort den siste tiden, hvilke planer de hadde den neste uken og hva de ønsket å oppnå. I tillegg avtalte flere utøvere å møtes på fritiden.

Gatelaget skaper ytterligere samhold gjennom felles opplevelser; både på trening, reise og andre sosiale aktiviteter. Når informantene ble spurt om det var noe spesielt som skapte samhold i laget, for eksempel knyttet til heiarop eller tradisjoner, fikk jeg mange forskjellige svar. Noen nevnte ulike uttrykk som var mye brukt i kampsituasjon, for eksempel ordet «maskin», eller peptalk før kamp.

«Vi har en sånn peptalk før hver kamp (...). Da samles vi i en stor sirkel og samler energi i gruppen (...), og så bare eksploderer vi ut i (klubbnavn)» (Gaute)

Goffman (1967) ser ritualer i hverdagslige hendelser mellom mennesker. Peptalken og triggerordet (maskin) kan sees som et ritual utøverne gjennomfører før kamp, som symboliserer kamplyst, samhold og fellesskap i laget. Peptalks og motiverende taler har lenge vært brukt i idretten til å motivere idrettsutøvere i trenings- og kampsituasjoner, og ser ut til å øke utøvernes inspirasjon og prestasjon i den gitte situasjonen (Gonzalez, Metzler, & Newton, 2011, s. 445).

En annen viktig faktor som har bidratt til samhold i laget er sosiale «happenings»; som julebord, revy og bowling, og flere ønsket mer av disse tilstelningene. Det gjaldt imidlertid ikke alle informantene, ettersom noen hadde nok med det sosiale på trening og kamp, og hadde sine egne nettverk på utsiden av gatelaget. Her tror jeg antall år i rusmiljøet hadde noe å si, ettersom de informantene med kortere tid i rusmiljøet hadde tilgang til flere arenaer og nettverk. Tid ute av rusmiljøet kan også være en faktor fordi utøvere som har vært ute av rusen i flere år gjerne har opparbeidet seg større nettverk. En tredje faktor kan være deltakelsestid i laget, ettersom utøvere med lang deltakelsestid også gjerne omgås de andre utøverne på fritiden. Kåre fortalte blant annet at han gjerne kunne møte andre utøvere for å se en fotballkamp, gå på kino eller spille FIFA.

Variasjonen i utøvernes deltakelse på sosiale sammenkomster utover gatelagstreningene kan imidlertid være helt tilfeldig og knyttet til den individuelle utøverens behov for sosial deltakelse.

Til slutt påpekte flere av utøverne at deltakelse, og ikke minst seier, i turneringer hadde vært med på å knytte dem tettere sammen. Anton fortalte;

«Det å vinne sammen er viktig. Turneringene er veldig viktig, det er det absolutt. Det er da du føler deg som en stjerne. Når du får beskjed om å møte på (flyplass), klokken sånn og sånn, og flybillett og treningstøy og alt er klart. Du er jo proff da»

Deltakelse og seier i turneringene er med på å skape en form for kollektiv empowerment (Askheim, 2012, s. 21), som også manifesterer seg i den enkelte utøver. Anton beskriver empowerment ved at han og laget får tilgang til ressurser, som videre gir han økt tro på seg selv og sine evner, han føler seg som proff og er klar for å vinne.

Kampresultater påvirker fellesskapet; dersom laget vinner blir stemningen på de neste treningene svært god, og motsatt om de taper. Like før jeg satte i gang med datainnsamlingen til denne oppgaven ble Fotballstiftelsens nasjonaltturnering arrangert (desember 2018). Selv om laget ikke hadde gått helt til topps, var de svært fornøyde med innsatsen og var klare på at de skulle vinne neste turnering. De pratet nesten ikke om annet de første ukene av observasjonen. Stemningen var imidlertid en helt annen etter et tap litt senere i perioden. Treningen etter observerte jeg en drastisk reduksjon i antallet utøvere på trening. Dette kan også skyldes at flere var skadet eller utslitt, men trolig hadde tapet en innvirkning. Flere av utøverne som var på trening denne dagen uttrykte at de helst ikke ville prate om gårsdagens resultater og stemningen var noe laber.

Eksempelet ovenfor illustrerer viktigheten av å vinne som lag og hvilken innvirkning det har på fellesskapet. Med dette mener jeg ikke at laget utelukkende bygger fellesskap og samhold gjennom å vinne, men at det virker inn på stemningen i laget.

I tillegg til å skape felles, positive opplevelser og empowerment tror jeg turneringene gir utøverne en form for kredibilitet. Her får de vise seg frem som lag, vise det de har jobbet med hele året i klubbens drakt. Drakten er, som tidligere nevnt, et symbol på utøvernes tilhørighet til klubben (Hystad, 2017, s. 48). Følelsen av tilhørighet er imidlertid mer komplekst enn som så og kan knyttes til Cresswells (2004) begrep plass.

5.3 EN Plass SOM SKAPER TILHØRIGHET OG IDENTITET

Begrepet plass er et ord vi bruker i dagligtalen for å referere til et sted. Cresswell (2004, s. 7) definerer imidlertid plass som et sted mennesker har tillagt mening, eller en meningsfull lokasjon. Når mennesker investerer mening til et sted og blir tilknyttet til det på en eller annen måte (for eksempel ved å gi stedet navn) blir det en plass (Cresswell, 2004, s. 10).

Jeg mener gatelaget bør sees i relasjon til plassbegrepet fordi det for utøverne er et meningsfullt sted å oppholde seg. Begrepet plass består av tre fundamentale aspekter, disse er; (1) lokasjon, (2) lokale, og (3) «sence of place». Lokasjon er relativt åpenbart og referer til plassens fysiske plassering, altså plassens koordinater. Gatelagets lokasjon er klubbens stadion, hvor de spiller fotball på en av de tilhørende banene og spiser frokost og lunsj i en av VIP losjene.

Med lokale menes den faktiske utformingen av plassen og hvordan den tilrettelegger for sosiale relasjoner (Cresswell, 2004, s. 7). Dette kan handle om hvordan hjemmet, skolen eller fotballbanen er utformet, og hvilke relasjoner som skapes på bakgrunn av det. For gatelaget innebærer dette å ha et rom hvor de kan spise sammen og en fotballbane hvor det er hensiktsmessig å gjennomføre treningene.

Til sist innebærer begrepet plass aspektet «sence of place». Med «sence of place» menes den subjektive og emosjonelle tilknytningen folk har til en plass (Cresswell, 2004, s. 7). Dette innebærer både utøvernes tilknytning til stadion på bakgrunn av gatelaget og A-laget. Flere har gjennom oppveksten følt en tilhørighet til stadion og klubben, lenge før de ble en del av rusmiljøet og videre utøver på gatelaget. Kåre sa;

«Jeg har alltid heiet på (klubbnavn). Så det har alltid vært et slags (...) holdepunkt i livet mitt. Når jeg har vært på stadion og sånt så har jeg ikke tenkt så mye på vanskelig ting. Så det har liksom vært et holdepunkt i livet mitt»

Gaute fortalte; *«Vi reiste rundt i hele Norge for å se på kampene til (klubbnavn) og det har betydd veldig mye for meg»*

Tilhørigheten til klubben var tydeligere hos dem som hadde vokst opp i klubbens by enn hos tilflytterne. Dette henger trolig sammen med at plassen, i dette tilfelle fotballstadion, er tett sammenknyttet med byen. Brann (stadion) er en sentral del av Bergen, Rosenborg (Lerkendal) en sentral del av Trondheim og Manchester United (Old Trafford) er en viktig del av Manchester. Fordi fotballklubben henger tett sammen med byen, tror jeg innbyggerne i byen ofte vil ha en tilknytning til klubben allerede før de tar del i den, for eksempel gjennom å gå på kamp.

Det samme skillet kunne jeg imidlertid ikke se i tilhørigheten til gatelaget. Nesten samtlige poengterte at gatelaget var en viktig møteplass for dem på bakgrunn av at det var en plass de ble tatt imot med åpne armer og følte seg som «en av gutta», som lagkamerat og som fotballspiller.

Ved å bli en del av gatelaget tilegner utøverne seg en ny, positiv identitet. Tidligere har utøverne blitt identifisert som rusavhengige og en del av rusmiljøet, men identifiseres nå som fotballspillere og utøvere i gatelaget. Identitet et symbol for tilhørighet til en gruppe og en forutsetning for medborgerskap (Jans, 2004, s. 38). Det er imidlertid ikke slik at alle identiteter gir utøverne mulighet til å tre inn i medborgerrollen. Dersom identiteten kategoriseres som et sosialt avvik, slik som med rusavhengighet, vil utøverne oppleve sanksjoner av ulik alvorlighetsgrad som utestenger dem fra en rekke fellesskap og samfunnsarenaer (Skog, 2006, s. 16-17). I boka «*Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*» (Smith-Solbakken & Tunglund, 1997) beskrives rusmiljøenes særegenhet. I arbeidet med å skaffe rusmidler og penger tilegner «medlemmene» seg et sett av normer og regler, de utvikler et språk og en kompetanse som er særegen for disse miljøene. Identiteten som rusavhenging innebærer imidlertid ikke at en oppnår rollen som medborger, fordi prosessen innebærer at man blir en del av en subkultur som stigmatiseres til samhold av samfunnet ellers.

For å oppnå rollen som medborger gjennom identitetsdiskursen må en se identiteten i sammenheng med hva den gir utøveren. Dersom identiteten fører til at utøveren blir møtt og respektert som et verdifullt medmenneske og får en plass i samfunnet på lik linje med andre, kan en si at han/hun har oppnådd rollen som medborger. Å tilegne seg en ny identitet betyr imidlertid ikke at en er kvitt den gamle identiteten. Goffman (2000, s. 50) skriver at å frigjøre seg fra stigmaet ikke innebærer at en oppnår status som normal, men at en blir identifisert som en person som har frigjort seg fra en bestemt skavank eller et avvik. En måte å tolke Goffman (2000) på er at tidligere rusavhengige alltid vil bære merkelappen som tidligere rusavhengige, spesielt om avhengigheten er fysisk synlig. På en måte kan deltakelse i gatelaget være med på å opprettholde denne identiteten fordi utøvernes rushistorikk er et kriterium for å være med i laget.

På den annen side utvisker ikke identiteten som tidligere rusavhengig den nye identiteten som lagkamerat og utøver i gatelaget. Vi er alle bærere av mange forskjellige identiteter og tilegner oss nye gjennom familie, venner, interesser og arbeid. Den nye identiteten kan gi utøverne tilgang til flere arenaer, og være et viktig steg på veien mot medborgerskap.

5.4 GATELAGETS REGLER

Utøverne har, gjennom mange år i rusmiljøet, blitt sett på som sosiale avvikere på bakgrunn av brudd på lover, regler og sosiale normer (Skog, 2006, s. 16). Personer med rusutfordringer er ofte involvert i vinningskriminalitet; som butikktveri, innbrudd og salg av narkotika (Bukten

& Clausen, 2012, s. 12). Dette gjelder selvfølgelig ikke alle som kategoriseres som rusavhengige, men illustrerer behovet for at denne gruppen tilegner seg kapital knyttet til å følge regelverk. Disiplinering av gatelagsutøverne kan derfor være nødvendig for å nå målet om rusfrihet, ordinært arbeidsliv og medborgerskap.

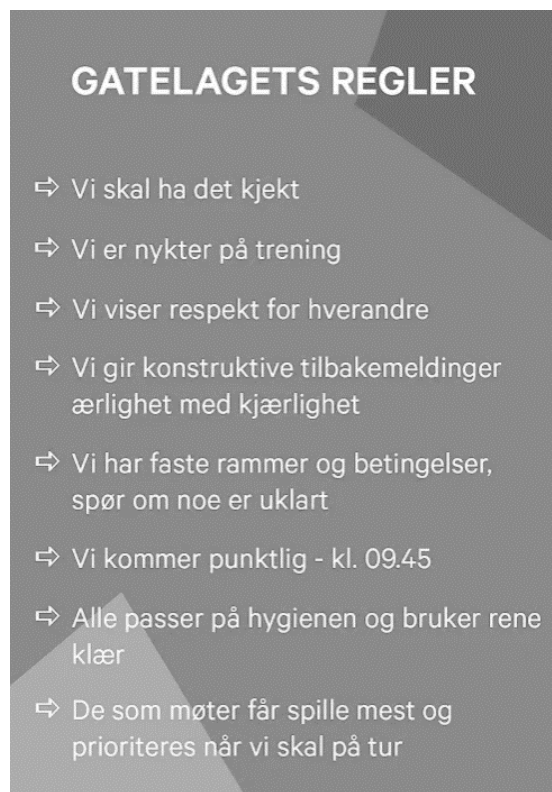
Én av gatelagets formelle rammer, i tillegg til inklusjonskriteriet, omhandler gatelagets regelverk (se figur 4). Disse reglene er til for å gjøre treners jobb enklere i tillegg til å skape et trygt og godt miljø for utøverne.

I mine intervjuer spurte jeg deltakerne om reglene og deres opphav. Flere av informantene fortalte at reglene ble bestemt i samarbeid med utøvere og trenerteam. Gaute sa blant annet;

«Reglene ble satt ganske tidlig tror jeg, i 2016 kanskje. Hvis jeg ikke husker feil satt vi i løpet av det året der (...) og gikk en runde med hele gjengen, hvor alle fikk komme med forslag til hva de mente burde prioriteres i gruppen»

Alle informantene i min studie virket fornøyde med hvilke regler de hadde i laget og gjorde sitt beste for å følge, og forklare dem til nye utøvere. Trolig stammer av at de selv har fått være med å bestemme dem.

Basert på Gantes utsagn tolker jeg at bestemmelsen av regelverket ble gjort på bakgrunn av et samarbeid (trinn 6 – Arnsteins deltakelsesstige) mellom trenerteam og utøvere. Som poengtert i teorikapittelet om deltakelse (3.2) ser jeg trinnet om samarbeid i sammenheng med problemrettet undervisning (Freire, 1999, s. 63). Den problemrettede undervisningen er en prosess hvor en lærer av hverandre og utvikler, i dette tilfellet regelverket, sammen. En viktig forutsetning for en suksessfull prosess er gjensidig dialog hvor alle parter får delta og utveksle ideer (Freire, 1999, s. 73). Dersom Gantes uttalelse samsvarer med prosessens praksis er samarbeid (Arnstein, 1969, s. 217) og problemrettet undervisning (Freire, 1999, s. 63) riktig kategorisering for utformingen av regelverket.

Figur 4: Gatelagets formelle regler.

På den annen side finnes det en assymetrisk maktbalanse mellom utøverne og gatelagets trener/administrasjon, fordi trener/administrasjon har et overordnet ansvar for laget og er voktere av klubbens målsetting. Dette kan resultere i et vertikalt forhold mellom aktørene i fellesskapet og hindre reell deltakelse. Utøverne blir invitert til å delta, men under bestemte vilkår og gitte forutsetninger fra administrasjonens side. I den forstand kan en også se utformingen av regelverket som det Arnstein (1969, s. 217) kaller «tokenisme» eller symbolsk deltakelse (trinn 3-5). I denne formen for deltakelse får utøverne ytre meninger og synspunkter for endring, men med begrensinger knyttet til overordnede rammer. Dersom utøvernes innspill strider med treners og/eller administrasjonens meninger kan det tenkes at disse blir nedstemt eller ignorert.

Uten ytterligere innsikt i prosessen blir det vanskelig å fastslå om utformingen av regelverket ble gjennomført på bakgrunn av symbolsk eller reell deltakelse. Den klare kategoriseringen er heller ikke målet ettersom Arnsteins stige er en forenklet modell av de ulike gradene av deltakelse. I den virkelige verden kan det like godt være 150 trinn med mindre, avgrensede distinksjoner eller trinnene kan sees som gradforskjeller som flyter inn i hverandre (Arnstein, 1969, s. 218). Det finnes overordnede rammer i nesten alle fellesskap, og disse rammene trenger ikke å utelukke at aktørene får delta på reelle premisser.

Sudmann og Henriksbø (2011, s. 53) poengterer også at ulike formål krever ulike former for deltakelse og deltakerkompetanse, og det er derfor ingen enerådende fasit for hva som er tilstrekkelig deltakelse. Kanskje disiplinen fra administrasjonens side er nødvendig for å komme frem til et hensiktsmessig regelverk, og sikre et trygt fellesskap.

5.4.1 UFORMELLE REGLER

Utover de formelle, nedskrevne reglene i laget opplevde jeg at det fantes flere uformelle regler i forhold til samtaletema på trening og oppførsel utenfor treningene. Lars fortalte at samtaler om rusmidler og festing ofte ble dårlig mottatt. Dette fordi det kunne trigge abstinensfølelser hos enkelte utøvere i tillegg til at det er i strid med gatelagenes visjon om flere dager uten rus. I gatelagsrapporten poengterte informantene at laget skulle være et trygt sted å oppholde seg, og noe av denne tryggheten handlet om å unngå snakk om rus og dop (Thompson et al., 2019, s. 37). Som Lars også poengterte handlet dette i stor grad om å slippe «triggere» på gatelagstreningene.

I min deltakelsestid observerte jeg svært få samtaler med dette innholdet og dersom rus en sjelden gang var et tema endret samtalen fort retning. Denne endringen skjedde automatisk og jeg observerte ingen situasjoner hvor utøverne fikk tilsnakk angående samtaletema. Likevel kan det tenkes at endringen i tema kan skyldes en form for sosial kontroll på bakgrunn av tidligere hendelser, disiplinering eller tilsnakk.

Sosial kontroll kan deles inn i formell og uformell kontroll (Christie, 1997, s. 93). Førstnevnte utøves gjerne av politi, fengsel, lovverk eller sjef på arbeidsplassen og preges av universalisme, regelstyring og følelsesnøytralitet (Christie, 1997, s. 94). På den annen side utøves uformell sosial kontroll av for eksempel foreldre, venner og kolleger (Christie, 1997, s. 94). Ofte er dette et kontinuum heller enn en dikotomi, noe som fører til blandingsformer av sosial kontroll, avhengig av situasjonen. Tilsnakk fra trener på bakgrunn av samtaletema i gatelaget kan være en blanding mellom formell og uformell kontroll. Dette fordi trener både har en autoritær rolle ovenfor utøveren, men ikke kan utøve kontrollen med følelsesnøytralitet.

Ettersom gatelagets regelverk ikke strekker seg utover gatelagstreningene (eller ekskursjoner med laget), finnes det ingen formelle, nedskrevne regler for oppførsel utenfor treningene. Under observasjonen var jeg imidlertid vitne til flere situasjoner hvor trener pratet om hvordan utøverne burde opptre i offentligheten. Én av disse situasjonene skjedde under frokosten på min siste gatelagstrening. Trener tok ordet i plenum, han ville prate om utøvernes oppførsel i offentlig rom. Først skrøt han av lagets opptreden under treningene, på reiser og i turneringer. Deretter pratet han om utøvernes oppførsel utenfor gatelaget og hvordan de representerer klubben også i disse settingene. Han sa blant annet;

«(Klubbnavn) får tilbakemeldinger hvis A-lagsspillerne gjør noe dumt på fritiden, for eksempel på byen, og det samme gjelder dere. Vi får vite hvis Pål (for eksempel) slåss på torget»

Sitatet fra trener kan være nok et eksempel på sosial kontroll fordi det tydelig henviser til hvordan det er forventet at utøverne oppfører seg utenfor trening, og at det blir kontrollert om de oppfyller disse kravene eller ikke. Eksempelen trenger imidlertid ikke å tolkes i negativ retning fordi det i tillegg til å vise til gatelaget og klubbens verdier, viser til norsk lov. Kontrollen kan dermed bidra til at utøverne holder seg innenfor lovens rammer.

Før dette tidspunktet var jeg ikke klar over hvor synlige gatelagsspillerne var i bybildet, mange vet hvem de er og hvem de representerer. Videre diskuterte spillerne hva det ville si å representere klubben på en god måte, og var klar på at for eksempel slåssing i sentrum var

uakseptabelt. Utøverne uttrykte et ønske om å være gode forbilder og representanter for klubben og gatelaget.

5.4.2 HÅNDHEVING AV GATELAGETS REGLER

For meg virker det som utøverne er fornøyde med reglene (formelle og uformelle) og forstår viktigheten av dem. Når det kommer til hvem som passer på at reglene blir overholdt var det imidlertid uenighet i gruppen. Noen mente det utelukkende var treners ansvar, noen at det utelukkende var utøvernes ansvar og andre at ansvaret var delt mellom dem. Likevel virker det for meg som at trener har det siste ordet, for eksempel i situasjoner hvor utøvere kom ruset på trening.

Gaute fortalte at han gjerne kunne gå og prate med personer han mistenkte var ruset, spørre dem direkte om de hadde drukket alkohol eller tatt sterkere stoffer, og videre råde dem til å snakke med trener i forhold til om de skulle gå hjem fra treningen eller ikke. Han poengterte at dette var for å assistere trener til å gjenkjenne personer påvirket av rus, ikke for å overstyre hans autoritet.

Utøverne i laget har alle en rushistorikk, som gir dem kunnskap om diverse rusmidler og om rusmiljøet. Rusavhengighet faller under Goffmans (2000, s. 46) stigmakategori som omhandler karakteristisk feil, ofte knyttet til atferdsmessige avvik. Goffman (2000, s. 89) vektlegger stigmaet synlighet eller åpenbarhet, som vil si hvor enkelt det blir kommunisert at et individ er bærer av det. Rusavhengighet og andre karakteristiske former for stigma er ikke umiddelbart synlige for «normaliteten» og kan derfor være vanskelig å få øye på. For en som selv er eller har vært bærer av samme type stigma, i dette tilfellet rusavhengighet, vil det imidlertid være enklere å identifisere (Goffman, 2000, s. 89). På den måten kan utøverne i gatelaget assistere trener i å identifisere ulike typer rusbruk på bakgrunn av egne erfaringer i rusmiljøet. Med dette mener jeg ikke at trener er uegnet til å gjenkjenne mennesker påvirket av rus, men at utøverne har mer kunnskap på feltet.

Selv om utøverne assisterer trener i denne identifiseringen, er det utelukkende trener som har makten til å bortvise utøvere i ruspåvirket tilstand. Dette er således et eksempel på tokenisme (Arnstein, 1969, s. 217) fordi deltakelse ikke garanterer noen form for påvirkningskraft. I mine intervjuer og under observasjonen poengterte imidlertid flere av utøverne at de ikke ønsket ansvaret med å bortvise ruspåvirkede deltakere, fordi dette lett kunne føre til konflikt i og utenfor gatelaget. Deltakelse på et høyere trinn/nivå ville derfor ha vært lite hensiktsmessig for

utøverne, og eksemplet illustrerer hvordan ulike formål krever ulike former for deltakelse og rollefordeling.

Trener og utøvere har forskjellige roller knyttet til overholdelsen av regelverket; utøverne retter seg etter reglene og prøver å opprettholde «god stemning» i laget, mens trener i hovedsak formidler regelverket og bestemmer konsekvensene av brudd. Utøverne passer på hverandre, og gir hverandre informasjon og konstruktive tilbakemeldinger.

«Vi passer på hverandre, og det er litt av det samholdet som har blitt bygget her. Når nye kommer inn så sier vi at sånn og sånn vil vi ha det her. Og så er det opp til dem å forholde seg til det» (Emil).

Dersom nye utøvere ikke retter seg etter regelverket bestemmer trener utfallet av deres handlinger. Den viktigste konsekvensen tilhørte brudd på regel nr. 2; «vi er nykter på trening». Dersom noen kom ruset på trening ble de bedt om «å pakke snippesken og heller komme tilbake neste gang» (Sitat Truls). Det er imidlertid viktig å understreke at dette ikke ødela for utøverens videre deltakelse i laget. Gaute sa;

«Det er viktig å ikke stenge døren for dem, fordi det er farlig. Det er ikke bra i det hele tatt. Du må for all del ikke kappe av de fingrene for at de går på en smell, fordi det kan og vil skje».

I min observasjon opplevde jeg ikke at utøvere kom ruset på trening, og fikk derfor ikke observert hvordan denne situasjonen ville utspilt seg. Jeg opplevde imidlertid at noen av utøverne hintet til at enkelte hadde falt utpå og derfor ikke var til stedet på trening. Regelen om å være rusfri favner kun om selve treningene, ikke om utøvernes private liv. Likevel illustrerer treners tale om utøvernes oppførsel på fritiden (se 5.4.1) en form for uformell sosial kontroll (Christie, 1997, s. 94), hvor utøverne kan risikere at det blir rapportert om de er nykter utenfor treningene eller ikke.

Dersom det blir rapportert om rusbruk eller upassende oppførsel utenfor gatelaget er det mulig dette kan få konsekvenser for utøverens posisjon i laget. Det er trener/administrasjon som vurderer om utøverne er klare for mer enn fotballtrening, for eksempel økt ansvar, og det kan tenkes at negativ rapportering kan virke inn på denne vurderingen.

5.5 ANSVAR I LAGET

Ansvar kan kategoriseres under det åttende trinnet på Arnsteins deltakelsesstige, delegert makt, som omhandler delegering av ansvar og å vise utøverne i laget tillit (Arnstein, 1969, s.

217). Utover dette kan ansvar sees i sammenheng med Jans' (2004, s. 38) diskurser for medborgerskap, hvor ansvarsdiskursen innebærer ansvar ovenfor befolkningen/gruppen for å tre inn i rollen som medborger. Personer med rusutfordringer har, som andre voksne, en rekke ansvar i hverdagen. Jeg kan imidlertid tenke meg at folk har lavere forventninger til rusavhengiges evne til å ta ansvar, fordi de ofte blir sett på som annenrangs borgere eller bruker av systemet (Sommer et al., 2013, s. 36). Dette kan resultere i at de slipper unna eller blir fratatt ansvar, og i mange tilfeller ikke inntreer medborgerrollen gjennom denne diskursen.

I gatelaget blir utøverne imidlertid vist tillit og får tildelt en rekke ansvarsområder som kan være et viktig steg mot medborgerrollen. Under selve treningene kan dette innebære at utøverne får ha ansvar for planleggingen av deler eller hele treningen. Gaute fortalte;

På treningen er det flere og flere som får ta del, i forhold til ansvar ... for eksempel for oppvarmingen. Jeg har vært så heldig å få holde noen treninger alene, som har vært et veldig kjekt ansvar å få. Det har utrolig nok gått bra ... jeg har hatt nærmere ti treninger de siste tre årene og har aldri fått én negativ tilbakemelding.

Pål sa: «Hvis ikke (trener) er her så er det én av oss som får ansvaret, og da blir det litt sånn diskusjon om hva vi skal gjøre, men det går som regel greit»

I tillegg til å ha ansvar for oppvarming eller selve treningen har en del av utøverne tatt på seg eller fått tildelt andre ansvarsområder. Under frokosten kan det være å sette på kaffe og gjøre klar maten til resten av utøverne kommer. Etter lunsjen har noen ansvar for å rydde vekk mat og vaske av bord. Utover dette har noen kapteinansvar, transportansvar ved reiser, ansvar for treningstøy og utstyr (materialforvalter) eller administrasjonsansvar. Her er det viktig å påpeke at utøvernes ansvarsroller kun kan sees som delegert makt og deltakelse om det er noe de selv ønsker. En ovenfra-og-ned-tilnærming hvor trener/administrasjon pålegger utøverne ansvarsområder, kan dermed ikke kalles deltakelse.

I mitt datamateriale finnes det imidlertid ingenting som tilsier at ansvarsområdene er noe trener eller administrasjon har pålagt utøverne. Utøverne virket fornøyde med sine ansvarsområder og det var tydelig at de satte pris på tilliten de hadde fått. Gaute sa;

Den tilliten (trener) har gitt meg, kapteinstilling i de årene jeg har vært her nå, ansvar for laget, har gitt meg en mestringsfølelse jeg aldri før har fått. Den tilliten (trener) har gitt meg er jeg evig takknemlig for (...) Det er så fantastisk det de gjør. De gir så mye og jeg vet de har hjulpet meg og mange andre her på laget.

Senere i intervjuet sa Gaute at økt ansvar og tillit i gatelaget hadde gitt han økt tro på seg selv og egne ferdigheter. Denne læringsprosessen kan knyttes til individuell empowerment ved at utøveren har tilegnet seg økt selvtillit, kunnskap og ferdigheter slik at vedkommende er styrket og kan bruke ressursene til å utvikle seg ytterligere (Askheim, 2012, s. 35). Denne formen for empowerment gir utøverne mulighet til å delta i egen endringsprosess, og styrke og kraft til å håndtere hverdagen bedre gjennom støtte fra resten av gatelaget (Askheim, 2012, s. 47).

På den annen side tar Gattes opplevelse av empowerment utgangspunkt i fellesskapet, ved at han får ansvar og tillit i gatelaget, og kan derfor ikke kategoriseres utelukkende som individuell empowerment. Inndelingen i kollektiv og individorientert empowerment kan i dette tilfellet sees som et kontinuum heller enn en dikotomi fordi en ikke kan skille dem klart fra hverandre - de er gradforskjeller av empowermentbegrepet.

5.6 PÅVIRKNINGSKRAFT I GATELAGET

Empowerment handler også om makt og å styrke makten den enkelte eller gruppen er i besittelse av for å endre og påvirke uhensiktsmessige forhold. På den måten kan empowerment bety å gi makt eller autoritet til for eksempel gatelagsutøverne. Påvirkningskraft er en form for makt som gjorde seg gjeldende i mitt datamateriale.

Med påvirkningskraft i gatelaget mener jeg faktorer som gir utøverne større eller mindre mulighet til å påvirke hvordan treningene og øvrige aktiviteter med laget legges opp. De ulike faktorene kan også sees som forutsetninger og/eller barrierer for deltakelse, og de som oppfyller disse faktorene ser ut til å ha større makt enn de som ikke gjør det. På bakgrunn av mitt datamateriale ser det ut som at deltakelsestid, rolle i laget og ansvarsområde er de dominerende faktorene for påvirkningskraft.

Når spurt om alle utøverne har lik påvirkningskraft i laget, hadde informantene ulike svar. Noen mener alle hadde lik påvirkningskraft, mens andre er uenig i dette og mente av ulike grunner at enkelte utøvere hadde større makt enn andre.

Én av faktorene som ble nevnt var deltakelsestid. Med dette mener jeg hvor lenge utøveren hadde deltatt aktivt i gatelaget. Det kan virke som at både utøverne, trener og administrasjon hørte mer på utøvere som hadde lang deltakelsestid i laget. Dette bekreftet Truls ved å si;

«Hvis en ny spiller begynner å dirigere på banen og hvordan vi skal ha det på banen og trening og sånn, da setter (trener) foten ned».

Truls, med lang deltakelsestid, mente han kunne gjøre disse tingene uten de samme konsekvensene. Dersom en utøver deltar i gatelaget over lenger tid, følger reglene og oppnår god kontakt med øvrige utøvere og trener, ser det ut til at de har større mulighet for å påvirke treningene og rammene rundt.

En annen faktor som trolig følger den om deltakelsestid er roller og ansvarsområder. Flere av informantene påpekte at utøvere med ansvarsoppgaver hadde mer påvirkningskraft i laget enn andre. Trolig henger dette sammen med at utøverne med ansvar hadde vært i samtale med trener og administrasjon om veien videre og ble vist mer tillit. Pål trodde også det hang sammen med respekten enkelte utøvere fikk ved å gjennomføre den jobben de hadde blitt tildelt, både fra trener og utøvere. Anton mente trenerteamets yndlinger fikk flere ansvarsoppgaver og dermed større påvirkningskraft. Han sa;

«De har jo noen yndlinger da, sant. Det er noen de liker best, bedre enn andre. Jeg vet ikke hva det har med å gjøre. Det er vel bare enkelte man liker bedre enn andre ... sånn har de det og. Yndlingene får gjerne mer ansvar, og får også påvirke mer»

Hvorvidt disse påstandene/faktorene stemmer kan jeg ikke fastslå med sikkerhet. Kanskje er det tilfeldigheter som spiller inn og kanskje er det så enkelt som at de som snakker høyest har størst påvirkningskraft. Likevel ser det ut som faktorene bidrar til en asymmetrisk maktbalanse mellom utøverne hvor noen får påvirke mer enn andre.

En annen måte å se dette på er at de som bidrar mer til fellesskapet, ved å for eksempel påta seg ansvarsområder, også får mer igjen fra fellesskapet, økt påvirkningskraft. Vetlesen (2009, s. 25) påpeker at fellesskapet må tjene individet slik at deltakelse fremstår som mer hensiktsmessig enn ikke-deltakelse. På samme måte må det virke mer hensiktsmessig å innta ansvarsrollen enn å være passiv bruker av tilbudet. Økt påvirkningskraft kan være en motivasjonsfaktor for å ta på seg økt ansvar i laget, og ulike ansvarsroller kan bedre utøvernes sosiale posisjon i fellesskapet.

5.7 FELLESKAPETS GRENSER

Samtlige av mine informanter påpeker at utøverne i laget er svært inkluderende og flinke til å ta imot nye medlemmer. Gaute fortalte om sitt første møte med gatelaget;

Så reiste jeg på trening i begynnelsen av november 2015, da kom jeg på første trening en kald vinterdag, og møtte en fin gjeng der og ble tatt godt imot fra dag én. Og det har

gått igjen her sant, de er ufattelig inkluderende. Jeg var dritnervøs første dagen ... det var akkurat som første dag på skolen, men det gikk bra.

Dette var også noe jeg opplevde under observasjonen, både i forhold til min egen mottakelse og mottakelsen av andre nye medlemmer. På lik linje med informantens beskrivelse av hans første dag, var jeg veldig nervøs når jeg trappet opp på første trening. Ikke bare fordi det var en helt ny gruppe fremmede mennesker, men fordi jeg på ingen måte karakteriserer meg selv som fotballspiller. Jeg var nervøs for at laget ville synes det var irriterende å ha meg med på trening; både fordi jeg ikke oppfyller inklusjonskriteriet og fordi jeg ikke mestrer aktiviteten. Denne nervøsiteten gikk imidlertid fort over etter at jeg fikk møte gjengen og ble tatt imot med åpne armer. Materialforvalter spurte meg om jeg hadde alt utstyret jeg trengte, trener viste meg ned i en garderobe jeg kunne bruke og utøverne inkluderte meg i treningen på en god måte. De pratet med meg og fortalte fritt om sin fortid, nåtid og fremtid. I forhold til mestring av aktiviteten tilpasset de pasningene sine slik at jeg lett kunne delta og hadde en leken tone dersom jeg feilet. Fotballredselen jeg hadde opparbeidet meg i gymmen på ungdomsskolen forsvant når jeg spilte med denne gjengen, jeg hadde det virkelig gøy.

Utover min egen mottakelse observerte jeg også at utøverne var veldig flinke å ta imot andre nye deltakere. På min aller første gatelagstrening var det en annen ny deltaker. Umiddelbart informerte trener og utøvere om gatelagets regelverk, og at han kunne få låne treningsklær og sko av klubben. Truls og Pål tok ansvar for å følge den nye deltakeren ned i garderoben, ut på treningsbanen og tilbake til lunsj.

Selv om gruppen er svært inkluderende, identifiserte jeg (gjennom observasjon og intervju) ulike dimensjoner ved fellesskapet som kan forårsake eksklusjon av enkelte grupper mennesker. Jeg tror imidlertid ikke at denne formen for ekskludering er bevisst fra verken utøvere eller administrasjonens side, men et tegn på fellesskapets grenser. Tre faktorer som gjorde seg gjeldende i mitt datamateriale var; kjønn, nivå på fotballtreningene og spørsmålet om rusfrihet.

5.7.1 KJØNN

Kanskje det aller første jeg la merke til var kjønnsfordelingen i laget. Selv om gatelaget er et tilbud for både menn og kvinner, fantes det under datainnsamlingen ingen kvinnelige deltakere. I gatelagsrapporten ble det også poengtert at det er svært få kvinnelige deltakere i

fotballstiftelsens gatelag og at utøverne gjerne skulle hatt flere jenter i laget (Thompson et al., 2019, s. 47). Dette var noe som gikk igjen i alle klubbene som deltok i studien.

I min undersøkelse pratet jeg både med utøverne og trener om kjønnsfordelingen. Pål fortalte at de for halvannet år siden hadde hatt to jenter i laget. Han mente at dersom det de skulle få med flere damer ville det være mest hensiktsmessig å rekruttere minst to om gangen, for at det ikke skulle være «skummelt» å være med. I likhet med informantene i gatelagsrapporten (Thompson et al., 2019) trodde han en av grunnene for den skeive kjønnsfordelingen skyldtes at flere gutter hadde spilt fotball tidligere i livet og var fotballinteresserte. Truls fortalte at han ikke ville gå inn i tøffe taklinger med jenter i frykt for å skade dem. Jeg observerte ved flere anledninger relativt tøffe taklinger spillerne imellom og ble i forkant av min deltakelse rådet å ikke delta i de mest intense aktivitetene for å unngå å bli skadet.

Kanskje stammer dette i at fotball er preget av mannlige standarder skapt for og av menn (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 176). Kvinnelige fotballspillere blir akseptert og møtt med positive holdninger (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 176), men aktiviteten blir ikke godt nok tilpasset begge kjønn. Dette tror jeg kan være en av grunnene til at damer fra rusmiljøet, som er interessert i fotball, har valgt å være med i Frelsesarmeens gatelag fremfor Fotballstiftelsens. Frelsesarmeen hadde rene jentelag og flere velger muligens dette tilbudet, fordi det føles tryggere. Det er ikke uvanlig at kvinner i rusmiljøet blir utsatt for vold, overgrep og voldtekt, ofte påvirket av rusmidler, og utført av menn i miljøet (Larsen & Pedersen, 2005, s. 188). På grunn av rusen kan de ofte ikke beskytte seg på en god måte og hendelsesforløpet blir uklart i ettertid (Larsen & Pedersen, 2005, s. 188). I en artikkel i gatemagasinet Megafon (Lønningen, 2019), forteller «Sofie»;

Som jente i rusmiljøet blir man utnyttet. Alle vet om en jente selger (sex) eller ikke. Og hvis hun gjør det, da er det fritt frem. Mannfolk slår deg på ræven og forlanger at du skal være med ned i buskene når de har lyst. De kan gjøre det de vil med deg.

Denne typen hendelser kan gjøre at kvinner som tidligere har vært en del av rusmiljøet ikke ønsker å omgås menn fra samme miljø, og dermed velger Frelsesarmeens gatelag fremfor Fotballstiftelsens tilbud.

Trener begrunner manglende jenter i klubben med at de ikke har fokusert på å rekruttere jenter. Dette fordi det har vært «stor nok» gruppe hele veien og at trener ikke håndterer mer enn 12-15 spillere på trening dersom han skal opprettholde oversikt/kontakt med hver enkelt. Klubben har

heller ikke måtte jobbe spesielt med rekruttering fordi utøverne har rekruttert seg selv gjennom bekjente. Han var enig i det Pål sa om at dersom klubben skulle fokusere på å rekruttere flere jenter, var de avhengige av å få inn tre til fire damer samtidig. Han poengterte også at de dessverre ikke hadde kapasitet til dette for øyeblikket.

5.7.2 NIVÅ PÅ FOTBALLTRENINGENE

Et annet aspekt å vurdere i forhold til mulige eksklusjonsmekanismer er knyttet til fotballbanen som ekskluderende arena. Idrett virker naturlig ekskluderende for de som ikke mestrer aktiviteten (Magee & Jeanes, 2011, s. 14). Idrett kan derfor være med på å øke selvtilliten hos dem som mestrer aktiviteten, men kan være nok en arena for nederlag hos de som ikke gjør det (Sugden & Yiannakis, 1982, sitert i Magee & Jeanes, 2011, pp., s. 14).

I Thompson et al. (2019, s. 47) uttrykte informantene et ønske om mer trening (flere treningsdager) på et mer profesjonelt nivå. Anton nevnte også dette i sitt intervju, han sa;

Det er litt sånn at her er de veldig for at vi bare skal delta og ha det gøy, men jeg har lyst å vinne, og det er det liksom ikke rom for. (...) Sånn som jeg sier til (navn, trener) for eksempel, når han spilte proff her ute. Han hadde et vinnerengasjement han og, det blir litt det samme for oss. Vi kommer ikke til å nå de høydene han hadde på A-laget, men det er det høyeste for oss.

Andre mente imidlertid de hadde nådd et høyt nivå fotballmessig som muligens kunne skremme bort nye deltakere uten eller med veldig liten fotballerfaring. Under min deltakelsestid i laget observerte jeg spillere på varierende nivå, fotballmessig. Utøverne jeg kategoriserte som «gode» hadde enten lang fotballerfaring fra tidligere, lang deltakelsestid i gatelaget eller en kombinasjon av disse. Mindre gode utøvere slet i flere tilfeller med fysisk form, i tillegg til at de hadde lite fotballerfaring fra tidligere. Jeg opplever imidlertid at trener var veldig flink til å tilpasse treningene slik at alle fikk utbytte av treningen, uavhengig av nivå. Likevel kan det for nykommere virke bekymringsfullt at majoriteten av gatelagsutøverne ligger på et relativt høyt nivå fotballmessig.

Gatelaget skal først og fremst være et tilbud for personer med rusutfordringer som liker å spille fotball og ha det gøy som lag. Gjennom fotballtrening og et godt sosialt fellesskap skal alle kunne ta del i et prosjekt som er lystbetont og helsefremmende. Dette kan imidlertid være vanskelig dersom nivået på treningene er eller blir for høyt. Dersom laget velger å øke fokus på prestasjon kan det tenkes at flere vil falle av (eller bli ekskludert fra laget).

5.7.3 Å VÆRE RUSFRI

Et tredje aspekt som muligens kan ekskludere potensielle utøvere er gatelagets regelverk. Gatelagets inklusjonskriterium innebærer at alle utøverne må ha en eller annen form for rushistorikk. Likevel har laget et regelverk som forbyr utøverne å delta i ruset tilstand. Regelverket er til for utøvernes og treners sikkerhet og trivsel i tillegg til å være en hjelpende hånd mot Fotballstiftelsens mål om flere rusfrie dager.

For nye deltakere som ønsker å bli rusfri, men som ikke allerede er det, kan det virke skremmende at det kreves å være nykter på trening. Gaute mente dette kan ha skremt bort flere potensielle utøvere med tanke på redsel for å feile og de eventuelle konsekvenser, men også ved at nye utøvere ser hvor langt andre har kommet. Dersom det var fritt frem å ruse seg på trening og andre tilstelninger, ville dette også kunne være ekskluderende for dem som prøver å komme seg ut av rusen, altså dem tilbudet er regnet til.

Kåre fortalte at han opplevde at trener så litt mer gjennom fingrene i forhold til helt nye deltakere, men at han gjerne tok en prat med personen etter treningen for å gjør vedkommende oppmerksom på reglene og konsekvensene ved brudd.

«Jeg opplever på en måte litt hvis du er ny så ser de gjerne litt mer gjennom fingrene første gangen. Men så tar de gjerne en prat med personen etter og sier at ... sånn er ikke greit ... neste gang så blir du sendt hjem hvis du kommer rusa» (Kåre)

Kanskje kan den mindre strenge starten bidra til at utøverne kommer tilbake og gjør fotballtreningene til en fast, ukentlig aktivitet. Selv om utøverne ikke er fullstendig rusfrie fra starten av, kan trening og fysisk aktivitet dempe følelsen av ubehag ved abstinens (Prochazka et al., 2009, s. 208) noe som kan hjelpe nye deltakere i prosessen med å bli rusfrie. Treningene med gatelaget kan også være et alternativ til tradisjonelle behandlingsmetoder mot rusavhengighet, samt motvirke tilbakefall gjennom å styrke deltakernes selvfølelse og fylle tomrommet rusen etterlater seg (Prochazka et al., 2009, s. 208).

5.8 AVSLUTNING

Gatelaget er et komplekst og flersidig fellesskap som kategoriseres av en rekke aspekter. Det finnes både formelle, forhåndsbestemte rammer og uformelle mekanismer som sammen fungerer i en syntese, fellesskapet.

Fellesskapet er for utøverne en trygg plass å oppholde seg hvor de blir tatt imot med åpne armer, uten fordommer. Samhold skapes gjennom et sammenbindende nettverk, hvor utøverne har

lignende fortid og forståelse for denne fortiden. Utover dette skapes samhold på bakgrunn av felles opplevelser på trening, kamp og sosiale tilstelninger.

Utøverne tjener fellesskapet ved å være aktive deltakere på trening og å påta seg en rekke ansvarsområder. Disse «tjenestene» blir gjengjeldt ved at utøverne får økt påvirkningskraft i laget og muligheten til å igangsette en rekke endringsprosesser på veien mot ordinært arbeidsliv og medborgerskap (se kapittel 6).

Samtidig som gatelaget er et sted for samhold og tilhørighet, har det en viktig disiplinerende rolle. Den disiplinerende rollen kommer særlig til synet gjennom håndheving av gatelagets regler, hvor brudd på reglene gir konsekvenser for bryteren. Utover dette fungerer gatelaget også disiplinerende i utøvernes private liv fordi det finnes klare forventninger til hvordan de representerer laget på privaten. Rusbruk og slåssing er eksempler på uønsket atferd og kan både få konsekvenser for den enkelte utøveren og gatelagets omdømme.

Disiplineringen har tydelige konsekvenser for den enkelte utøveren, men påvirker også fellesskapet. Disiplinen er med på å skape et rammeverk rundt gatelaget, som er utgangspunktet for et trygt fellesskap. Uten disse rammene ville gatelagstreningene vært preget av kaos og være en lite hensiktsmessig møteplass for personer som ønsker å oppnå rusfrihet, ordinært arbeid og medborgerskap.

6 ENDRINGSPROSESSER OG NETTVERKSBYGGING UTOVER FOTBALLTRENING

En av oppgavens forskningsspørsmål omhandler utøvernes endringsprosesser og nettverksbygging utover fotballtreningene. Dette spørsmålet inngår også direkte i oppgavens hovedproblemstilling om hvordan gatelaget tilrettelegger for deltakelse, ettersom det handler om deltakelse i utøvernes endringsprosesser og på ulike arenaer. I samfunnsarbeid arbeider en med å nærme seg sosiale utfordringer med et nedenfra – og – opp perspektiv, slik at en kan bedre menneskers forutsetning for deltakelse i samfunnet og egen prosess (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 52)

Dette kapittelet tar for seg utøvernes endringsprosesser på bakgrunn av deltakelse i gatelaget. Felles for mine informanter var endring knyttet til personlig utvikling, helsefokus og rusfrihet, og tilgang til nye arenaer og arbeid. Det er imidlertid viktig å påpeke at disse endringsprosessene ikke har skjedd over natten, men over en lengre periode med støtte fra gatelaget, administrasjonen og andre instanser. Endringene er et samspill av individuelle og kollektive prosesser. Fellesskapet er utgangspunktet for dialog og endring, men det finnes individuelle ulikheter – det er noe som er felles og noe som er forskjellig.

6.1 PERSONLIG UTVIKLING OG ØKT TRO PÅ SEG SELV

Under datainnsamlingen (i intervjuene og observasjonen) fikk jeg høre mye om utøvernes liv før de ble en del av gatelaget. Allerede på første trening, når jeg sto på sidelinjen med Truls, fortalte han hvordan en tøff barndom og mange år i rusen hadde preget selvfølelsen hans. Før han startet i gatelaget trodde han ikke et «normalt» liv med fast arbeid var mulig. Denne målsettingen var nå innen rekkevidde.

Utøverne kom inn i gatelaget med forskjellige utgangspunkt; i forhold til arbeidserfaring, utdanning og helsestatus. Mange følte imidlertid på den samme håpløsheten som Truls, om sin fremtid, når de kom inn i laget. Likevel fortalte samtlige av informantene om ulike former for personlig utvikling på bakgrunn av deltakelse i gatelaget, særlig knyttet til økt tro på seg selv. I en av sine studier av gatelagskonseptet fant Emma Sherry (2010, s. 68) at deltakelse i idrett kan gi rusavhengige økt selvtillit og tilhørighetsfølelse, noe som begge er identifiserbare indikatorer på sosial kapital og empowerment.

Gaute fortalte at han aldri har følt på så høy mestringsfølelse som etter han ble med i gatelaget, og hvordan dette har bidratt til et positivt syn på fremtiden. Dette gikk igjen hos flere av informantene, de har fått økt tro på egne ferdigheter og på at fremtiden bringer positive

opplevelser. Dersom en tolker dette med henhold i empowermentteorien, har utøverne fått økt selvtillit og blitt i stand til å realisere sine ressurser slik at de har fått økt kontroll over eget liv (Askheim, 2012, s. 36).

Dette kan også sees som en form for sosial kapital som videre fremmer utviklingen av sosiale og følelsesmessige ferdigheter og dannelse av sosiale relasjoner som er utgangspunkt for sosial deltakelse (Burnett, 2006, s. 285). Etter de ble en del av gatelaget ser det ut som både Truls og Gaute har gjennomgått en utvikling hvor de har fått tilgang til nye ressurser og nettverk. Dette øker deres mulighet for sosial deltakelse i fellesskap, i og utenfor gatelaget.

6.1.1 GATELAGET SOM SELVHJELPSGRUPPE

Gatelagsfellesskapet fungerer også som en slags selvhjelpsgruppe, som er typisk innenfor den terapeutiske tilnærmingen til empowerment (Askheim, 2012, s. 47). Målet med disse gruppene er blant annet å styrke hverandre til å delta i egen endringsprosess (Askheim, 2012, s. 47). Når spurt om motivasjonen for deltakelse i laget, sa Emil;

«For min del har det hjulpet veldig mye ... det er nesten som gruppeterapi. Man har noe å gå til og de negative tankene forsvinner når jeg går inn døren her».

Selv om gatelaget ikke på lik linje med andre selvhjelpsgrupper er en klassisk samtalegruppe, finner utøverne støtte og inspirasjon i hverandre og hverandres utvikling. Laget er et fellesskap hvor en får og viser tillit (Thompson et al., 2019, s. 42), som videre fører til personlig utvikling og økt tro på seg selv. I tråd med Ledwiths (2016, s. 42) forståelse av empowerment som kollektiv prosess, kan man si at utøverne opplever personlig/individuell empowerment i en kollektiv setting som fører til endring. Prosessen begynner med dialog i et fellesskap, lignende det Askheim (2012, s. 47) kaller selvhjelpsgrupper, og ender i kollektiv handling og personlig utvikling (Ledwith, 2016, s. 42). Selv om prosessen tar utgangspunkt i fellesskapet vil utøvernes personlige utvikling varieres, på bakgrunn av individuelle forskjeller – det er noe som er felles og noe som er forskjellig.

6.2 HELSE OG RUSFRIHET

En annen prosess som gikk igjen hos utøverne var økt fokus på helse, både i forhold til rusfrihet og bedret fysisk og psykisk helse gjennom trening og et hensiktsmessig kosthold.

Fotballstiftelsens visjon er: *«Et bedre liv med flere dager uten rus»*, og mange av mine informanter hadde vært rusfrie over en lenger periode. Det er imidlertid viktig å poengtere at

mine informanter i hovedsak besto av utøvere med lang deltakelsestid og at veien mot rusfrihet kan være svært utfordrende. Flere fortalte også at de gjennom denne prosessen hadde gått på noen «smeller», men at gatelaget hjalp dem tilbake.

I fjor så hadde jeg en tung periode. Og da var jeg ikke på trening på tre måneder. Og da ... jeg fikk en melding av en på laget. Det var nok til å på en måte ... føle seg savnet og ønske om å komme tilbake. Og så, når jeg ville komme tilbake så ... knakk jeg håndleddet og da ble det en ny tung måned. (...) Etter jeg ble frisk nok til å trene igjen, så kom jeg tilbake ... Og måten de har tatt meg imot meg igjen på, den var veldig bra. Det klarte å pushe meg videre. (Emil)

Selv om utøverne får tilbakefall til rusen er de alltid velkommen tilbake i laget. Emil sier noe om å bli styrket gjennom kollektivet (gatelaget), noe som er sentralt i motmaktstilnærmingen til empowerment (Askheim, 2012, s. 21). I en tung periode havnet han i en avmaktsposisjon. Avmaktsposisjonen er imidlertid menneskeskapt og derfor mulig å endre med utgangspunkt i fellesskapet, for bevisstgjøring og handling (Askheim, 2012, s. 21).

Utover den sosiale støtten kan også gatelagets fokus på fysisk aktivitet være en av grunnene til at flere klarer å bli rusfrie. I tillegg til at fysisk aktivitet kan dempe den subjektive følelsen av ubehag i den akutte abstinensfasen, kan det redusere faren for tilbakefall, styrke selvfølelsen og bidra til å fylle tomrommet etter avhengigheten (Prochazka et al., 2009, s. 208). På bakgrunn av dette kan fysisk aktivitet og trening være et nyttig verktøy i prosessen mot å behandle rusavhengighet (Lynch et al., 2013, s. 1639). Videre slår Roessler (2010, s. 669) fast at treningsgrupper, for eksempel i lagsport, kan være spesielt virkningsfulle på grunn av det sosiale aspektet hvor utøverne gir hverandre støtte slik at de blir bedre rustet til å ta gode beslutninger i eget liv. Denne formen for empowerment kan sees som en krysning av selvhjelpsgruppene i den individuelle, terapeutiske tilnærmingen og motmaktstilnærmingen innenfor kollektiv empowerment, fordi den vektlegger kollektivets betydning (Askheim, 2012, s. 47).

I tillegg til gatelagstreningene, har flere begynt å trene de resterende dagene i uken. Utøvere har blant annet kommet i kontakt med ulike treningsmiljøer gjennom andre utøvere i laget, og gatelaget fungerer på den måten som et brobyggende nettverk (Putnam, 2000, s. 22). Dette utvider utøvernes kontaktflate og kan videre øke utøvernes tilgang til informasjon og mennesker som kan være viktige døråpnere på veien mot medborgerskap.

De ulike treningsformene nevnt i mine intervjuer var; mer fotball (i andre klubber eller hos Frelsesarmeens gatelag), styrketrening, crossfit, yoga, sirkeltrening, sykling og diverse aktiviteter innen friluftsliv. På en av gatelagstreneingene viste Truls og Pål frem treningsprogrammet de skulle følge frem mot deltakelse i diverse Strongman-konkurranser.

«Jeg trener styrke annenhver dag med (navn på styrkeløfttrener). (...) Han er min hovedtrener i styrke ... til strongman. Strongman er veldig gøy» (Truls)

Videre fortalte Pål at målet var å delta i VM i styrkeløft. For utøverne som uttrykte et ønske om økt prestasjonsfokus eller økt treningsmengde, kan deltakelse i andre treningsaktiviteter eller konkurranser være løsningen.

Utover trening, har flere begynt å ta vare på egen helse gjennom et bedret kosthold. Dette er noe gatelaget tilrettelegger for med frokost og lunsj som samsvarer med helsedirektoratets kostråd. Jeg vil imidlertid ikke gå ytterligere inn på denne tematikken ettersom dette ikke er noe jeg har vektlagt i innsamling og analyse av datamaterialet.

6.3 HVORDAN VIRKER GATELAGET BROBYGGENDE TIL ANDRE ARENAER?

Klubben beskriver først og fremst gatelaget som et dagtilbud for personer med rusutfordringer som liker å spille fotball og ha det kjekt som lag. I kapittel 5 understreker jeg imidlertid flersidigheten ved tilbudet og diskuterer hvordan gatelaget blant annet kan være en arena for arbeidstrening; gjennom ansvarsfordeling og rutinebygging. I dette delkapitlet vil jeg ta for meg hvordan gatelaget kan være en mellomstasjon eller et springbrett på veg tilbake i medborgerrollen og arbeidslivet.

Tidligere har jeg beskrevet gatelaget som et klassisk eksempel på et sammenbindende nettverk og en arena for sammenbindende sosial kapital. Likevel vil utøverne gjennom dette nettverket få økt tilgangen til informasjon og kunnskap, og møte nye mennesker som kan være viktige døråpnere til yrkeslivet eller andre arenaer (Ødegård et al., 2014, s. 9). I intervjuene ble informantene spurt hvilke arenaer de har tilgang til utover gatelaget, og om gatelaget har åpnet for deltakelse på disse arenaene. Truls nevnte flere ulike arenaer, som Idrett mot rus, Frelsesarmeens gatelag og Døråpneren (Røde kors). Selv om gatelaget ikke i alle tilfellene hadde koblet han direkte til de ulike arenaene, hadde han gjennom sin personlige endringsprosess tilegnet seg egenskaper som gjorde han rustet til selv å opprette kontakten. Gjennom sosial samhandling og tilkobling i laget hadde han fått økt selvtillit i tillegg til å tilegne seg kunnskap om hvor og hvordan han kunne opprette kontakt med nye arenaer. Denne

kunnskapen kan sees som brobyggende sosial kapital fordi det gjør han rustet til å utvide sin kontaktflate, utover det sammenbindende nettverket. Putnam (2000, s. 23) påpeker at et fellesskap som både er sosialt sammenbindende og brobyggende, kan gi deltakerne i fellesskapet utvidet sosial identitet og gi dem innpass i flere sosiale fellesskap. Dette innebærer både å bli en del av mindre fellesskap; som organisasjoner og arbeidsfellesskap, og storsamfunnet gjennom medborgerskap.

Mine informanters største mål og motivasjonsfaktor utover å holde seg rusfrie omhandlet å komme seg ut i ordinært, lønnet arbeid. Gaute presiserte det slik;

«Det store målet er jo å komme ut i fast jobb igjen, som jeg regner med blir aktuelt i løpet av året. Jeg skal i hvert fall komme ut i en praksis nå før sommeren».

I likhet med de andre endringene hos gatelagsutøverne kan dette være en lang og krevende prosess. Gatelagets administrasjon bidrar imidlertid med planlegging, forberedelse og igangsettelse av slike arbeidsforberedende prosesser.

På bakgrunn av intervjuer med utøverne identifiserte jeg fire faser på veien fra utøveren starter i laget, til han/hun har kommet seg ut i arbeid (se figur 5). Disse fasene var: (1) Rutiner og stabilitet, (2) Ansvar og tillit, (3) Arbeidspraksis og (4) Jobb. Modellen er et forenklet bilde på prosessen og ble til på bakgrunn av teoretisk generalisering av informantenes utsagn. Det er imidlertid viktig å poengtere at informantenes individuelle prosesser i større eller mindre grad vil avvike fra modellen, grunnet individuelle forskjeller.

Rutiner og stabilitet

Ansvar og tillit

Arbeidspraksis

Jobb

Figur 5: Prosessen fra gatelagsutøver til ordinært arbeid, basert på observasjon av og intervju med utøverne

Etter samtale med trener fikk jeg bedre innsikt i hvordan de forskjellige fasene inneholdt flere mindre trinn som trener og administrasjon følger for å assistere utøverne i sin individuelle endringsprosess mot ordinært arbeid. For å sikre et nedenfra-og-opp-inspirert arbeid må

utøverne være deltakende i egen endringsprosess, og ha medbestemmelse i om og eventuelt når denne prosessen skal igangsettes.

Under datainnsamlingen befant mine informanter seg på ulike faser i prosessen mot arbeid (se tabell I). Noen av informantene var på et sted mellom to ulike faser, som kommer av fasene ikke er klart avgrenset og derfor flyter inn i hverandre. Andre, for eksempel Gaute, Kåre og Pål, befant seg nå i en tidligere fase enn før, på bakgrunn av tilbakefall og/eller sykemeldinger. De fleste av mine informanter, med unntak av Lars som var ny i gatelaget, var i gang med prosessen mot ordinært arbeid.

Tabell I: Utøvernes plassering i prosessen mot arbeid (knyttet til figur 6)

Utøver (fiktive navn)	Fase	Hva innebærer fasen for denne utøveren?
Truls	3-4	Intern arbeidspraksis i FFO og jobb i SFO
Pål	2-3	Jobbet en stund på IKEA, men ble sykemeldt. Er nå kjøleskapsansvarlig i gatelaget (ansvar i laget). I prosessen mot å finne ny arbeidspraksis.
Lars	1	Skape rutiner og stabilitet i hverdagen
Emil	3	Intern arbeidspraksis i gatelagets administrasjon
Anton	4	Fast jobb
Kåre	2	Økt ansvar i laget (transport og rydding) + i samtaler om arbeidspraksis
Gaute	2-3	Separat treningsopplegg, snart i arbeidspraksis (transportfirma)

6.3.1 RUTINER OG STABILITET

Den første fasen i modellen dreier seg om å skape rutiner og stabilitet i utøverens hverdag. Med dette mener jeg rutiner som har overføringsverdi til andre samfunnsarenaer, for eksempel arbeid. Rutiner som utøverne har fra rusmiljøet; med å kjøpe og selge rusmidler eller å sette skudd, regner jeg ikke som en form for kapital som kan nyttes i for eksempel ordinært arbeidsliv.

Til å begynne med kan dette steget være så enkelt som å møte opp på trening to ganger i uken og følge gatelagets regelverk. Det å skape rutiner og følge regler kan sees på som utvikling av sosial kapital (Putnam, 2000), fordi utøverne lærer å mestre sosiale koder som er gjeldende i

samfunnet for øvrig. På den måten blir gatelaget mer enn en arena for fotballtrening, det er også en treningsarena for det sosiale (Thompson et al., 2019, s. 38). I gatelagsrapporten snakket informantene blant annet om hvordan de hadde erfart å bli mindre engstelige for å delta i ulike fellesskap (Thompson et al., 2019, s. 39). Dette kommer muligens av at utøverne i større grad mestret de sosiale kodene som var gjeldende i de ulike felleskapene. Utover dette vektla mine informanter sosial kapital med overføringsverdi til arbeidslivet; som å følge regler og å kunne rette seg etter andre, for eksempel kolleger eller overordnede.

Lars fortalte at han alltid har vært veldig bestemt og egen, og arbeidet nå med å rette seg etter regler og andre mennesker.

Jeg har alltid vært veldig bestemt og egen. Jeg ville ikke lagt meg inn til behandling hvis det ikke var for at rusterapeuten min tryglet. Tryglet på kne for at jeg måtte ta råd fra andre. Jeg holder fremdeles på å jobbe med å bare rette meg etter hva andre vil at jeg skal gjøre (...), følge regler og rutiner. (Lars)

En annen form for sosial kapital som er viktig i ordinært arbeidsliv er det sosialarbeidere kaller oppmøtekompetanse, Kåre sa det slik;

«Det hjelper ikke å komme dinglede til lunsj hvis du skal jobbe lenge i en bedrift».

Gatelaget er en treningsarena for mer enn fotball, det er også en treningsarena for arbeidslivet gjennom å gi utøverne rutine i hverdagen, evnen til å rette seg etter andre og lære dem å følge regler. Dersom læringen skjer utelukkende ved at trener overfører sine ideer til utøverne, kan prosessen kategoriseres som bank-undervisning (Freire, 1999, s. 55). Regelverket er imidlertid utformet i dialog mellom trener og utøvere, og læringen er en gjensidig prosess hvor de lærer av hverandre, i tråd med problemrettet undervisning (Freire, 1999, s. 63). Resultatet av denne læringsprosessen kan være opparbeidede rutiner og stabilitet i utøvernes hverdag, som kan være nyttig i de neste fasene mot ordinært arbeid.

Den første fasen i modellen handler også om å bearbeide personlige traumer og utfordringer, slik at utøverne kan skape en hverdag preget av stabilitet.

«Før noen skal ut i jobb så må en gjerne ha andre ting som er på plass og. Jeg tipper at alle som har kommet seg ut i arbeid har jobbet mye før, med personlige ting gjerne ... som ikke så mange andre på gatelaget har så mye kjennskap til» (Kåre)

Flere av utøverne forteller om samtaler de har hatt med trener eller andre fra administrasjonen, hvor de blant annet har snakket om utfordrende/ traumatiske hendelser fra sin fortid. Her blir det for meg viktig for meg å poengtere at trenerteamet ikke tar på seg rollen som psykolog, men er en viktig støtte og samtalepartner for utøverne. Jeg ser disse samtalene som dialog, fordi de er et møtepunkt for refleksjon og gir aktørene økt forståelse for hverandre (Freire, 1999, s. 73). Det er imidlertid viktig å understreke at dialog er mer enn en samtale, det er en interaktiv prosess hvor en lærer av hverandre (Ledwith & Springett, 2010, s. 128). Prosessen handler like mye om å lytte som å snakke, og uenighet som enighet (Ledwith & Springett, 2010, s. 127).

6.3.2 ANSVAR OG TILLIT INNAD I GATELAGET

Modellens andre fase dreier seg om ansvar og tillit innad i gatelaget. Når trener (eller andre fra administrasjonen) vurderer at utøveren er klar for mer enn trening med laget, setter de i gang prosessen mot arbeid. At trener vurderer utøverne som klar eller ikke sier noe om den asymmetriske maktbalansen i laget, hvor trener har overordnet makt. Likevel fikk jeg inntrykk av at utøverne selv bestemte det eksakte tidspunktet for igangsettelsen, Emil fortalte:

«For min del hadde vi først en samtale. Og så sa de at når jeg var klar så måtte jeg komme til dem og så kunne vi sette oss ned å se på mulighetene».

Når utøveren er klar, starter prosessen med en samtale hvor trener, sammen med den aktuelle utøveren, planlegger veien videre og kartlegger ønsker, behov og nødvendig tilrettelegging. I disse samtalene blir utøverne bevisst sine ressurser og utfordringer. Bevisstgjøringsprosessen kan videre være utgangspunkt for deltakelse (Freire, 1999, s. 13) for eksempel i prosessen beskrevet i dette delkapittelet.

I tillegg blir utøverne, etter behov, satt opp på samarbeidsmøter med ønskelige instanser som NAV, psykolog, ruskonsulent eller en attføringsbedrift². Her fungerer gatelaget som et brobyggende nettverk (Putnam, 2000, s. 22) ovenfor offentlige instanser og hjelpeapparat.

Når fremdriftsplanen er bestemt får utøverne mer ansvar innad i laget, både på og utenfor banen. Som nevnt i kapittel 5.5 kan dette sees i sammenheng med Arnsteins (1969, s. 217) deltakelsesstige og delegert ansvar (trinn 8). Flere av mine informanter hadde kommet til dette steget på veien mot arbeid og hadde blant annet ansvar for; vask og vedlikehold av treningsklær

² En attføringsbedrift hjelper mennesker tilbake i jobb, og kan bistå alle mennesker med varierende grad av yrkeshemming, inkludert langtidssykemeldte, uføretrygdte, sosialhjelpsmottaker og langtidsledige.

og utstyr (materialforvalter), frokost og lunsj (kjøleskapsansvarlig), diverse administrative oppgaver og kapteinansvar. Gaute fortalte hvordan rollen som kaptein hadde betydd veldig mye for han og hvordan ulike utøvere vokser i ansvarsrollene, han sa;

«Folk vokser veldig i kapteinsrollen og det er klart at flere gjerne vil prøve seg etter hvert. (...) Og du ser at den tilliten han (den nye kapteinen) har fått har betydd veldig mye for han».

Gaute hadde tidligere vært kaptein i laget, men var nå kommet et steg videre i vegen mot arbeid, og en annen utøver hadde overtatt kapteinsrollen.

Når utøverne får økt ansvar i laget får de langt mer enn tillit, de får også trening i hvordan det føles å bli holdt ansvarlig for ulike arbeidsoppgaver, noe som er direkte overførbart til ordinært arbeid. Nok en gang er gatelaget en treningsarena for mer enn fotball.

6.3.3 ARBEIDSPRAKSIS

Den neste fasen i modellen omhandler arbeidspraksis, som videre kan deles inn i intern og ekstern arbeidspraksis. Her er det viktig å poengtere at dette ikke er samme type praksis som studenter har under vegs i studieforløpet, men en praksis hvor utøverne får betalt for å gjøre en jobb, men uten fast ansettelse.

Under intern arbeidspraksis kobles utøveren gjerne på anleggsansvarlig på stadion, og arbeider under vedkommende et visst antall timer i uken. I denne fasen får utøveren økt grad av oppfølging blant annet gjennom en arbeidstreningskontrakt. Mine informanter hadde ulike former for arbeidspraksis. Emil arbeidet i klubbens/gatelagets administrasjon, som er relevant arbeid for hans utdanning. Dette er i tråd med metoder innenfor samfunnsarbeidstenkningen, fordi gatelaget benytter Emils ressurser til fellesskapets beste, samtidig som han får utvikle sine egenskaper (Mathie & Cunningham, 2002, s. 1). I intervjuet fortalte han litt om hvilke arbeidsoppgaver han hadde;

Det er jo litt forskjellig ... og jeg har jo ikke jobbet her så lenge, men jeg har for eksempel laget noen skjemaer i Excel og i Word som man trenger til gatelaget. Så har jeg hjulpet å brette plakater til siste kampdag. Og så holder jeg på med å lage et fotoalbum fra den turen vi hadde i Spania.

I motsetning til Emil hadde Truls ingen utdanning og veldig lite arbeidserfaring grunnet alle årene i rusmiljøet. Truls hadde derfor en annen form for arbeidspraksis innad i klubben; han arbeidet på klubbens fotballfritidsordning (FFO). FFO er et tilbud for barn, hvor de kan komme

på stadion å spille fotball, gjøre lekser og være sammen med andre barn. Truls hadde i hovedsak ansvar for å klargjøre mat til barna som kom.

Det er en gruppe gutter mellom åtte og ti år, som har opplegget her på stadion da. I stedet for SFO, sånn skolefritidsordning, så er det fotballfritidsordning (FFO). De spiser mat etter skolen og så går de ut å trener fra halv tre til kvart på fire. Jeg ordner til mat og sånn til de da ... skiver og pålegg og sånt. Så fra to til tre, tirsdag og onsdag så er jeg med på fotballfritid da. (Truls)

Dersom arbeidspraksisen internt går bra kartlegger trener og administrasjonen muligheten for at utøveren kan få prøve seg i en ekstern bedrift, gjerne hos én av klubbens samarbeidspartnere. Som regel innebærer dette en stillingsprosent på mellom 20-60 %, kombinert med oppmøte på gatelagstreningene tirsdag og torsdag og tett oppfølging fra trener. Truls, som hadde intern arbeidstrening i FFO, hadde også fått ekstern arbeidstrening i SFO, hvor han hadde hovedansvaret for tredje klasse to ganger i uken. Truls opparbeidet seg egenskaper/kapital i den interne arbeidspraksisen, som er overførbart til den eksterne, og gatelaget vektlegger og ivaretar hans ressurser.

6.3.4 FAST JOBB

Målet med arbeidspraksisen og den siste fasen i modellen er fast jobb, i eller utenfor bedriften de har hatt praksis i. Flere av utøverne uttrykte også at fast jobb var den viktigste motivasjonsfaktoren for deltakelse i gatelaget og det største ønsket for tiden fremover.

Løfter man blikket ytterligere kan man si at velferdsstaten og samfunnet ellers ønsker og forventer at flest mulig skal være deltakende i arbeidslivet, og at dette på sett og vis er en forutsetning for å tre inn i rollen som medborger. Jans (2004, s. 38) opererer med fire diskurser for medborgerskap; som rettighet, ansvar, identitet og deltakelse. Deltakelse er kanskje den viktigste diskursen fordi den stiller krav til utøverne om å være aktive borgere i samfunnet, for eksempel gjennom å delta i frivillige organisasjoner eller i arbeidslivet.

Av mine informanter var det kun Anton som var i fast (fulltid), lønnet arbeid. Dette kommer trolig av at utøvere i fast jobb sjeldent eller aldri er deltakende på gatelagstreningene, på bakgrunn av treningstider og behov. Gatelaget trener hver tirsdag og torsdag fra klokken ti og utover, noe som kolliderer med ordinære arbeidstider dersom man jobber fulltid. Derfor er det gjerne utøvere med en lavere stillingsprosent eller periodearbeid, for eksempel til sjøs, som kommer innom gatelagstreningene når de har mulighet. Gatelagets treningstider kan være en

barriere for deltakelse dersom man har oppnådd målet om ordinært arbeid. Kanskje kan det også hindre at noen kommer i full jobb, fordi de ønsker å fortsette å trene med gatelaget (mer om dette i 7.3).

6.3.5 VEIEN FRA GATELAGSUTØVER TIL ORDINÆR ARBEIDSTAKER, INGEN LINEÆR RUTE.

Informantene i denne studien var i ulike faser på veien mot ordinært arbeid (se tabell I). Noen jobbet fremdeles med å skape rutiner i hverdagen, andre hadde akkurat fått tildelt mer ansvar innad i laget og noen var på veg inn i eller hadde vært i arbeidspraksis over en lengre periode. Flere av informantene fortalte også om andre som tidligere hadde vært utøvere i gatelaget, men som nå hadde fått fast jobb. Kåre fortalte om en annen utøver som nå jobbet på fiskebåt og hvordan han også kunne tenke seg en form for reisejobb, han sa;

«Jeg kunne gjerne tenke meg en reisejobb hvor du er borte i seks uker ... ikke på havet nødvendigvis, men et annet sted ... og så ha fri i seks uker. Sånn at jeg får muligheten til å kombinere det med gatelaget litt, selv om jeg har fått jobb».

Videre i intervjuet kom det frem at Kåre ønsket en slik jobb for å få litt avstand fra laget når han skulle jobbe. Grunnen til dette var ikke at han ønsket å slutte, men at han var redd for at han lett kunne velge gatelagstreningene fremfor jobb på tunge dager. Her er det viktig å poengtere at Kåre akkurat hadde startet sin individuelle endringsprosess mot ordinært arbeid og forhåpentligvis vil få økt oppmøtekompetanse gjennom denne prosessen. Dersom dette ikke skulle skje må Kåre ta et skritt tilbake og arbeide med faktorene som hindrer han i å møte opp på arbeidspraksis eller jobb.

Det er imidlertid ikke slik at utøverne kommer inn i gatelaget og følger modellen/ prosessen som en lineær utviklingslinje. Prosessen beskrevet ovenfor er en forenklet modell av en ellers komplisert prosess. Noen vil falle tilbake i rusmiljøet og andre vil av ulike grunner måtte ta et steg tilbake og starte på nytt. Flere av mine informanter har vært en del av gatelagstilbudet siden oppstart (2015), men har enda ikke kommet ut i ordinært arbeid. Tidsrammen for prosessen kan altså være svært lang. Gaute, som drev med et separat treningsopplegg før han skulle i praksis noen uker senere, fortalte hvordan han hadde måttet ta et steg tilbake i sin prosess.

«Jeg hadde det samme opplegget i fjor når jeg jobbet her i kommunen. Jeg jobbet der i et år, i hele 2017. Frem til i fjor når jeg ble sykemeldt igjen (...) på grunn av at jeg fikk problemer med kroppen min. Jobben ble for tung, fysisk og mentalt».

Videre fortalte Gaute at han i starten så på det som et nederlag å måtte sykemelde seg, men at han nå hadde en positiv innstilling til fremtiden. Praksisen han skulle inn i noen uker senere falt i mye større grad innenfor hans interesseområde enn jobben han hadde hatt i kommunen.

For å bedre prosessen mot arbeid har klubben ansatt en egen konsulent fra NAV (sosionom) som skal arbeide spesifikt med koordinering av tiltak og offentlige tjenester opp mot den enkelte utøver. Trolig ble dette gjort for å lette arbeidsmengde hos trener og administrasjon. Ettersom sosionomen ikke hadde tredd inn i stillingen når jeg innhentet data til denne studien, vet jeg lite om hans konkrete arbeidsoppgaver, men oppfatter at han skal være et bindeledd til NAV og andre aktører i arbeidslivet.

6.4 HVORFOR GATELAGSTILBUDET FREMFOR ANDRE TILBUD?

Etter å ha blitt en del av gatelaget har mine informanter gjennomgått flere endringsprosesser knyttet til personlig utvikling, helse og arbeid. Flere poengterte også at disse endringene ikke ville vært mulig uten deltakelse i gatelaget, Truls sa;

Hvis jeg for eksempel skulle begynne gjennom NAV hadde jeg fått veldig dårlig oppfølging, men her på gatelaget får jeg veldig god oppfølging. (trener) inkluderer alle og hvis det er noen som ikke er på trening så ringer han de etter trening og hører hvordan det går med dem.

Gaute sa også;

Jeg tror ikke et annet tiltak hadde fungert like godt (...) Her har jeg lært mye av andre og av andres utvikling, og ikke minst lært meg selv bedre å kjenne ... jeg tror ikke det kunne kommet frem i et annet tiltak fordi jeg har prøvd veldig mye annet frem til jeg kom på gatelaget.

Truls og Gaute poengterer at gatelagstilbudet har fungert for dem, på bakgrunn av bedre oppfølging og læring gjennom andres utvikling. De mente også at andre tiltak, fra for eksempel NAV, ikke ville fungert eller har fungert like godt.

Kanskje bunner dette i at offentlige instanser og private organisasjoner har ulik motivasjon for drift av tiltakene. Tiltak fra NAV har blant annet en overordnet målsetting om å få flere i arbeid og aktivitet, færre på stønad og å oppnå en mer helhetlig og effektiv arbeids – og velferdsforvaltning (Meld. St. 33(2015-2016), 2016, s. 5). Selv om de også skal forenkle og tilpasse tjenestene til brukernes behov (Meld. St. 33(2015-2016), 2016, s. 5), vil tjenester/tiltak

i regi av NAV ha et overordnet økonomisk motiv om å få flest mulig i arbeid på kortest mulig tid. Som poengtert flere ganger i oppgaven kan det for noen ta lang tid å tilegne seg «riktig» kapital og å bli klar for ordinært arbeidsliv. Tidspresset fra tiltak på NAV kan dermed bidra til at enkelte faller ut av prosessen. Utover dette kan tidspresset resultere i at brukerne blir plassert i en arbeidspraksis eller jobb som ikke er passende og at de derfor blir møtt med en ovenfra-og-ned-holdning. Gaute ble plassert til å arbeide på sykehjem selv om dette ikke var passende for hans interesser eller evner, og ble kort tid etter sykemeldt. Her blir det viktig for meg å poengtere at dette er basert på mine informanters utsagn om erfaringer med NAV, og at det selvsagt også finnes mange suksesshistorier i denne typen tiltak.

I motsetning til statlig styrte instanser tar ikke private og/eller frivillige organisasjoner utgangspunkt i det samme økonomiske og resultatstyrte motivet. Eliteseriens fotballag driver gatelagene på bakgrunn av økonomiske overskudd, ikke for å spare penger. I tillegg er gatelagene til for å utvide toppidrettens kontaktflate og å forsterke samfunnets svake stemmer gjennom sosial endring. I samfunnsarbeidets ånd skal gatelagene bistå personer med rusutfordringer til å forbedre eget liv og gi dem innpass i et fellesskap som kan være utgangspunkt for deltakelse i og utenfor laget, empowerment og tilegnelse av sosial kapital.

Videre griper gatelagstilbudet også om feltet sosialt entreprenørskap³. Sosialt entreprenørskap handler om å utvikle og organisere innovative løsninger på samfunnsproblemer, som for eksempel rusproblematikken, og kobler sammen sosiale og forretningsmessige metoder og mål (Ingstad & Loga, 2016, s. 22). I motsetning til andre virksomheter drives sosialt entreprenørskap av sosiale resultater og ikke økonomiske (Norden, 2015, s. 12). Likevel må disse tiltakene ha en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig og bærekraftig (Norden, 2015, s. 12). Fotballstiftelsen (Udatert-b) mottar offentlig støtte fra staten, men jobber også med det private næringslivet. Orkla og Unisport har vært viktige samarbeidspartnere i mange år. Utover dette samarbeider laget omtalt i denne oppgaven med Rotary, som blant annet skaffer ekstra god lunsj til utøverne, to ganger i måneden⁴.

På tross av ulike formål i tjenestene må offentlige instanser og hjelpetjenester bli mer involvert i gatelagenes drift, ikke for å endre dem, men for å optimalisere deres brobyggende evne til

³ Jeg har valgt å avgrense oppgavens faglige utgangspunkt til folkehelsearbeid og samfunnsarbeid, og presenterer dermed ikke sosialt entreprenørskap tidligere i oppgaven. Sosialt entreprenørskap brukes her til å understreke forskjellen mellom gatelagene og offentlige tiltak (fra for eksempel NAV), på bakgrunn av tiltakenes ulike motiv.

⁴ Rotary bidrar også med ekstra arbeidskraft og skal være trygge samtalepartnere for utøverne.

resten av samfunnet. Flere av fotballstiftelsens gatelag har ansatte fra NAV og kommunale rus – og psykiske helsetjenester til stedet på treningsbanen under kamper, og i lagene på ulike måter (Thompson et al., 2019, s. 56). Trenerne har bidratt til god kontakt med hjelpetjenestene, og ansatte fra tjenestene har vært til stede i lagene, og har gjort tjenestene mer tilgjengelige for utøverne (Thompson et al., 2019, s. 56). Likevel er det viktig at samarbeidet mellom gatelagene og hjelpetjenestene må formaliseres og at kontakten økes (Thompson et al., 2019, s. 56).

Utover gatelagstilbudets motiv sammenlignet med offentlige tiltak, er samhold og støtte viktige faktorer som bidrar til at tilbudet fungerer bedre for utøverne. Fellesskapet er viktig fordi det gjennom erfaringsdeling bidrar til kollektiv empowerment og handling (Askheim, 2012, s. 23). Kollektiv empowerment kan også bidra til en positiv identitetsdannelse på bakgrunn av felles erfaringer og tilhørighetsfølelse (Askheim, 2012, s. 24). Identitetsdannelsen kan være essensiell for ellers marginaliserte grupper i samfunnet da de ofte blir tillagt negative identiteter (Askheim, 2012, s. 24). I stedet for å identifisere seg som narkoman, rusmisbruker eller rusavhengig, tilegner de seg nye identiteter som gatelagsutøver, lagkamerat og familiemedlem (i fotballfamilien). Deltakelse i sport/idrett kan videre gi mennesker muligheten til å bli aktive og aksepterte medlemmer av samfunnet (medborgere), ved gjenopprettelse av selvtillit, identitet og tilhørighetsfølelse (Sherry, 2010, s. 68).

Utover samhold, støtte og identitetsskaping får utøverne, gjennom fellesskapet, innsikt i hverandres endringsprosesser. Innsikten kan bidra til ny kunnskap og kontakt med nye mennesker, som kan bedre utøvernes utvikling og prosess mot lønnsarbeid og medborgerskap. Det sosiale nettverket i gatelaget kan dermed være utgangspunkt for utvikling av sosiale nettverk og ferdigheter - sosial kapital. Utøverne lærer av hverandres prosesser og ser opp til hverandre. I gatelagsrapporten fortalte utøverne hvordan de kunne inspirere og bli inspirert av sine lagkamerater (Thompson et al., 2019, s. 39). I mange sammenhenger var de hverandres rollemodeller.

«Noen har kommet i arbeid og for min del er det en inspirasjon. På grunn av, jeg vil dit jeg også. Og ja, jeg blir inspirert av mange på laget», sitat Emil.

Det sosiale fellesskapet bidrar til at utøverne ser at ordinært arbeid er mulig. De får følge hverandres prosesser, lærer av hverandre, og motiveres av at andre når målene sine. Dette kan sees som en form for kollektiv empowerment fordi fellesskapet, gjennom dialog, er utgangspunkt for bevisstgjøring og handling (Askheim, 2012, s. 23). Empowerment innebærer imidlertid mer enn å skape en kontekst for bevisstgjøring og handling, det handler om å generere

mot til å gjøre en endring (Ledwith & Springett, 2010, s. 164). Når utøverne ser ordinært arbeidsliv som en mulighet for andre i samme livssituasjon, blir de trolig modigere i sin egen prosess. Utøverne oppnår dermed også individuell empowerment gjennom fellesskapet.

I klassiske, offentlige tiltak (på for eksempel NAV) vil ikke brukeren kunne oppnå sosial kapital og empowerment på samme måte som i gatelaget, fordi han/hun stort sett ikke inngår i et fellesskap. Et unntak til dette kan være gruppetiltak hos NAV, men det forutsetter at tiltaket drives slik Freire (1999, s. 63) beskriver problemrettet undervisning. Det forutsetter at lærer, samfunnsarbeider eller NAV-konsulent skaper en arena for dialog hvor brukerne/deltakerne kritisk kan reflektere rundt de eksisterende strukturene og hvordan disse kan bli bedre (Ledwith & Springett, 2010, s. 127). Dette innebærer også erfaringsdeling og deltakelse i egen prosess mot for eksempel arbeid.

6.5 AVSLUTNING

Det foregående kapitlet omhandler utøvernes endringsprosesser på bakgrunn av deltakelse i gatelaget. Gjennom deltakende observasjon og intervju identifiserte jeg tre forskjellige endringsprosesser knyttet til; (1) Personlig utvikling og økt tro på seg selv, (2) Helsefokus og rusfrihet, og (3) Prosessen mot ordinært arbeid.

Utøvernes individuelle prosesser tar utgangspunkt i fellesskapet og er kun mulig på bakgrunn av det. Gjennom fellesskapet tilegner utøverne seg sosial kapital og empowerment som er viktig for deres utvikling. Videre er fellesskapet utgangspunkt for dialog og kritisk refleksjon, slik at utøverne kan være deltakende i egen endringsprosess, og ha medbestemmelse i når og hvordan denne skal foregå.

Gatelaget er i samfunnsarbeidets ånd og vektlegger medborgerrollen fremfor brukerrollen. De ulike prosessene presentert i dette kapitlet kan alle være utgangspunkt for at utøverne oppnår medborgerskap. Personlig utvikling og bedret helse øker utøvernes muligheter til å bli aktive medlemmer i samfunnet. Prosessen mot arbeid er også vesentlig ettersom lønnsarbeid ofte kan sees som en forutsetning for å bli sett på som verdifulle medborgere.

7 AVSLUTTENDE KAPITTEL

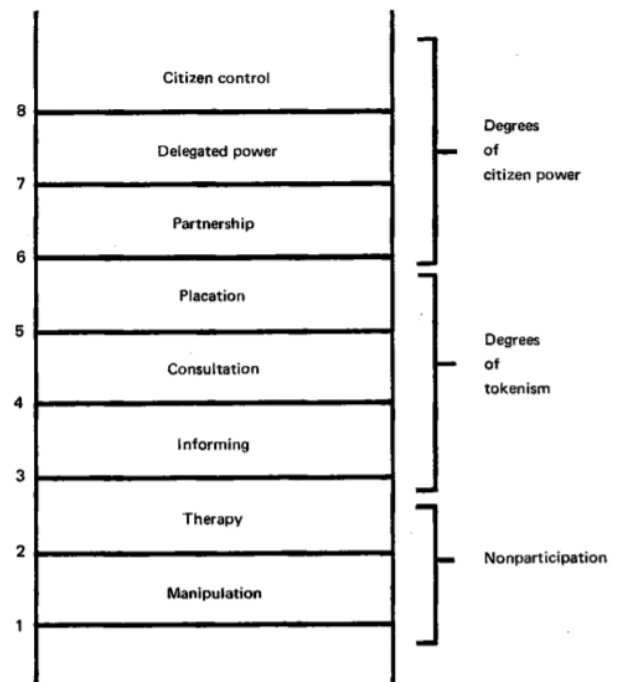
I dette avsluttende kapittelet vil jeg diskutere oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål på et overordnet nivå, knyttet til teoriene deltakelse, empowerment og sosial kapital. Deretter diskuterer jeg gatelagets kategorisering blant lavterskeltilbudene, hvorfor jeg mener dette er en feilaktig kategorisering, og hva kategoriseringen har å si for deltakelsen i laget. Til sist i kapittelet skriver jeg noen avsluttende tanker om gatelagstilbudet, og veien videre for gatelagene i Norge.

Diskusjonen i avslutningskapittelet sikter mot å besvare oppgavens problemstilling og gi bedre forståelse av gatelagsfenomenet som helhet. Med analytisk distanse ser en enklere hvordan de ulike prosessene i gatelaget henger sammen og gjør tilbudet til det det er i dag.

7.1 ULIKE FORMER FOR DELTAKELSE I LAGET

Opgavens problemstilling lyder som følger: *Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?* I kapittel 3.1 presenterte jeg Arnsteins (1969) deltakelsesstige, som illustrerer graden av deltakelse som en stige med åtte trinn (se figur 6). Stigen har vært et gjennomgående verktøy og holdepunkt i hele oppgaven og skal i dette delkapittelet brukes til å diskutere oppgavens problemstilling på et overordnet nivå.

De to første trinnene, manipulasjon og terapi, beskriver et nivå av «ikke – deltakelse», som ofte erstatter reell deltakelse hvor makthaverne manipulerer deltakerne/brukerne til sin favør (Arnstein, 1969, s. 217). Denne formen for overføring av ideer kan sees i sammenheng med det Freire (1999) kaller bankundervisning. Et eksempel på bankundervisning kan være når brukere blir plassert (av NAV) i arbeid som verken er tilpasset deres evner eller interesser, som Gaute opplevde da han ble plassert i arbeidspraksis på sykehjem. I slike tjenester kan brukerne lett havne i nok en undertrykket situasjon eller avmaktsposisjon.

Jeg mener imidlertid gatelagstilbudet ikke passer inn i disse trinnene fordi det skal være en trygg møteplass

Figur 6: Arnsteins (1969, s. 217) deltakelsesstige. Ytterligere presentert i kapittel 3.1.

for personer som allerede har tatt et steg i riktig retning mot å bli eller holde seg rusfri. Utøverne er allerede blitt bevisst på rusen og rusmiljøets undertrykkende praksis, og har kommet til gatelaget for å gjøre noe med det.

Freire skriver at for å overvinne situasjonen en befinner seg i må en bli bevisst på dens årsaker, slik at en kan skape en bedre situasjon (Freire, 1999, s. 13). Det er imidlertid viktig å understreke at bevisstgjøringen i seg selv ikke er nok for å frigjøre den undertrykte, men et skritt i riktig retning (Freire, 2014, s. 24). Bevisstgjøringsprosessen skjer gjennom kollektiv erfaringsdeling, for å oppdage de konkrete grunnene for ens undertrykkelse (Freire, 2014, s. 24). Videre er dette utgangspunktet for kollektiv handling, deltakelse og sosial mobilisering (Freire, 1999, s. 13). Gjennom kollektiv erfaringsdeling i gatelaget kan utøverne være med å påvirke sin situasjon, i gatelaget og i individuelle endringsprosesser.

De tre neste trinnene i deltakelsesstigen; informasjon, konsultasjon og rådgivning, dreier seg om ulike former for symbolsk deltakelse (Arnstein, 1969, s. 217). Jeg tolker disse trinnene som en form for ensidig eller manglende dialog, fordi dialog ikke kan reduseres til en handling hvor en person overfører sine ideer til en annen (Freire, 1999, s. 73). Problemet med denne formen for deltakelse er at administrasjonen gjerne opplever at de tilrettelegger for reell deltakelse. Et eksempel på dette kan være at trener eller administrasjon åpner for å komme med tilbakemelding, uten at tilbakemeldingene blir tatt i betraktning.

Utøverne får mulighet til å komme med tilbakemeldinger i plenum og i samtaler med trener og administrasjon. Noen benytter seg flittig av denne muligheten, mens andre stort sett er fornøyd med det planlagte opplegget. De aller fleste av mine informanter opplevde at deres tilbakemeldinger ble hørt og vurdert, men det fantes også unntak. Én av informantene mente at dersom vedkommendes meninger sto i strid med treners eller administrasjons meninger og tilbudets mål, var det ikke rom for forandring. Dette gjaldt særlig fokus på prestasjon, hvor informanten hadde lyst å vinne, mens trener hadde større fokus på at alle skulle delta, og ha det gøy som lag. I tillegg tror jeg informantens måte å komme med tilbakemeldinger på kan ha spilt en rolle i denne situasjonen. Informanten innrømmer selv at han gav tilbakemelding på en svært negativ måte, noe som ikke ble særlig godt mottatt.

Situasjonen beskrevet ovenfor kan henge sammen med at det finnes motstridende interesser mellom ulike roller/aktører i fellesskapet. Situasjonen gjenspeiler også at det finnes asymmetrisk maktbalanse i fellesskapet, hvor noen har større makt enn andre. For å sikre deltakelse i laget må en videreutvikle troen på et horisontalt forhold mellom aktørene i

fellesskapet og gjensidig tillit mellom de samtalende er en logisk konsekvens (Freire, 1999, s. 75). For øyeblikket kan det imidlertid se ut som utøverne i noen situasjoner blir invitert til deltakelse under bestemte vilkår og rammer, som hindrer reell påvirkningskraft.

Videre oppover stigen finner man innbyggermakt og deltakelse med økende grad av innflytelse; samarbeid, delegert makt og innbyggerkontroll. Det er disse trinnene man typisk kaller reell deltakelse. Etter samtale med trener, administrasjon og utøvere ble det klart for meg at noen faste rammer må være satt for å sikre et godt og trygt treningsmiljø og fellesskap. Gatelagets regelverk er det mest synlige rammeverket for utøverne. Som tidligere beskrevet kan utformingen av regelverket blant annet sees som et samarbeid mellom trener og utøvere. Dette trinnet er en prosess hvor en lærer av hverandre og utvikler tiltaket eller rammeverket sammen. I en slik prosess er ikke argumenter basert på «autoritet» lenger gyldige (Freire, 1999, s. 63).

Diskusjonen rundt utviklingen av regelverket hadde imidlertid sine begrensinger, knyttet til tilbudets mål og treners autoritære rolle. Argumenter basert på autoritet vil være gyldige i enkelte sammenhenger, spesielt om utøvernes forslag strider med de overordnede målene. En måte å tolke dette på er at utformingen av regelverket befinner seg i skjæringspunktet mellom symbolsk og reell deltakelse, avhengig av hvor fremtredende maktforskjellen og vilkårene for deltakelse var i utformingens praksis.

I tillegg til regelverket finnes det andre faste rammer, for eksempel knyttet til rollefordeling. Gatelagets trener har ansvar for hvordan treningene legges opp; hvilke treningsøvelser som skal gjennomføres. Ved første øyekast kan det virke som om utøverne i liten grad får være deltakende i planleggingen og gjennomføringen av treningene. I virkeligheten får imidlertid utøverne komme med tilbakemeldinger og i mer eller mindre grad påvirke treningsopplegget. Utøverne får innimellom muligheten til å planlegge og lede deler av eller hele treningene, for eksempel når trener ikke er til stede. Slike situasjoner kan sees på som delegert makt (Arnstein, 1969, s. 217). Her er det viktig å påpeke at dette kun gjelder dersom det delegerte ansvaret er noe utøverne ønsker, ikke dersom utøverne blir «tvunget» til ansvar (Mer om ansvar i 5.5 og 6.3.2).

Det øverste trinnet i Arnsteins (1969, s. 217) stige omhandler innbyggermakt, «Citizen control», som innebærer at utøverne i gatelaget er beslutningstakere og ledere av tilbudet. Selv om utøverne får medvirke i en rekke beslutningsprosesser, har gatelaget en disiplinerende rolle, som hindrer meg i å plassere tilbudet på det øverste trinnet. Utøverne må forholde seg til faste rammer, gatelagets regelverk, i tillegg til at trener og administrasjon har overordnet lederansvar

og makt. Gatelagets disiplinerende rolle er imidlertid med på å skape et trygt fellesskap hvor utøverne kan komme som de er, uten å utsettes for triggere for rusmidler.

Deltakelsesstige er en forenklet modell som skal illustrere at det finnes forskjellige grader av deltakelse (Arnstein, 1969, s. 217). Likevel er det viktig å påpeke at toppen av stigen ikke alltid er målet, fordi ulik deltakelse krever ulik deltakelseskompetanse (Sudmann & Henriksbø, 2011, s. 53). Utøverne i gatelaget har tidligere levd et liv preget av kaos, og faste rammer og disiplin kan derfor være nødvendig for at tilbudet skal fungere for dem. Rammene hindrer imidlertid ikke utøverne deltakelse i laget, ettersom de får komme med tilbakemeldinger og får tildelt ulike ansvarsområder. Disse tillitserklæringene har gitt mange en følelse av mestring og empowerment.

7.2 SOSIAL KAPITAL OG EMPOWERMENT

Tidligere i oppgaven påpeker jeg sammenhengen mellom de ulike teoriene brukt i denne oppgaven på teoretisk (se figur 2, kapittel 3) og praktisk nivå, i gatelagstilbudet. Sosial kapital og empowerment henger sammen fordi økt sosial kapital gir utøverne økt selvtillit, kunnskap og ferdigheter, som alle er identifiserbare faktorer i empowermentbegrepet (Askheim, 2012, s. 26). Videre øker også empowerment (i form av mot) utøvernes mulighet for å tilegne seg kapitalen.

Denne oppgaven setter søkelys på sosial kapital, som gir utøverne evnen til å mestre sosiale koder/normer i og utenfor gatelaget. Kapitalen er oppnådd ved sosial samhandling og tilkobling i et fellesskap, og innebærer både individuelle ressurser og nettverk. Utover fotballferdighetene har utøverne tilegnet seg ressurser i form av rutiner, evnen til å forholde seg til regelverk og tilegnelse av ansvarsområder. Videre fungerer gatelaget både som sammenbindende og brobyggende nettverk (Putnam, 2000). Sammenbindende på grunn av utøvernes lignende bakgrunn og brobyggende til andre arenaer som fritidstilbud, arbeidspraksis og ordinært arbeid.

De ulike formene for sosial kapital i gatelaget, være seg mestring av sosiale koder eller utviklingen av nettverk, ser ut til å ha sterk tilknytning til ulike former for empowerment (se tabell II).

I teorikapitlet om empowerment skiller jeg mellom individorientert og kollektiv empowerment (Askheim, 2012, s. 17). Felles for de ulike tilnærmingene er et positivt syn på mennesket som handlende individ, som vil og kan sitt eget beste dersom forholdene legges til rette for det (Askheim, 2012, s. 17). Det viktigste skillet mellom tilnærmingene er imidlertid at

kollektiv empowerment tar utgangspunkt i det kollektive for bevisstgjøring og deltakelse i samfunnet (Askheim, 2012, s. 23), mens den individorienterte tar utgangspunkt i å øke individets selvtillit slik at kraften og ressursene den enkelte har kan utvikles (Askheim, 2012, s. 35). Likevel poengterer Ledwith (2016, s. 42) at individuell empowerment kun er styrkende i relasjon med et fellesskap, for eksempel gatelaget, og de ulike tilnærmingene henger tett sammen. I denne oppgaven er individorientert empowerment på en eller annen måte alltid knyttet til fellesskapet. Dette fordi fellesskapet er utgangspunkt for utviklingen av sosial kapital som er viktig i utøvernes utviklingsprosesser.

Askheim (2012) beskriver skillet mellom tilnærmingene på en relativt enkel måte i teorien, noe som ikke nødvendigvis er overførbart til praksis, på grunn av relasjonen mellom dem. De ulike formene flyter over i hverandre og henger sammen. Kollektiv empowerment kan ofte manifeste seg i individet og omvendt, noe som gjør at det blir utfordrende å skape et tydelig skille mellom dem. Tabell II er en relasjonsmodell over sammenhengen mellom sosial kapital (ressurser og nettverk) og empowerment, hvor jeg har forsøkt å klargjøre skillet mellom de ulike formene for empowerment i tilknytning til sosial kapital beskrevet i denne oppgaven. Noen kapitalformer, for eksempel sammenbindende nettverk, kan knyttes til konkrete retninger innenfor den individorienterte tilnærmingen, terapeutiske selvhjelpsgrupper, mens andre knyttes til det felles utgangspunktet for tilnærmingen; styrke og kraft.

Tabell II: Relasjonstabell over sammenhengen mellom sosial kapital og empowerment. Kolonnen (vertikal) viser ulike former for sosial kapital presentert i denne oppgaven, mens raden (horisontal) viser individuell og kollektiv empowerment. I kryssningen mellom dem finner du sammenhengen mellom sosial kapital og empowerment.

Sosial kapital (ressurser og nettverk)	Empowerment	
	Individuell	Kollektiv
Fotballferdigheter	Økt tro på egne ferdigheter	Bli gode sammen, mestring i fellesskapet
Rutiner	Viktige ressurser som styrker utøverne til å ta kontroll over egne liv.	Erfaringsdeling i gatelaget (f.eks. i prosessen mot arbeid) kan bidra til kollektiv handling og en bedret prosess.
Følge regler		
Ansvar		
Sammenbindende nettverk	Terapeutisk selvhjelpsgruppe som kan styrke utøverne i de ulike prosessene i laget	Erfaringsdeling og kollektiv handling (f.eks. ved å forme tiltaket)
Brobyggende nettverk	Tilgang til flere/ et større nettverk er en ressurs som styrker utøverne i individuelle prosesser mot medborgerskap	Tilgang til flere nettverk, som kan være utgangspunkt for kollektiv erfaringsdeling og handling

Ettersom klubben selv beskriver gatelaget som et tilbud for rusavhengige som liker å spille fotball og ha det gøy som lag, vil det for meg være naturlig å starte med fotballferdigheter. Idrett, i dette tilfellet fotball, kan være med på å øke selvtilliten hos de som mestrer aktiviteten, noe som også er overførbart til andre arenaer i utøverens liv, for eksempel sosiale arenaer eller arbeid (Magee & Jeanes, 2011, s. 14). Bedrede fotballferdigheter vil derfor bidra til økt individuell empowerment hos utøverne. Utover dette kan individuell empowerment på bakgrunn av økte ferdigheter og selvtillit manifeste seg i laget som helhet og bidra til kollektiv empowerment, som vil være nyttig i kampsituasjoner.

I de foregående empirikapitlene (kapittel 5 og 6) har jeg vist hvordan gatelaget er en treningsarena for langt mer enn fotball, det er en treningsarena for bygging av medborgerskap. I denne prosessen er sosial kapital som rutinebygging, å følge regelverk og tilegning av ansvar og tillit, særlig viktig. Disse formene for sosial kapital er ressurser som styrker utøverne til å ta kontroll over eget liv – individuell empowerment (Askheim, 2012, s. 36). Videre inngår rutiner, regler, ansvar og tillit i de ulike fasene i prosessen mot ordinært arbeid (se figur 5, kapittel 6),

og sett fra fellesskapets side kan erfaringsdeling fra denne prosessen bidra til handling og en bedret prosess – kollektiv empowerment (Ledwith, 2016, s. 42). Ved å bygge rutiner, følge regler og påta seg økt ansvar bidrar utøverne også til et mer stabilt gatelagsfellesskap.

Det sammenbindende nettverket i gatelaget bidrar til å gi utøverne tilhørighet og identifikasjon med gruppen (Ødegård et al., 2014, s. 9), de ser på laget som en familie. Nettverket preges av trygghet hvor utøverne blir tatt imot med åpne armer, uten fordommer. Én av informantene i min studie beskrev laget som en slags gruppeterapi fordi han mente det var enkelt å prate med laget dersom han opplevde noe som vanskelig. Denne beskrivelsen av gatelaget kan tolkes som det Askheim (2012, s. 46) kaller en terapeutisk selvhjelpsgruppe, som kategoriseres innenfor den individorienterte tilnærmingen til empowerment. Samtidig er det denne formen for individuell empowerment som ligner mest på motmaktstilnærmingen (kollektiv empowerment) fordi den har kollektivet som utgangspunkt. Utover dette kan det sammenbindende nettverket bidra til kollektiv empowerment, ved at utøverne får være med å forme gatelagstilbudet til sitt eget. Kollektiv handling og mot er identifiserbare faktorer innenfor kollektiv empowerment. Ved å være deltakende aktører i utformingen av gatelagstilbudet kan utøverne oppleve både vertikal og horisontal empowerment. Det vil si at utøvernes maktposisjon styrkes i forhold til overliggende maktnivåer, for eksempel trener og administrasjon (vertikal), samtidig som utøvernes handlingskapasitet dem imellom øker (horisontal) (Askheim, 2012, s. 23).

At et nettverk er sammenbindende utelukker ikke at det er brobyggende, snarere tvert imot (Ødegård et al., 2014). Putnam (1995) vektlegger at nettverk bør være både sammenbindende og brobyggende for at tillit og relasjonsbygging på tvers skal kunne oppstå. Det brobyggende nettverket som skapes mellom gatelaget, andre velferdstjenester, fellesskap og/eller arbeidslivet styrker utøverne til å være deltakende i egne endringsprosesser og baner veien mot lønnsarbeid og mål om selvforsørgelse. Utover dette kan «bridging» gi utøverne tilgang til flere nettverk som kan være utgangspunkt for kollektiv erfaringsdeling og handling (Askheim, 2012, s. 23). Dermed kan det brobyggende nettverket gi utøverne empowerment på andre områder i livet.

7.3 GATELAGET: ET MANGEFASETTERT TILBUD.

Hystad (2017) kategoriserer gatelagstilbudet som et lavterskeltilbud for mennesker med rusutfordringer. Denne kategoriseringen er jeg imidlertid uenig i, og skal i dette delkapittelet diskutere hvorfor gatelaget ikke kan kategoriseres som et lavterskeltilbud, men som et tiltak med mål og hensikt. Denne diskusjonen er relevant fordi den sier noe om hvilket tilbud/tiltak gatelaget er og ikke er, og herunder hvilke rammer for deltakelse det åpner og lukker for.

Et lavterskeltilbud er en tjeneste som er lett tilgjengelig ved at man kan henvende seg direkte, uten henvisning. Det skal kunne oppsøkes av brukere uten betalingsevne og inneholde personell med kompetanse til å oppfylle tjenestens formål. I tillegg skal lavterskeltjenester ha åpningstid tilpasset målgruppen og ha høy grad av brukerinvolvering (Rodal & Frank, 2008, s. 11). Det er bare å komme og for så å bli deltaker (Thompson et al., 2019, s. 11)

Gatelaget oppfyller mange av kravene knyttet til lavterskeltilbudets definisjon og basert på klubbens beskrivelse av laget; *et dagtilbud for personer med rusutfordringer som liker å spille fotball og ha det gøy som lag*, kan det virke som tilbudet passer i denne kategorien. Likevel stiller jeg spørsmål ved denne kategoriseringen, nettopp fordi tilbudet, over tid, har skapt høyere terskler for deltakelse i laget blant annet knyttet til fellesskapets grenser (se kapittel 5.7).

For kvinner kan det være vanskelig å direkte henvende seg til tilbudet ettersom det per dags dato består utelukkende av menn. Dersom kvinnene fra rusmiljøet blir en del av gatelaget ser det ut til at de vil bli møtt med positive holdninger og aksept (basert på samtaler under observasjonen), så lenge de betegnes som «gode nok» sammenlignet med sine mannlige utøvere. Jeg fikk under observasjonen inntrykk av at flere utøvere i laget mente kvinnelige utøvere ville ha utfordringer med å være med i turneringer/kamper, grunnet sin fysiske underlegenhet. Dette kan tolkes som et eksempel på hvordan det ofte forventes at kvinnelige idrettsutøvere skal prestere etter mannlige standarder skapt for og av menn (von der Lippe & Hognestad, 2015, s. 177). Laget og utøvernes fotballferdigheter har også nådd et nivå som kan gjøre det vanskelig for personer med lite eller manglende erfaring å benytte seg av tilbudet, uavhengig av kjønn.

Videre er gatelaget et tilbud for rusavhengige, men forbyr utøverne å delta i ruset tilstand. Selv om dette selvfølgelig er positivt i prosessen mot rusfrihet, skaper det nok en terskel for deltakelse i laget. Gatelagets disiplinerte karakter er nok et element som utelukker kategoriseringen som lavterskeltilbud.

Utover fellesskapets grenser finnes det terskler knyttet til hvor, når og på hvilke vilkår utøverne kan delta i laget. Gatelaget trener, på klubbens fotballstadion, to formiddager i uken. Selv om tidspunktet for treningene kan være svært gode for utøverne som per dags dato befinner seg i laget (det hjelper dem å bygge rutiner), utelukker det en rekke personer, for eksempel de som allerede er i arbeid. Trolig henger dette sammen med klubbens målsetting om at gatelaget for noen kan være en arena for arbeidstrening. De som allerede er i arbeid har ikke behov for å være en del av denne prosessen.

En annen grunn for avgrensning av målgruppen kan være gatelaget og treners begrensede kapasitet, med tanke på antall utøvere. Trener poengterer selv at han ikke kunne håndtere mer enn maksimum 12-15 utøvere på trening. Utover dette antallet mister han oversikt og kontakt med de enkelte utøverne. Kontakten med utøverne omfatter ikke bare fotballtreningene. Dersom utøverne av ulike grunner ikke er til stedet på trening, får de tilsendt en etterlysning av trener eller andre utøvere. I tillegg til at dette bidrar til at utøverne føler seg ønsket på trening, er det en form for sosial kontroll eller disiplinering ettersom det gjør det vanskeligere for utøverne å droppe trening.

Avgrensning av tilbudets målgruppe og begrenset kapasitet gjør tilbudet mindre tilgjengelig for personer som ellers kunne hatt stor nytte av det. Tilgjengeligheten er en viktig faktor for å kunne kategorisere et tilbud som lavterskel. Utover dette skal tilbudet kunne benyttes på deltakernes vilkår. Kontroll av hvorfor utøverne ikke var til stede på trening strider med dette prinsippet. Likevel er det viktig å poengtere at denne kontrollen/oppfølgingen var noe utøverne mente skilte gatelaget fra andre tilbud, og gjorde det til et suksessfullt tiltak for å få målgruppen i arbeid.

En annen faktor som for meg gjør det vanskelig å kategorisere gatelagstilbudet som et lavterskeltilbud er tilbudets og utøvernes målsettinger. Fotballstiftelsens visjon er «*flere dager uten rus; gjennom fotball, fellesskap og glede*», og gatelaget kan for noen være en arena for arbeidstrening. Disse målsettingene er store og gode, men sier noe om gatelagets forventninger ovenfor utøverne. Gatelaget, i likhet med storsamfunnet, har noen forventninger til sine deltakere for at de skal kunne oppnå rollen som fullverdig medlem.

På bakgrunn av faktorene presentert i dette delkapittelet, og i oppgaven for øvrig, mener jeg gatelaget ikke kan kategoriseres som et lavterskeltilbud. Det er et tiltak med mål om å skape flere rusfrie og aktive deltakere/medlemmer i samfunnet. Denne kategoriseringen er imidlertid ikke negativ, men tjener et annet formål. Trolig vil gatelaget få noen mennesker i arbeid som for eksempel NAV ikke har nok ressurser til å hjelpe (i arbeid). Dette fordi Fotballstiftelsens gatelag har færre begrensninger knyttet til økonomiske ressurser og tid. Tettere tilknytning mellom gatelaget og de offentlige tjenestene kan imidlertid bidra til en forbedret prosess, være seg mot rusfrihet eller arbeid.

7.4 AVSLUTTENDE TANKER OG VEIEN VIDERE FOR GATELAGENE I NORGE

Gatelaget er mer enn et tilbud for de som liker å spille fotball og ha det gøy som lag, det er en prosess mot rollen som fullverdig medborger. Utøverne i gatelaget oppnår denne rollen ved først å bli deltakende aktører i gatelaget, og deretter i storsamfunnet gjennom frivillige organisasjoner og ordinært arbeidsliv. Veien starter i gatelaget, et fellesskap som kategoriseres av samhold, tradisjoner, regler og grenser, og ender i medborgerrollen. Medborgerskap skapes gjennom identitet, ansvar og deltakelse.

Ved å være bevisst faktorene som hemmer og fremmer deltakelse i og utenfor gatelaget har vi bedre forutsetninger for å sikre rusavhengiges rolle som medborgere og tilpasse tilbud rettet mot dem. Freire (1999) skriver:

“Løsningen er ikke å “integrere” dem i en undertrykkende struktur, men å omforme denne strukturen slik at de kan “være til for seg selv” (Freire, 1999, s. 57).

I gatelaget er det noe som er felles og noe som er forskjellig. Fellesskapet er en syntese av mange komplekse og sammensatte prosesser, både kollektive og individuelt tilpassede. Strukturene i laget, særlig de knyttet til utøvernes endringsprosesser, omformes og tilpasses utøvernes mål og ønsker. Gatelaget og dets administrasjon tilrettelegger for utøvernes deltakelse, slik at de kan være med å forme sine endringsprosesser knyttet til personlig utvikling, helsefokus og veien mot arbeid.

Gatelagets praksis bygger på perspektiver fra samfunnsarbeid og vektlegger medborgerrollen fremfor brukerrollen. Tilbudet tilrettelegger for rusavhengiges deltakelse i samfunnet gjennom tilegnelse av sosial kapital og empowerment. Veien videre for gatelagene i Norge kan være å skape ytterligere samarbeid med offentlig – og frivillig sektor, slik at prosessene kan effektiviseres. Samtidig er det viktig å ivareta gatelagenes deltakende natur, hvor utøverne får forme tilbudet og være sjef i egen endringsprosess. Dessuten handler prosessen mot medborgerskap om langt mer enn å være deltakende i det ordinære arbeidslivet, den handler om å høre til.

8 LITTERATURLISTE

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224. doi:10.1080/01944366908977225
- Askheim, O. P. (2012). Empowerment - ulike tilnæringer. In O. P. Askheim (Ed.), *Empowerment i helse - og sosialfaglig arbeid* (pp. 16-54). Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag.
- Askheim, O. P., & Starrin, B. (2007). Empowerment - et moteord? In O. P. Askheim & B. Starrin (Eds.), *Empowerment: i teori og praksis* (Vol. 1). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barron, K. (2009). Ethics in qualitative social research on marginalized groups. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 1(1), 38-49.
doi:<http://doi.org/10.1080/15017419909510736>
- Bourdieu, P. (1995). Forfatterens forord. In *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Bugge, M. (2016). For fem år siden sluttet Magne med heroin. Det skal en av Norges rikeste menn ha en del av æren for. . *Aftenposten*.
- Bukten, A., & Clausen, T. (2012). Kriminalitetsreducerende rusbehandling. *Rus & Samfunn*, 6(4), 12-15.
- Burnett, C. (2006). Building Social Capital Through an "Active Community Club". *International Review for the Sociology of Sport*, 41(3-4), 283-294. doi:doi-org.galanga.hvl.no/10.1177/1012690207078381
- Christie, N. (1997). Sosial kontroll. In L. Finstad & C. H. (red.) (Eds.), *Kriminologi* (pp. 91-98). Oslo: Pax Forlag A/S.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A short introduction* (Vol. 1). Malden: Blackwell Publishing.
- Fangen, K. (2010). *Deltakende observasjon* (Vol. 2). Bergen: Fagbokforlaget.
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Folkehelse rapporten - kortversjon, Helsetilstanden i Norge 2018*. Retrieved from Oslo:
- Fotballstiftelsen. (Udatert-a). Fotballstiftelsen.no. Retrieved from <http://www.fotballstiftelsen.no/>
- Fotballstiftelsen. (Udatert-b). Våre samarbeidspartnere. Retrieved from <http://www.fotballstiftelsen.no/sponsorer/vare-samarbeidspartnere/>

- Freire, P. (1999). *De undertryktes pedagogikk* (2. utg. ed. Vol. 2). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Freire, P. (2014). *Pedagogy of Hope : Reliving Pedagogy of The oppressed*. In Bloomsbury revelations, *Pedagogy of Hope*.
- Gilje, N., & Grimen, H. (2013). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* (Vol. 15). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual*. New York: Pantheon Books.
- Goffman, E. (2000). *Stigma : om afvigerens sociale identitet*. Oslo: Pensumtjenesten.
- Gonzalez, S. P., Metzler, J. N., & Newton, M. (2011). The Influence of a Stimulated "Pep Talk" on Athlete Inspiration, Situational Motivation, and Emotion. *International Journal of Sport Science & Coaching*, 6(3), 445-459. doi:10.1260/1747-9541.6.3.445
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (Vol. 2). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hjelseth, A. (2005). De som streber nedover - om klasse og identitet blant fotballsupportere. *Sosiologi i dag*, 35(4), 69-87.
- Hystad, J. (2017). *Deltaking og samhandling på eit gatelag*. Bergen: Høgskulen på Vestlandet.
- Ingstad, E. S. L., & Loga, J. (2016). Sosialt entreprenørskap i Norge ; en introduksjon til feltet. *Praktisk økonomi & finans*, 32(1), 21-33.
- Jans, M. (2004). Children as citizens: Towards a contemporary notion of child participation. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 11(1), 27-44.
- Johansen, K., & Redzovic, S. (2018). Fysisk aktivitet for rusavhengige - en kvalitativ studier. *Fontene forskning*, 11(2), 18-30.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing* (Vol. 2nd ed.). United States of America: SAGE Publications.
- Larsen, C. J., & Pedersen, W. (2005). *Bytte, kjærlighet, overgrep: Seksualitet blant ungdom i randsonen*. Retrieved from Oslo:
- Ledwith, M. (2011). *Community development : a critical approach*. Bristol: Policy Press.
- Ledwith, M. (2016). *Community Development in Action: Putting Freire into Practice*. Bristol: Policy Press.

- Ledwith, M., & Springett, J. (2010). *Participatory practice: Community - based action for transformative change*. Great Britain: The Policy Press, University of Bristol.
- Lynch, W. J., Peterson, A. B., Sanchez, V., Abel, J., & Smith, M. A. (2013). Exercise as a novel treatment for drug addiction: A neurobiological and stage-dependent hypothesis. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 37(8), 1622-1644.
doi:10.1016/j.neubiorev.2013.06.011
- Lønningen, P. (2019). Kvinner i rusmiljøet utnyttes. *Megafon*.
- Magee, J., & Jeanes, R. (2011). Football's coming home: A critical evaluation of the Homeless World Cup as an intervention to combat social exclusion. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(1), 3-19.
- Mathie, A., & Cunningham, G. (2002). From Clients to Citizens: Asset - Based Community Development as a Strategy For Community Driven Development. *The Coady International Institute: Occantional Paper Series*, 4.
- Meld. St. 33(2015-2016). (2016). *Nav i en ny tid - for arbeid og aktivitet*. Oslo: Det kongelige arbeids - og sosialdepartementet.
- Minkler, M. (2005). *Community Organizing and Community Building for Health* (Vol. 2). New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers university press.
- Norden. (2015). *Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon: Kartlegging av innsatser for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i Norden*. Retrieved from København:
- Peachey, J. W., Cohen, A., Borland, J., & Lyras, A. (2011). Building social capital: Examining the impact of Street Soccer USA on its volunteers. *International Review for the Sociology of Sport*, 48(1), 20-37.
- Prieur, A. (1994). *Iscenesettelse av kjønn: Transvestitter og machomenn i Mexico by*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Prochazka, H., Hellandsjø Bu, E. T., & Martinsen, E. W. (2009). Avhengighet og misbruk. In R. Bahr (Ed.), *Aktivitetshåndboken: Fysisk aktivitet i forebygging og behandling* (pp. 204-213). Oslo: Helsedirektoratet.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6, 65-78.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: : The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster paperbacks.

- Rodal, J., & Frank, K. (2008). *Psykologer i kommunene - barrierer og tiltak for økt rekruttering*. Retrieved from Oslo:
- Roessler, K. K. (2010). Exercise treatment for drug abuse - A Danish pilot study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 38(6), 664-669.
- Sherry, E. (2010). (Re)engaging marginalized groups through sport: The Homeless World Cup. *International Review for the Sociology of Sport*, 45(1), 59-71.
doi:<https://doi.org/10.1177/1012690209356988>
- Sherry, E., Karg, A., & O'May, F. (2011). Social capital and sport events: spectator attitudinal change and the Homeless World Cup. *Sport in Society*, 14(1), 111-125.
doi:10.1080/17430437.2011.530015
- Sherry, E., & O'May, F. (2013). Exploring the impact of social participation in the Homeless World Cup of individuals with substance abuse or mental health disorders. *Journal of Sport for Development*, 1(2).
- Sherry, E., & Strybosch, V. (2012). A kick in the right direction: longitudinal outcomes of the Australian Community Street Soccer Program. *Soccer & Society*, 13(4).
doi:10.1080/14660970.2012.677225
- Skog, O.-J. (2006). *Skam og skade: Noen avvikssosiologiske temaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skogvang, B. O., & Fasting, K. (2013). Football and sexualities in Norway. *Soccer & Society*, 14(6), 872-886. doi:10.1080/14660970.2013.843924
- Smith-Solbakken, M., & Tunngland, E. (1997). *Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Sommer, M., Strand, M., Borg, M., & Ness, O. (2013). Medvandrer og hverdagshjelper - Fagpersoners erfaringer med å bidra til styrking og brukeres medborgerskap. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 10(5), 26-45.
- Sudmann, T., & Henriksbø, K. (2011). Kollektiv handling skaper endring. *Fontene*, 12, 50-56.
- Thompson, T., Knutsen, T., Johansen, C., Borg, M., & Karlsson, B. (2019). *Gatefotball som Recovery på banen - "Verdens beste ettervern?"*. Retrieved from Drammen:
- Tjora, A. (2018). *Hva er fellesskap?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Tveiten, S., & Boge, K. r. (2014). *Empowerment i helse, ledelse og pedagogikk - nye perspektiver* (Vol. 1). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Vetlesen, A. J. (2009). Fellesskap i individualismens tidsalder. In H. E. Nafstad & R. M. Blakar (Eds.), *Fellesskap og individualism* (pp. 19-55). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- von der Lippe, G. (2003). Konstruksjon av kjønn og seksualitet i en dramaturgisk idrettskontekst. *Sosiologisk tidsskrift*, *11*(4), 339-368.
- von der Lippe, G., & Hognestad, H. K. (2015). Kjønnsmakt i idrett og friluftsliv. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, *39*(2), 175-178.
- Wilcox, D. (1993). *The guide to effective participation* (J. Rowntree Ed.). London.
- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johansen, K., & Ravneberg, B. (2014). *Fellesskap og forskjellighet : integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn*. Oslo: Abstrakt forl.

9 VEDLEGG

9.1 VEDLEGG 1: NSD VURDERING

3/26/2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Gatelag: Et alternativt tilbud for personer med rusutfordringer; med fokus på deltakelse, tilhørighet og mestring.

Referansenummer

949150

Registrert

05.11.2018 av Elisabeth Hjelmervik Lofthus - 147077@stud.hvl.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for velferd og deltaking

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Kjetil Grimstad Lundberg, kglu@hvl.no, tlf: 55587045

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Elisabeth Hjelmervik Lofthus, elofthus78@gmail.com, tlf: 90141097

Prosjektperiode

01.12.2018 - 30.08.2019

Status

03.01.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

03.01.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 3.1.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringen gjennomføres.

3/26/2019

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helse og alminnelige personopplysninger frem til 30.8.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre seg med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lisa Lie Bjordal
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

9.2 VEDLEGG 2: OBSERVASJONSGUIDE

I mitt masterprosjekt (om et gatelag) har jeg valgt å samle inn datamaterialet ved deltakende observasjon og semistrukturerte dybdeintervjuer. Fangen (2010, s. 9) skriver at deltakende observasjon innebærer at en følger og studerer mennesker mens en deltar med dem i deres sammenhenger, noe som gir en unik mulighet til å studere menneskers samhandling og språkbruk uten stor påvirkning fra forskeren.

Observasjonsdata skal brukes til å supplere semistrukturerte intervjuer for å svare på følgende problemstilling: *Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?*

Jeg skal fokusere på tema som deltakelse, tilhørighet, fellesskap og nettverk.

Tanken er at observasjonen skal gi oversikt over gatelagets primæraktiviteter, samt samhandling mellom utøverne og utøvere og trener. I tillegg skal den hjelpe meg å legge noe av føringene for intervjuene.

Med utgangspunkt i prosjektets problemstilling og tema (blir trolig omformulert til mindre forskningsspørsmål) tror jeg følgende aspekter vil være viktig å fokusere på:

- Samspillet mellom utøverne
 - Samhold, fellesskap
 - Grupperinger, hierarki, utestengelse (mottakelse, hvem får være med, hvem spiller ball til hverandre)
 - Hvordan endres dette i de ulike situasjonene (ulike roller på trening og bespisning)
- Samspillet mellom utøvere og trener
 - Treners rolle overfor utøverne og omvendt
- Primæraktivitetene: på frokosten, treningen og lunsjen
- Former for deltakelse (perspektiv fra Arnstein) i de ulike situasjonene
 - Hvordan er treningene lagt opp
 - Hva man snakker om i lunsjen
 - Hvordan kommer de med tilbakemeldinger

Alle deltakerne i gatelaget vil bli informert om observasjonen under presentasjon av mitt masterprosjekt i forkant av datainnsamlingen (6. desember 2018).

9.3 VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE

Informasjon om prosjektet og personvern (5-10 min)

Tema for samtalen: Deltakelse, tilhørighet (møteplass), nettverk/felleskap (sosial kapital)

Intervjuet skal brukes til å besvare følgende problemstilling: [Hvilke former for deltakelse åpner *Gatelaget* for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?](#)

Alle intervjuene og informantene skal anonymiseres slik at det ikke skal være mulig å kjenne igjen enkeltindivider (for andre enn vedkommende selv). Det er lov å trekke seg når som helst og en kan la være å svare på spørsmål uten å oppgi grunn.

Intervjuene vil bli tatt opp og videre transkribert. Opptakene vil bli slettet etter innlevering av min masteroppgave i juni/august 2019.

- Skriftlig samtykke, signering av informasjonsskriv.
- Noen spørsmål?

BAKGRUNN

- Alder?
- Hvor vokste du opp?
 - Kan du fortelle litt om oppveksten din?
- Antall år i miljøet?
 - Kan du fortelle litt om disse årene?
- Hvilke erfaringer har du med fotball fra før (spilt selv, TV, supporter, ingen)?
- Hvor ofte deltar du i gatelaget?
- Hvor lenge har du vært med i gatelaget?
- Oppsummering av informantenes svar; noe å legge til/rette på?

GATELAGET SOM MØTEPLASS

- Hvordan fikk du høre om gatelaget?
- Hvorfor valgte du å bli med?
- Hva motiverer deg til å fortsette?
- På hvilken måte er gatelaget en viktig møteplass for deg?
- Hvilken del(er) av treningene/samlingene (frokost, trening, lunsj) er viktige for deg (og hvorfor)?

- Hvordan er det å trene på stadion og være en del av fotballklubben (Brann)?
- Oppsummering av informantenes svar; noe å legge til/rette på?

DELTAKELSE

- Hvordan er det å delta i gatelaget (på daglig basis)?
- Er det noe som skaper spesielt samhold i laget? (heiarop, tradisjoner etc)
- Har du erfart å bli holdt utenfor? Eller erfart at andre blir holdt utenfor?
- Hvilke regler finnes det for å delta i laget? (formelle og uformelle)
 - Hvem passer på at reglene blir overholdt?
 - Er det konsekvenser dersom man bryter reglene (både formelle og uformelle)?
 - Hvilket forhold har du til reglene?
 - Har det oppstått konflikt i løpet av din deltakelsestid?
- På hvilken måte får du (utøveren) være med på å påvirke hvordan treningene legges opp?
 - Føler du at dine tilbakemeldinger blir hørt og vurdert?
 - Hvordan kommer du med tilbakemeldinger?
- Har du noen form for ansvar i gatelaget?
 - Hvis ja: hvordan fikk du det?
 - Hvis nei: ønsker du det? Hva kan du eventuelt gjøre for å få det?
- Har alle utøverne lik påvirkningskraft i laget?
 - Hvis ja; fortell mer om dette. Hvordan kommer dette til syne?
 - Hvis nei; hvilke faktorer avhenger dette av: deltakelsestid? Rollefordeling?
- Har deltakelse i gatelaget åpnet for endring i ditt private liv?
 - Er gatelaget viktig/avgjørende for disse endringene?
 - Kunne andre aktiviteter/ tiltak fungert like godt?
- Oppsummering av informantenes svar; noe å legge til/rette på?

NETTVERK (SOSIAL KAPITAL)

- Har du venner i gatelaget? (sammenbindende nettverk)
 - Hvis ja; Møtes dere utenfor gatelaget? Hva gjør dere sammen?
 - Hvis nei; Hvorfor ikke? Har du valgt å ta avstand? Blir du holdt utenfor?
 - Er det noen du henger mer sammen med enn andre (på og utenfor trening), hvorfor?

- Hvilke andre arenaer enn gatelaget bruker du (f.eks. frivillige organisasjoner, skole, vennekrets eller jobb)?
 - Rusfrie arenaer?
 - Var du en del av disse arenaene før du startet i gatelaget?
- Har gatelaget (utøvere, trener, administrasjon, brann) åpnet for deltakelse på andre arenaer? (brobyggende nettverk)
 - Hvis ja; hvilke? Hvordan?
 - Rusfrie arenaer: Arbeidstrening, frivillig arbeid, skole/kvalifisering
 - På hvilken måte påvirker dette din deltakelse i laget?
 - Hvordan kom du i kontakt med disse arenaene?
 - Har gatelagets trener/administrasjon/utøvere åpnet for deltakelse på disse arenaene?
 - Har du fått tilgang på eget initiativ?
 - Har du blitt tildelt ansvar på andre arenaer?
 - På hvilken måte har ferdigheter fra gatelaget vært nyttig på disse arenaene?
- Oppsummering av informantenes svar; noe å legge til/rette på?

- Er det noe du vil legge til utover det vi har pratet om?

9.4 VEDLEGG 4: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTENE

Vil du delta i forskningsprosjektet: «Gatelaget, en treningsarena for mer enn fotball»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan gatelaget legger til rette for deltakelse, tilhørighet, mestring og nettverksbygging. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan gatelaget legger til rette for deltakelse, tilhørighet, mestring og nettverksbygging. Den overordnede problemstillingen er; Hvilke former for deltakelse åpner Gatelaget for og hvordan erfarer utøverne denne deltakelsen?

Prosjektet vil omfatte to metoder; deltakende observasjon av et gatelag og kvalitative dybdeintervju med 5-6 spillere fra gatelaget.

Dette prosjektet er min mastergradsoppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for velferd og deltaking ved Høgskulen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta i prosjektet fordi du er deltaker/utøver på et gatelag. Utvalget skjer ved selvseleksjon som betyr at deltakerne på gatelaget får informasjon om prosjektet, og melder tilbake om de ønsker å delta. Det er selvfølgelig mulig å stille spørsmål, før en eventuelt takker ja, dersom det er noe som er uklart.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir intervjuet. Det vil ta deg ca. 1 time. Intervjuet vil inneholde spørsmål om gatelaget som møteplass, deltakelse i gatelaget, nettverksbygging og noen spørsmål om din bakgrunn. Svarene dine vil bli tatt opp med båndopptaker og transkribert. Det er kun jeg (masterstudenten) og min veileder som har tilgang til opplysningene/ dataene som kommer frem gjennom intervjuprosessen. Når oppgaven er levert inn vil opptakene bli slettet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Ved behandlingsansvarlige institusjon (Institutt for Velferd og Deltaking på HVL) er det kun jeg (student) og min veileder som vil ha tilgang til datamaterialet.
- Datamaterialet vil bli lagret på passordbeskyttet PC. I tillegg vil navnet ditt bli erstattet med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Deltakerne i studien vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven, ettersom alle informantene skal anonymiseres ved datainnsamlingens slutt.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen august 2019. Etter avsluttet prosjekt vil personopplysninger, opptak og transkribering av intervjuene bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet (Institutt for velferd og deltaking) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- *Institutt for velferd og deltaking (Høgskulen på Vestlandet):*
 - Instituttleder: Svanaug Fjær, på telefon 55585753
 - Fagseksjonsleder: Rita Agdal, på epost (rita.agdal@hvl.no) eller på telefon: 55585644
 - Veileder/ prosjektansvarlig: Kjetil Grimstad Lundberg (Førsteamanuensis ved HVL), på telefon: 55587045
 - Student: Elisabeth Hjelmervik Lofthus, på epost (elofthus78@gmail.com) eller på telefon: 90141097.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Eventuelt student

(Forsker/veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Gatelaget*, et alternativt tilbud for personer med rusutfordringer og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i *intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. august 2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)